

ISSN 2311-4770

ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛ

№4 (28) 2020

СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ ШӘКӘРІМ
АТЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ

ХАБАРШЫСЫ

«ПЕДАГОГИКА» СЕРИЯСЫ

ВЕСТНИК

ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ШАКАРИМА
ГОРОДА СЕМЕЙ

СЕРИЯ «ПЕДАГОГИКА»

SHÁKÁRIM ÝNIVERSITETI
SEMĒI

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ
ШӘКӘРІМ АТЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

В Е С Т Н И К

ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ШАКАРИМА
ГОРОДА СЕМЕЙ

СЕРИЯ «ПЕДАГОГИКА»

СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ
ШӘКӘРІМ АТЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ

Куәлік № 13981-Ж

Журнал жылына 4 рет жарыққа шығады

*Журнал қазақ, орыс,
ағылшын тілдерінде шығады*

В Е С Т Н И К
ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ШАКАРИМА
ГОРОДА СЕМЕЙ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Свидетельство № 13981-Ж

Журнал выходит 4 раза в год

*Журнал издается на казахском,
русском, английском языках*

ISSN 2311-4770

Бас редактор – М.К. Байжуманов, физика-математика ғылымдарының докторы, профессор

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚАСЫ

М.О. Абдиқаримов – педагогика ғылымдарының кандидаты (Қазақстан, Семей)
Е.И. Артамонова – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Ресей, Мәскеу)
К.К. Байсарина – тарих ғылымдарының докторы, доцент (Қазақстан, Семей)
М.Е. Бельгибаев – география ғылымдарының докторы (Қазақстан, Семей)
Г.Е. Берикханова – физика-математика ғылымдарының докторы (Қазақстан, Семей)
Е.К. Есенжолов – педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор (Қазақстан, Семей)
А.С. Еспенбетов – филология ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан, Семей)
Н.А. Завалко – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан, Өскемен)
И.Р. Лазаренко – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Ресей, Барнаул)
С.С. Маусымбаев – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан, Семей)

Главный редактор – М.К. Байжуманов, доктор физико-математических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

М.О. Абдиқаримов – кандидат педагогических наук (Казахстан, Семей);
Е.И. Артамонова – доктор педагогических наук, профессор (Россия, Москва);
К.К. Байсарина – доктор исторических наук, доцент (Казахстан, Семей);
М.Е. Бельгибаев – доктор географических наук, профессор (Казахстан, Семей).
Г.Е. Берикханова – доктор физико-математических наук (Казахстан, Семей);
Е.К. Есенжолов – кандидат педагогических наук, профессор (Казахстан, Семей);
А.С. Еспенбетов – доктор филологических наук, профессор (Казахстан, Семей);
Н.А. Завалко – доктор педагогических наук, профессор (Казахстан, Усть-Каменогорск);
И.Р. Лазаренко – доктор педагогических наук, профессор (Россия, Барнаул);
С.С. Маусымбаев – доктор педагогических наук, профессор (Казахстан, Семей)

ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ФТАХР: 14.07.09

Г.А. Куребаева, М.Е. Қалымбекова

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДА ВИРТУАЛДЫ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІН ҚОЛДАНУ

Аңдатпа: Бұл мақаланың негізгі мәні виртуалды оқытуға, білім беруге айтарлықтай әсер етуі мүмкін кең қолданбаларға арналған. Алайда, бұл әлеует толығымен әлі зерттелген жоқ, және осындай алшақтықтың бірі тіл үйренуге байланысты. Көбіне тек аудионың көмегімен болатын тыңдау шет тілін немесе екінші шет тілін үйрену кезінде күрделі мәселе болып саналады, сондықтан виртуалды қашықтықтан оқыту жүйесі қызықты бағыт болып табылады. Осылайша, бұл пилоттық зерттеуде шет тілі мұғалімдерінің өз оқушыларын тыңдаудың жаңа құралы: виртуалды оқыту технологиясы туралы көзқарас ұсынылған. Нәтижелер көрсеткендей, шетел тілі мұғалімдері бұл технология студенттерді ынталандыруға және шетел немесе екінші шет тілді үйрену тұрғысынан оқушының оқуға деген қызығушылығын, ынтасын күшейтуге көмектеседі деген пікір қалыптасады.

Түйін сөздер: қашықтықтан оқыту; виртуалды оқыту жүйесі, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар; интернет желі, шет тілі

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануға негізделген оқытудың жаңа әдістемесі әр түрлі деңгейдегі және әртүрлі деңгейдегі оқу орындарының тәжірибесіне сенімді түрде енгізілген. Жаңа болғандықтан, бұл әдістеме әлі тұрақты атау ала алмады. Оның басты белгілерінің бірі географиядан тәуелсіздік, оқытушы мен оқушы арасындағы қашықтықтан тәуелділік болғандықтан, оны қашықтық (ағылшынша қашықтық – қашықтық, қашықтық деген есімнен шыққан) деп атай бастады, яғни қашықтықтан оқыту. Дерек мұндай әдістемені алыс, сын есімнің туындысы деп атағысы келгендер болды. Сонымен бірге «ашық білім беру», «икемді оқыту» терминдері қолданылды, жақында «электронды оқыту» термині кең тарады. Оқыту әдістемесі ақпарат беру құралдары ғана емес, дидактика, оқу үдерісін ұйымдастыру, басқару, заң шығару саласы және басқа да көптеген мәселелерді қамтитыны анық.

Шетел тілін қашықтықтан оқыту проблемасы көрсетілген. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың шетел тілін оқытудың заманауи әдістеріндегі рөліне назар аударылады. «Виртуалды оқыту» ұғымына анықтама берілген, оның негізгі сипаттамалары көрсетілген. Оқытудың осы түрінің артықшылықтары мен кемшіліктерін салыстыру негізінде оны қолданудың орындылығына баға беріледі. Бұл үдерістегі мұғалімнің рөлі анықталады [1].

Ғылыми білімді дамытудың қазіргі кезеңінде шет тілін оқыту әдістемесіндегі негізгі мәселелердің бірі – оқу процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану. Отандық ғалымдардың көптеген ғылыми еңбектері осы мәселені зерттеуге арналған

Виртуалды оқыту АКТ-ны қолданатын қазіргі заманғы оқытудың негізгі әдістерінің бірі болып саналады. Тиісінше, «қашықтықтан оқыту» ұғымы нені білдіретінін түсіну керек.

Виртуалды оқыту (ВО) – бұл білім беру үдерісіне тән барлық компоненттерді (мақсаттары, мазмұны, әдістері, ұйымдастыру формалары, оқу құралдары) бейнелейтін және Интернет-технологиялармен немесе интерактивтілікті қамтамасыз ететін басқа құралдармен іске асырылатын қашықтықтағы оқытушы мен студенттердің өзара қарым-қатынасы [2].

А.А. Андреев анықтаған виртуалды білім беру мекемелерінің негізгі ерекшеліктеріне мыналар кіреді:

– икемділік – сабақ кестесі, олардың ұзақтығы мен ерекшеліктері материалды игеру үшін қанша уақыт қажет болса, тақырыпты оқушылардың өздері толығымен анықтайды;

- модульдік – оқушылардың жеке немесе топтық қажеттіліктеріне сәйкес оқу бағдарламасын құру мүмкіндігі;
- параллелизм – ВО негізгі білім беру іс-әрекетімен үйлесуі мүмкін;
- алыс қашықтықтағы іс-қимыл – студенттердің маңызды аумақтық қашықтықта болуы проблема емес;
- асинхрония – мұғалім мен студент әрқайсысы үшін ыңғайлы кестеге сәйкес жұмыс істей алады, ал кері байланыс нақты уақыт режимінде міндетті түрде реттелмейді;
- қамту – студенттер саны іс жүзінде шектеусіз;
- рентабельділік – еншілес ұйымдардың дәлелденген экономикалық тиімділігі;
- мұғалімге баса назар аудару – мұғалімнің рөлі айтарлықтай өзгерді;
- оқушыға деген екпін – студенттерге стандартты оқыту схемасына қарағанда сәл өзгеше талаптар қойылады;
- АКТ-ны қолдану – АКТ тек көмекші ғана емес, ВО-дың негізгі құралы;
- әлеуметтілік – белгілі бір дәрежеде әлеуметтік шиеленіс басылады, өйткені барлық оқушыларға бірдей мүмкіндіктер беріледі;
- халықаралық – білім беру қызметтерін импорттау және экспорттау мүмкіндігі [3].

Жоғарыда айтылғандардың барлығын ВО-ды пайдаланудың маңызды артықшылықтарына жатқызуға болады. Алайда, дәстүрлі білім беру формасымен бірге ВО-ды қолданудың орындылығын түсіну үшін оның негізгі ерекшеліктерін егжей-тегжейлі қарастырған жөн.

Икемділік жалпы оқу процесін едәуір жеңілдетеді. Мұнда студент тек қажетті пәндерді таңдап, оқу уақытының көп бөлігін оларға бөлген кезде «таңдау» принципі қолданылады. Бұл оқыту жүйесі бұрыннан АҚШ-та қалыптасқан. Осылайша, оны қолданудың нақты қолданылатын құнын бағалауға болады.

Параллелизм бүгінде ВО-ның негізгі факторы болып табылады. Қазіргі әлемде бұл ең құнды «тауар» болып табылады. Әрқашан уақыт шегі осы немесе басқа қызметті жүзеге асырудың қолайсыздығына және қабілетсіздігіне алып келеді. Тиісінше, ВО бізге негізгі оқу процесін (университеттік білім) қашықтықтан оқыту үдерісімен синхрондауға мүмкіндік береді. Нәтижесінде ақпарат екі параллель канал арқылы бірден қабылданады, олардың ешқайсысы екіншісіне кедергі болмайды.

Ұзақ мерзімді әрекетті ВО қолдану ыңғайлылығының негізгі критерийі деп те атауға болады. Білікті кадрлардың жетіспеушілігі бірінші проблемаға айналды. Қашықтықтан оқыту бұл кедергіні жеңуге мүмкіндік береді, өйткені бір білікті мұғалім әр түрлі қалалардан және тіпті елдерден келген көптеген оқушылармен сабақ өткізуге қабілетті. Бұл жағдайда арақашықтық маңызды емес. Сонымен қатар, білім беру процесінің бір түрі ретіндегі ВО ерекшеліктеріне байланысты студенттердің саны іс жүзінде шектеусіз [4].

Виртуалды оқытудың артықшылықтарын тізбектеу кезінде мұғалімнің осы үдерістегі рөлін анықтауға ерекше назар аудару қажет. Сонымен, әдетте біз мұғалім немесе мұғалім терминін қолданамыз, яғни бізге бірдеңе үйрететін адам. Ағылшынша мұғалім сөзінің баламасы бар. Бұл адамға белгілі бір билік пен тіпті күш берілгені түсінікті. Сонымен, мұғалімнің мәртебесі авторитарлық болып табылады. Мұны жақсы немесе жаман деп айтуға болмайды. Бұл тәсіл белгілі бір дәрежеде сыныптағы тәртіпті сақтауға, оқушылардың таныс болуын болдырмауға және білім беру процесін реттеудің басты фигурасы ретінде мұғалімге деген қызығушылықты сақтауға мүмкіндік береді.

Виртуалды оқыту процесіндегі мұғалімнің рөлі туралы айта отырып, реттеуші емес, оның тәлімгерлік қызметіне басымдық берген жөн. «Бақылаушының» рөлі барынша азайтылған. Мұғалімге енді оқушылардың тәртібі мен зейіні мен зейінін мұқият қадағалаудың қажеті жоқ. Ол өзінің назарын тікелей материалды қол жетімді түрде беруге және нақты білім беру мәселелерін шешуге бағыттайды. Мұғалімге тәлімгерлік функцияны беру қисынды болар еді, сонда мүмкіндік туады, сенімділікті жоғалтпастан, студенттерге үлгі болыңыз және кеңесші ретінде әрекет етіңіз. Бұл жағдайда тәрбиеші сөзі ағылшын тіліндегі ұғымға сәйкес келеді, сондықтан мұғалім мен тәлімгер арасындағы айтарлықтай айырмашылық бар. Сондықтан оқытушы терминін ғылыми әдебиеттерден жиі кездестіруге болады.

Қосымша білім беру кезінде тәрбиеші білімді бақылаудың келесі түрлерін қолдана алады:

- 1) бақылау немесе тексеру;
- 2) бағаланған;

- 3) білім беру;
- 4) басқару (түзету);
- 5) диагноз қою;
- 6) ескерту;
- 7) ынталандырушы немесе ынталандырушы;
- 8) жалпылау;
- 9) дамыту, тәрбиелеу және тәртіптеу [5].

Виртуалды оқытуда мұғалімнің АКТ құзыреттілігі мен жазу дағдылары бірінші орынға шығады. Оның ұйымдастырушылық қабілетінің маңыздылығы жоғары болып қалады. АКТ құзыреті бойынша мұғалімнің М.Н. Евстигнеев «заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялар туралы теориялық білімдерден және білім берудің интернет-ресурстарын, Web 2.0 әлеуметтік қызметтерін және басқа ақпараттық-коммуникациялық технологиялар технологияларын құру және қолдану бойынша практикалық дағдылардан тұратын, тілдік дағдыларды қалыптастыру және шет тілін оқытуда сөйлеу дағдыларын дамыту барысында сөйлем дағдыларын қалыптастыру» ұсынысын ұсынады. аударма тілінің мәдениеті» [8]. Сонымен, мұғалімнің АКТ құзыреттілігі дегеніміз – оқу процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың жұмыс істеуі мен мүмкіндіктері туралы нақты білім ғана емес, сонымен бірге бұл білімді шет тілін оқыту процесінде қолдана білу.

Сондай-ақ, тәлімгерлердің жеке басының қасиеттеріне көлеңке түсірмеңіз, олар айтарлықтай пайда әкелуі мүмкін. Тьютор іс-әрекетінің шығармашылық аспектісі тек сабақтың контекстінде ғана емес, сонымен қатар оқу бағдарламаларын, тіпті веб-сайттарды дайындауда да көрінуі мүмкін. Егер мұғалімде қажетті деңгейдегі білім мен дайындық болса, ол өзі оған оқу процесінде қажет ресурстарды дамыта алады. Студенттің өзі жаңа материалмен таным арқылы танысқанда, қиындық туындаған жағдайда мұғалімнен көмек сұрайды. Бұл жағдайда Интернет ақпараттың өзін де, оны өңдеу құралдарын да біріктіретін көмекші механизм ретінде орналасады [6].

Мұғалім келесі әрекеттерді орындауы керек:

- студенттер арасында мотивация қалыптастыру;
- студенттерге нақты мақсаттар мен міндеттер қою;
- өз біліміңіз бен тәжірибеңізді беру;
- іс-шараларды ұйымдастыруға;
- тыңдаушылар арасында өзара байланыс орнату;
- оқу үдерісін бақылау;
- білім сапасы мен кәсіби дағдыларды бақылау.

ВО-де оқушының АКТ құзыреттілігі маңызды емес, онсыз типтік емес оқыту процесін құру мүмкін болмайды.

А.А. Андреева, қашықтықтан оқыту құралдары:

- кітаптар (қағаз және электронды түрде);
- онлайн-оқу материалдары;
- кәдімгі және мультимедиялық нұсқадағы компьютерлік оқыту жүйелері;
- оқу және ақпараттық аудио және видео материалдар;
- зертханалық қашықтықтағы шеберханалар;
- тренажерлер;
- қашықтықтан қол жетімді мәліметтер қоры мен білім;
- қашықтықтан қол жетімді электронды кітапханалар;
- сараптамалық оқыту жүйелеріне негізделген дидактикалық материалдар;
- геоақпараттық жүйелерге негізделген дидактикалық материалдар [7].

Нәтижесінде ВО-дың барлық артықшылықтары мен кемшіліктерін салыстыра отырып, біз оқытудың осы түрінің жеткілікті тиімділігіне баға бере аламыз. Оның басты артықшылығы – ұзақ мерзімді іс-қимыл, икемді жаттығу кестесі және асинхрония. Сонымен қатар, ВО-ды басқа білім беру іс-шараларымен қатар жүргізуге болатындығы маңызды, және мұнда аудиторияны қамту іс жүзінде шектеусіз.

Мұғалімнің рөлі классикалық оқыту моделімен салыстырғанда өзгергенімен, кез-келген түбегейлі өзгерістер туралы айту мүмкін емес. Сондай-ақ, жаттықтырушы оқу процесінде өзінің тәжірибесімен және білімімен бөлісуді жалғастырады. Өзгеріс тек оның «бақылаушыдан» «тәлімгерге» қайта дайындалғандығынан тұрады.

Зерттеу барысында шетел (орыс тілі шет тілі ретінде) тілін қашықтықтан тиімді оқыту арнайы байланыстырылған виртуалды тілдік ортаға, соның ішінде үнемі байланыста болу үшін де, толыққанды білім беру өзара іс-қимылын ұйымдастыруға мүмкіндік беретін электрондық білім беру, қолданбалы, аспаптық және коммуникациялық құралдар жиынтығына негізделуі керек екендігі анықталды және білім берудің жаңа технологияларын қолдана отырып, білім беру үдерісінің кеңістігі мен уақыты тақырыптарымен бөлінген.

Бүгінгі күні біздің елімізде жеткілікті дамыған ақпараттық-білім беру инфрақұрылымы бар және отандық лингводидактика қашықтықтан оқытудың бүкіл спектрін ұсынуға дайын деп айтуға болады [8].

Шетелдерде виртуалды оқыту моделін құру кезінде (RFL) арнайы білім беру тілдік ортаға негізделуі керек, оған арнайы әзірленген оқу материалдары мен білім беру коммуникациясына қатысушылардың қашықтық бойынша бөлінуін өтеуге, олардың қарым-қатынасын тек асинхронды емес, сонымен қатар ұйымдастыруға мүмкіндік беретін құралдар жиынтығы кіреді. синхронды, оның ішінде дауыстық, режимдерде. Мұндай ортаны жобалау қазіргі кезде лингводидактикалық ғылымды қазіргі ақпараттық және білім беру жағдайларына бейімдеу тәсілдерінің бірі ретінде шет тілдерін және оны оқыту теориясы мен әдістемесінің орталық міндеттерінің бірі ретінде біліктілікке ие болуы керек.

Шетел тілдері, оқудың маңызды пәндерінің бірі бола отырып, оқылатын мамандықтың ерекшеліктерімен байланысты емес, сонымен қатар мультимедиялық оқыту бағдарламаларын жасаушылар дамытатын пән болып табылады. Сондықтан шет тілдерін оқытудың интеграцияланған жүйелерінің мысалдарын қолдана отырып, қашықтықтан оқыту жүйесін құру принципін дамыту коммерциялық тұрғыдан да, іс жүзінде де өте перспективалы болып табылады. Пәннің өзі мультимедиялық технологияға өте сәйкес келеді, сондықтан көптеген компаниялар қысқа уақыт ішінде шет тілдерінің мультимедиялық курстарын дербес құрды.

Әдебиеттер

1. Полат Е.С. Білім беру жүйесіндегі жаңа педагогикалық және ақпараттық технологиялар. М., 2000. – 148б.
2. Сысоев П.В. Шетел тілін оқытудағы ақпараттық-коммуникациялық технологиялар: теория және практика: монография. М., 2012. – 37-38 б.
3. Евстигнеев М.Н. Ақпаратты қолдануда шетел тілі мұғалімінің құзыреттілігін қалыптастыру әдістері және коммуникациялық технологиялар: автор. дис. ... Санд. пед. ғылымдар. М., 2012. – 10-13б.
4. Сысоев П.В., Евстигнеев М.Н. Жаңа ақпараттық-коммуникациялық интернет-технологияларды қолдана отырып, ағылшын тілін оқыту әдістемесі. Мәскеу; Дондағы Ростов, 2010 ж. – 71-75б.
5. Сысоев П.В. Шетел тілін оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану теориясы мен әдістемесі. Тамбов, 2012 ж. – 40-41б.
6. Сысоев П.В. Тілдік білім берудегі ақпараттық-коммуникациялық технологиялар. М., 2013. – 22-24б.
7. Андреев А.А. Қашықтықтан оқытуға кіріспе. М., 2007. – 70-76б.
8. Евстигнеев М.Н. Шетел тілі мұғалімінің АКТ құзыреттілігінің құрылымы // Тіл және мәдениет. 2011. № 1. – 119-125 б.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИСТЕМЫ ВИРТУАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Г. Куребаева, М. Калымбекова

Основное внимание в статье уделяется одним из широких приложений, которые могут оказать существенное влияние на виртуальное обучение, является образование. Однако этот потенциал еще не исследован, и одно такое несоответствие связано с изучением языка. Слушание, которое часто осуществляется только с помощью аудио, является сложной областью при изучении иностранного языка или второго иностранного языка, поэтому виртуальная система обучения представляет собой интересную область. Таким образом, в этом пилотном исследовании предлагается новый инструмент, позволяющий учителям иностранных языков слушать своих

учеников: подход к технологии виртуального обучения. Результаты показывают, что учителя иностранных языков считают, что эта технология помогает мотивировать студентов и повышать мотивацию студентов к обучению с точки зрения изучения иностранного или второго языка.

Ключевые слова: дистанционное обучение, система виртуального обучения, компьютерные средства, сеть, иностранный язык.

USE OF VIRTUAL LEARNING SYSTEM IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

G. Kurebaeva, M. Kalymbekova

The main focus of the article is one of the broad applications that can have a significant impact on virtual learning is education. However, this potential has not yet been explored, and one such inconsistency is related to language learning. Hearing, which is often done with audio only, is a challenging area when learning a foreign language or a second foreign language, so the virtual learning system is an interesting area. Thus, this pilot study proposes a new tool to enable language teachers to listen to their students: an approach to virtual learning technology. The results show that foreign language teachers believe this technology helps to motivate students and increase student motivation to learn in terms of learning a foreign or second language.

Key words: distance learning, virtual learning system, computer tools, network, foreign language.

FTAXP: 14.35.09

М.К. Исенова, А.К. Сапакова

Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті

ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРНЫНЫҢ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРТЫҚШЫЛЫҒЫ

Аңдатпа: Бұл мақалада қазіргі кездегі ақпараттық коммуникациялық технологиялардың жаңа негізгі мүмкіндіктері мен заманауи даму деңгейлері айтылған. Сонымен қатар оқыту процесінде осы ақпараттық технологияларды қолдану барысындағы мүмкіндіктері жайлы қарастырылған. «Электрондық оқыту», «Электрондық оқулық», «Виртуалды зертханалық» ұғымдарына анықтама берілді. Электрондық оқулықтың негізгі ең қажетті бөлімі туралы айтылды. Соның бірі виртуалды зертханалықты қолдану. Осы электрондық әдістемені қолданудың артықшылықтары мен кемшіліктері нақтылап анықталды. Жоғарғы оқу орнында химия пәндері бойынша оқыту барысында виртуалды зертханалықты қолдану тиімділігі туралы айтылған. Жалпы виртуалды зертханалықты оқыту процесіне қолдану қажеттілігі анықталған. Виртуалды зертханалықты жасайтын арнайы бағдарламалар туралы қарастырылды. Және де арнайы құрастырылған онлайн түрде қолдануға болатын түрлі сайттар туралы деректер жиналды.

Түйін сөздер: ақпараттық технологиялар, зертханалық жұмыс, виртуалды зертханалық жұмыс, оқу процесі, электрондық оқыту.

Қазіргі уақытта ақпараттық-коммуникациялық технологиялар ғылыми зерттеулер мен білім беруде, өндірістік және адам қызметінің басқа салаларында жоғарғы мәнге ие [2]. Информатика ғылымының дамуы және ғылыми зерттеулерде компьютерлердің қолданылуы ғылыми білімді ұсынудың негізгі тұжырымдамаларын, тіпті терең дамыған және жоғары формалды салаларда да қайта қарау мәселесін көтереді және осы білімді құрылымдау міндетін алға тартады [5].

Ақпараттық коммуникациялық технологиялардың заманауи даму деңгейі білім алушыларға оқу-әдістемелік құжаттаманың әртүрлі түрлерін файлдармен электронды түрде берудің жеңілдігі мен қарапайымдылығын қамтамасыз етеді:

– оқу құралдары мен әдістемелер;

– зертханалық жабдықтар және зертханалық жұмыстарды жүргізудің әртүрлі сатылары;

– зертханалық жұмыстардың орындалу барысын суреттейтін бейнероликтер және әдістемесі;

– зертханалық деректер мен өлшеулердің сынама нәтижелері бар мәліметтер;

– есеп беру құжаттамасын ресімдеу үлгілері (оның тез ресімделуін қамтамасыз ететін компьютерлік бағдарламаларға дейін);

– тест тапсырмаларының мысалдары (мұнда бақылау сұрақтарының қарапайым тізімдері де, компьютерлік өзін-өзі тексерудің әртүрлі нысандары да ұсынылуы мүмкін) [4].

Осы ақпараттық коммуникациялық технологиялар ұғымынан электрондық оқыту және электрондық-оқу әдістемелік кешені сынды ұғымдар қалыптасқан.

Электрондық оқыту дегеніміз білім алушыларға тұрған жеріне қарамастан оқу қарқынын, мазмұны мен даму уақытын таңдауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, аудиториялық оқыту кезінде қосымша қолдануға болады. Бұл білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып және өздігінен білім алуға көмек қолын созады. Бұл оқыту тәуелсіз форма болып табылады, ғылымның, дидактиканың, педагогикалық психологияның, педагогиканың және басқа әдістердің заңдылықтарына сәйкес келеді және көрсетеді [7].

Электрондық оқулық – мультимедиялық оқулық, сондықтан электронды оқулықтың құрылымы сапалы жаңа деңгейде болуға тиіс. Онда оқу ақпаратты толық мазмұндалып, әртүрлі қосымшалар, анықтамалық материалдар, бақылау тапсырмалары, зертханалық тәжірибелер, ұсынылатын әдебиеттер тізімі және тақырыптық ресурстарға сілтемелер беріледі [1].

Жалпы виртуалды зертханалық электрондық оқу-әдістемелік кешенінің негізгі бөлігі болып табылады.

Зертханалық жұмыстардың мақсаты – теориялық білімді тереңдету, әртүрлі мөлшердегі өлшеу құралдарымен жұмыс істеуге үйрету, әдістермен таныстыру, эксперименттік деректерді жинау және өңдеу технологияларына үйрету, зертханалық жұмыстың нақты дағдыларын дамыту.

Виртуалды зертханалық – бұл қашықтан қол жетімді зертханалық қондырғы (химиялық, физикалық және басқа да пәндерге арналған зертханалар жиынтығы) [8];

«Виртуалды зертханалық» электрондық оқулығы пәнді өздігінше оқып үйренуге арналған қосымша материал болып табылады. Бұл оқулықты кез-келген компьютерге орнықтырып, электронды түрде және баспадан шығарып жазба түрінде де қолдануға болады. Әр-бір виртуалды зертханалық жұмыс біркелкілік болмас үшін әр түрлі безендірілген бірнеше бөлімдерден тұрады.

Виртуалды зертханалық тәжірибелерін құрастыратын және құрастырылған көптеген бағдарламалар бар.

STAR (Software Tools for Academics and Researchers) – Массачусетс технологиялық институтының (MIT) зерттеу мен оқытуға арналған виртуалды зертханаларды әзірлеу жөніндегі бағдарламасы. Бағдарламаның қызметі жалпы биология, биохимия, генетика, Гидрология, үлестірілген есептеу саласында оқыту және зерттеу қосымшаларын әзірлеуден тұрады.

VirtuLab – физика, химия, биология, экология бойынша студенттерге арналған виртуалды зертханалық жұмыстарды әзірлеу жобасы. Виртуалды зертханалық жұмыстар Flash технологиясының көмегімен жүзеге асырылады. Олар тар маманданумен ерекшеленеді, көп жағдайда тәжірибенің айырмашылығы (барлық әрекеттер тізбегі мен тәжірибе нәтижелері алдын-ала белгіленген). VirtuLab өнімдері танымдық құндылыққа ие және қажетті жабдықтар болмаған кезде зертханалық жұмыстарды орындау мәселесін шешеді, мысалы, "Бөлшектер мен ядролық реакциялардың өзара әрекеттесуін зерттеу", "Металдардың молярлық жылу сыйымдылығын салыстыру", "Металдар мен қорытпалардың үлгілерімен танысу".

2D тренажер Algodo – бағдарламада физикалық 2D модельдеуге арналған өте бай құралдар жиынтығы бар: олардың қасиеттері мен физикалық өзара әрекеттесуін өзгерту үшін әртүрлі нысандарды, механизмдер мен жүйелерді құру. Мысалы, сіз жұмыс сағаттарының моделін, планетарлық немесе пневматикалық мылтықтың моделін жасай аласыз.

Бағдарлама тек механикалық процестерді ғана емес, сонымен қатар оптикалық процестерді де модельдеуге арналған, бірақ Thyme сценарий тілін қолдана отырып бағдарламалау мүмкіндігі түпнұсқа физикалық қасиеттері, әртүрлі функциялары, эффектілері мен құбылыстары бар нысандарды жасауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, сызбаларды жүктеу мүмкіндігі бар: сурет модельдеу объектісіне айналады және оған кез-келген физикалық қасиеттерді орнатуға болады. Бағдарлама тегін. Пайдаланушылар өз модельдерін бөлісе алатын algobox қоймасы бар [6].

Виртуалды зертханалықтарды қазіргі кезде жоғарғы оқу орындарында да көп қолдануда. Оның қолдану негізі ақпараттық жүйелердің дамуы бірден-бір себеп деп айтуға болады. Сонымен қатар білім алушылар ақпаратты әр түрлі қабылдайды. Яғни, кейбір білім алушылар естіп қабылдаса, кейбірі көріп жақсы қабылдауы мүмкін. Сол себепті қазіргі таңда оқытушылар оқыту барысында әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолданады.

Соның ішінде «Химия» мамандығының білім алушыларын айтуымызға болады. Білім алушыларға әр пән бойынша теориялық білімдерін одан әрі дамыту, қорытындылау мақсатында зертханалық тәжірибелер орындайды.

Жоғарғы оқу орнындағы химияны оқытудағы виртуалды зертханалық жұмыстар аудиториялық сабақтарда тиімді қолданыла алады: дәрістерде қарастырылған ережелер мен теорияларды растайтын демонстрациялық эксперимент ретінде немесе проблемалық жағдай жасау құралы ретінде; химиялық процестердің сапалық немесе сандық заңдылықтарын зерттеу үшін практикалық сабақтарда. Сонымен қатар, химияны оқытудың ерекше құралы болып табылатын және білім алушылардың виртуалды қызығушылығын тудыратын нақты химиялық экспериментті ауыстырудың орындылығына толық негізделген күмән бар. Осыған байланысты, аудиторияда виртуалды тәжірибелер қажетті реактивтер мен жабдықтар болмаған кезде немесе оларды қауіпсіз ұстау ережелерін сақтау мүмкін болмаған кезде ғана қолданылады деген пікірді ұстанамыз. Тағы бір дәлел материалдық ресурстар мен аудиторлық уақытты үнемдеу болуы мүмкін, себебі виртуалды тәжірибелерге химиялық заттарды, өлшеу құралдарын, сору желдеткішін және тағы да басқа құралдар мен реактивтерді сатып алуды қажет етпейді, көп жағдайда барлық процестер бірден жүреді немесе нақты процестермен салыстырғанда едәуір жеделдетілуі мүмкін. Виртуалды химиялық зертханаларды қолданудың артықшылығы химия бойынша білім алушының өзіндік жұмысын қолдау болып табылады деп санаймыз. Химияны оқыту процесінде виртуалды зертханалық жұмыстарды қолданудың тағы бір тиімді нұсқасы – білім алушыларды зертханалық жұмыстарды өз бетінше орындауға дайындау [3]. Химияда келесі зертханалық жұмыстар жүргізілуі мүмкін: «Атом құрылысы», «Эквивалент заңдары», «Тұздар гидролизі», «Бейорганикалық заттардың негізгі кластары» жәйне де басқада көптеген тәжірибелерді орындауға мүмкіндік бар.

Химиядағы виртуалды зертханалық жұмыстар электрондық оқыту құралдарының аспаптық және белсенді функциясын кеңейтеді, химиялық ойлауды дамытуға, алынған ақпаратты практикалық дағдыларды дамыту үшін қолдана білуге ықпал етеді.

Виртуалды зертхана дәстүрлі зертханамен салыстырғанда бірқатар артықшылықтарға ие:

- қымбат тұратын жабдықты сатып алудың және кейіннен жаңартудың қажеті жоқ;
- реактивтердің шығыны жоқ, соның салдарынан оларды сатып алудың қажеті жоқ;
- жоғарғы оқу орындарының зертханасы жағдайында мүмкін емес процесті модельдеу;
- компьютер экранында процестің жарқын, көрнекі, есте қаларлық көрінісі;
- химиялық процесті білім алушы үшін қажетті уақыт шкаласында үйренудің ерекше мүмкіндігі, яғни, бірнеше сағат, күн, жыл ішінде өтетін бірнеше секунд ішінде және керісінше өтетін химиялық процестің ерекшеліктерін қарастыру мүмкіндігі;
- химиялық реакциялардың толық қауіпсіздігі;
- кейбір зертханалық жұмыстар бірнеше кезеңмен жүзеге асырылады: тәжірибе жүргізу, содан кейін алынған мәліметтерді компьютерге енгізу;
- білім алушылардың түсінбеген тапсырмаларын өздігінен оқып, еске түсіруге мүмкіндігі бар [9].

Зертхана осы процестерді біріктіруге мүмкіндік береді: нәтижелерді енгізуді тәжірибе процесінде тікелей эксперимент жүргізуші де, автоматты түрде де электрондық кестеге

енгізуге болады. Бұл жағдайда, бір жағынан, уақыт үнемделеді, екінші жағынан, мүмкін қателіктердің пайызы іс жүзінде нөлге дейін азаяды;

Артықшылықтардың әсерлі тізіміне қарамастан, виртуалды зертханалық кемшіліктерсіз болмайды. Кемшіліктері:

- зерттеу объектілерімен,
- аспаптармен, жабдықтармен,
- өлшеуіш ыдыстармен және қосалқы материалдармен байланыстың болмауы.

Виртуалды зертханалардың нақты зертханалардан артықшылығы:

1) қымбат тұратын жабдықтар мен реактивтерді сатып алу қажеттілігінің болмауы;
2) зертханалық жағдайда өтуі түбегейлі мүмкін емес процестерді модельдеу мүмкіндігі;

3) уақыт ауқымында болып жатқан оқиғаларды бақылау;

4) қауіпсіздік;

5) қашықтықтан оқытуда виртуалды зертхананы пайдалану мүмкіндігі;

6) қашықтықтан оқыту;

7) өздігінен білім алу;

Қорытындылай келе, виртуалды білім беру ресурстарын пайдалану қазіргі оқушының қажеттіліктеріне сәйкес келеді және қосымша мотивациялық фактор бола алады. Білім алушылардың ақпаратты қабылдауы көріп неменсе тыңдап қабылдауы мүмкін. Көп жағдай да адамдар визуалды (көріп) жақсырақ қабылдайды. Виртуалды зертханалық электрондық оқу-әдістемелік кешенінің негізгі бір бөлігі болып табылады. Яғни, виртуалды зертханалықты білім алушылардың егерде оқыту барысында қажетті құралдар мен реактивтер болмаса, өздігінен білімдерін дамытуға мүмкіндік береді. Қазіргі ХХІ ғасыр ІТ-технологиялардың заманында бірден-бір қажет құралдар болып табылады.

Әдебиеттер

1. Абубаева А. Электронды оқулықтарды пайдалану// Информатика негіздері. – 2016. № 4. – 124 б.
2. Белов, М.А. Принципы проектирования виртуальной компьютер-ной лаборатории на основе технологии облачных вычислений // Сборник трудов международной конференции «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании – 2010». Одесса: УКРНИИМФ, – 2010.
3. Гавронская Ю.Ю., Решняк В.И., Витязева О.В., Оксенчук В.В. Виртуальные химические лаборатории во внеаудиторной самостоятельной работе студента. URL: <https://www.science-education.ru/pdf/2016/5/25298.pdf> (қаралған күні: 02.11.2020)
4. Егоров П. Н. Методика применения виртуальных лабораторий в учебном процессе вуза // Концепт. – 2013. – № 07 (июль). – ART 13140. – 0,4 п.л. – URL: <http://e-koncept.ru/2013/13140.htm>.
5. Палюх, Б.В., Твардовский Б.В., Иванов В.К. Электронное обучение в инженерном образовании // Качество образования. – 2012. – № 10. – С.34-37.
6. Примеры виртуальных лабораторий. URL: <https://sites.google.com/site/sredstvarazrabortkisimulacij/primery-virtualnyh-laboratorij>
7. Стамғазиева А.Ж. Электрондық оқытудың мәні мен маңызы. – URL: <http://zkoipk.kz/ru/2015smart1/1515-conf.html>
8. Трухин А.В. Виды виртуальных компьютерных лабораторий // Открытое и дистанционное образование. – 2003. – № 3. – С.12-20.
9. Царахова Л.Н., Кабанов С.В. Разработка виртуальной лаборатории для медицинских специальностей в рамках классического университета // Международный научно-исследовательский журнал. – 2018. – № 3(69). – С.94-97.

ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВИРТУАЛЬНЫХ ЛАБОРАТОРИЙ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ВУЗА

М.К. Исенова, А.К. Сапакова

В данной статье изложены новые основные возможности и современные уровни развития современных информационно-коммуникационных технологий. Также были озвучены возможности использования данных информационных технологий в процессе

обучения. Даны определения понятиям «Электронное обучение», «Электронный учебник», «Виртуальная лаборатория». Дана информация об основных наиболее необходимых разделах электронного учебника. Одним из них является использование виртуальной лаборатории. Конкретизированы преимущества и недостатки применения данной электронной методики. Обсуждалась эффективность использования виртуальных лабораторий при обучении в вузе по химическим дисциплинам. Выявлена необходимость использования виртуальной лаборатории в целом в процессе обучения. Были рассмотрены программы, предназначенные для создания виртуальной лаборатории. Также были собраны данные о различных сайтах, которые можно использовать в специально разработанном режиме онлайн.

Ключевые слова: информационные технологии, лабораторная работа, виртуальная лабораторная работа, учебный процесс, электронное обучение.

ADVANTAGES OF USING VIRTUAL LABORATORIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE UNIVERSITY

M. Issenova, A. Sapakova

This article outlines the new basic features and modern levels of development of modern information and communication technologies. The possibilities of using these information technologies in the learning process were also sounded. Definitions of the concepts of "E-learning", "Electronic textbook", "Virtual laboratory" were given. Information about the main most necessary sections of the electronic textbook is given. One of them is the use of a virtual laboratory. The advantages and disadvantages of using this electronic technique are specified. The effectiveness of the use of virtual laboratories in teaching at a university in chemical disciplines was discussed. The necessity of using the virtual laboratory as a whole in the learning process is revealed. Were considered programs designed to create a virtual laboratory. We also collected data on various sites that can be used in a specially designed online mode.

Key words: information technology, laboratory work, virtual laboratory work, educational process, e-learning.

FTAXP: 14.35.09

Т.Б. Белялова, А.К. Сапакова

Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті

ХИМИЯЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ҚАШЫҚТЫҚТА ОҚЫТУ КЕЗІНДЕГІ ТИІМДІ КЕРІ БАЙЛАНЫСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ӘДІС ТӘСІЛДЕРІ

Аңдатпа: Бұл мақалада білім берудің біртұтас ақпараттық жүйесін құру арқылы оқытушылардың білім деңгейін арттыруда қашықтықтан оқыту технологиясы қарастырылған. Қашықтықта оқытудағы тиімді тұстары атап көрсетілген. Қашықтықта оқу жүйесінің құрлымдары жайлы түсініктер қалыптастырылған. Қашықтықтан оқыту жүйесіндегі жолдары айқындалынған. Сонымен қоса синхронды және асинхронды оқыту жүйелерінің арасындағы артықшылықтары мен кемшілік тұстары атап көрсетілген және оқыту үрдісінде қолданылатын кері байланысты орнатудағы маңыздылығы. Сонымен қатар қашықтықта оқыту барысында оқытушының студенттерге кері байланысын қалай қамтамасыз ету жолдарын баяндалынған. Синхронды және асинхронды оқытудағы кері байланысының пікірлері ұсынған. Дұрыс жүргізілген кері байланыс арқылы білім алушылардың өзіндік пікірін білуге болатынын және химия пән оқытушының кері байланыс жасай отырып, өз ісіне сыни көзбен қарайтыны туралы баяндалған.

Түйін сөздер: қашықтықта оқыту, синхронды, асинхронды, кері байланыс, оқу бағдарламасы.

Қазіргі таңда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың заманауи талаптарға сай дамуы білімді бағалау және пайдалану жүйесін уақытылы өзгертіп отыруды талап етеді. Осыған орай оқытуда қолданатын әдістер, білім беру технологиялары талапқа сай жаңартылып отырады. Студенттерге сапалы терең білімді меңгертудегі жеткілікті дәрежеде сандық сауаттылығын артыру қазіргі таңда басты назарда. Жаңа технологияларды өз мүмкіншілігінде пайдалана отырып өз қызығушылығын артыру мен қатар сол мүмкіншілікке жету ол студенттің ізденушілігі мен оқытушының дұрыс нұсқаулығына байланысты. Білім беру жүйесінде сан түрлі оқыту технологиялары бар осы технологиялардың бірі қашықтықта оқыту технологиясы. Жалпы қашықтықтан оқыту дегеніміз бір-бірінен қашықта орналасқан студент пен оқытушының әртүрлі байланыс технологияларының көмегімен жанама түрде өзара әрекеттестікте оқуы. Бұл технологияны қолданған кезде барлық компоненттер сақталуы тиіс, яғни білім беру кезіндегі мақсаты, мазмұны, оқыту әдістері және оқу нәтижесін бағалау кезеңдері. Қашықтықтан оқыту жүйесінің құрылымына келесі элементтері бар (кесте 1) [1].

Кесте 1 – Қашықтықтан оқыту жүйесінің құрылымы

1	Оқыту мақсаты.	Маманның үлгісімен және мемлекеттік тапсырыспен сәйкес қалыптасатын, білім және білік жүйесін оқып үйренушілердің меңгеруі.
2	Оқыту мазмұны	Әлеуметтік сұраныстың педагогикалық үлгісі. Оқыту үрдісі, әдістері мен ұйымдастыру түрлерінің жүзеге асырылуы оның мазмұны.
3	Оқыту объектісі.	ҚО білім беру қызметін пайдаланушылар білім алатын берілген түрінің объектісі болып табылады (студенттер, тыңдаушылар, оқушылар және т.б.). ҚО тыңдаушылары білім алудың дәстүрлі түрі студенттерінен өзгешелігі, ерекше қайсарлық, білімге деген құштарлық, ұйымдастырушылық көрсетіп, өз бетімен жұмыс істей білу, компьютермен жұмыс істей білу және телекоммуникациялық байланыс құралдарымен болу керек.
4	Оқыту субъектісі.	ҚО субъектісі оқытушылар болып табылады. Оқытушы- ҚО білім беру үрдісінің жоғары тиімділігін қамтамасыз ететін басты буын. ҚО оқытушысы іс-әрекетіне тән бірқатар ерекшелік тьютор терминін енгізу қажеттілігін туғызды. Ол-кеңес беруші-оқытушы, информатика және телекоммуникация іргетасы негізін білетін болу керек, оның білімділігі алдыңғы озық сипатта болу керек.
5	Оқыту әдістері.	ҚО түрі: ақпараттық – ереже жиынтығы, репродуктивті(дауыс күшейткішін реттеу), мәселелі мазмұндау, теориялық зерттеудегі логикалық тәсілдер мен ережелер жиынтығы мен зерттейтін 5 жалпы дидактикалық оқыту әдістерінен тұрады. Олар оқытушы мен білім алушылардың өзара іс-әрекеті педагогикалық актілерінің барлық жиынтығын қамтиды.
6	Оқыту құралдары.	ҚО білім беру үрдісінде оқытудың дәстүрлісі қалай қолданылса, компьютерлік техниканы және телекоммуникацияны, сонымен бірге білім беру технологиясы облысындағы соңғы жетістіктерін қолдануға негізделген инновациялық оқыту құралдары да солай қолданылады.
7	Ғылыми – білім материалдық базасы.	Оқу бағдарламасына сәйкес оқу үшін қажетті материалдық және техникалық құралдар жиынтығы. Олар оқу және оқу-көмекші бөлмелері; зертханалық қондырғылар, техникалық оқыту құралдары, оқулықтар, оқу құралдары және басқа да оқу - әдістемелік материалдардан тұрады.
8	Идентификациялық бақылау жүргізу жүйесі.	ҚО кіретін бақылаудың ерекшелігі абитуриенттің кәсіптік сапалары мен қабілеттерінің даму деңгейін бағалау, тиімді құралдар мен оқыту әдістерін таңдайтындай, онымен сәйкес әлеуметтік психологиялық бейнесін құру болып табылады.

Қашықтықтан оқытудың екі жолы бар яғни синхронды және асинхронды оқыту жүйесі (кесте 2) [4].

Кесте 2 – Қашықтықтан оқыту жүйесінің жолдары

Атауы	Сипаттамасы	Артықшылығымен	Кемшілігі	Мысалдары
Синхронды оқыту	Интернет ресурстарының көмегімен ағымдағы уақытта белгілі бір қашықтықта оқытушы экранын көру арқылы оқытуды ұйымдастыру формасы болса	1. Оқытушының жедел кері байланыс беру мүмкіндігі – студенттерге қиындық туғызған мәселелер бойынша бірден түсініктеме беруге болады; 2. Топтық өзара әрекеттестікте оқуды ұйымдастыру; 3. Өзара қарым-қатынаста және бірлесе оқу дағдыларын дамыту; 4. Студенттердің өзара қарым-қатынас орнату арқылы оқуға ынталандыру.	1. Оқу кестесі мен тәртібін, оқу қарқынын қадағалау қажеттігі; 2. Бірқатар студенттерге оқытушының жеке көңіл бөлуі қажет болған жағдайда басқа студенттер күтуге мәжбүр болады; 3. Оқытудың тиімді болуы оқытушының жеке тұлғалық қасиеттеріне байланысты болады; 4. Сабақ кезінде техникалық байланыстың сапасына жоғары талаптар қойылады.	Сабақты ZOOM, Teams, Google Meet арқылы жүргізу.
Асинхронды оқыту	Интернет ресурстарының көмегімен (электрондық пошта) оқытушы мен студенттер арасындағы ақпарат алмасуды қамтасыз етуге мүмкіндік беретін оқытудың формасы.	1. Оқу кестесі мен тәртібінің икемділігі (оқуды басқа сабақтармен қатар жүзеге асыру мүмкіндігі); 2. Оқу бағдарламасын өзіне ыңғайлы қарқынмен меңгеру мүмкіндігі; 3. Оқу материалдарының кез келген уақытта қолжетімді болуы; 4. Өзін-өзі ұйымдастыру және өз бетінше оқу дағдыларын дамыту.	1. Сабақ материалын түсінбеген жағдайда мұғалімнен жедел кері байланыс алудың мүмкін болмауы; 2. Материалды меңгеру барысында мұғаліммен тікелей қарым-қатынаста үйренуді қажет ететін дағдыларды дамытудағы кедергілер; 3. Білім алушылардың өз бетінше оқу дағдыларына жоғары талаптар қойылады.	Тапсырмаларды электрондық пошта, мессенджер арқылы жіберу. Тапсырмаларды оқыту платформаларына (Classroom) орналастыру. Онлайн оқулықтар.

Қашықтықтан оқыту кезінде орнатылатын кері байланыстың маңызы ерекше. Жалпы кері байланыс дегеніміз оқу үдерісінің барысы туралы түсінік қалыптастырудың бірден – бір құралы, оқу мақсатына жетуі мен бағалау критерийін орындау деңгейін анықтауға мүмкіндік береді. Оқытушының бағалауы және пікір білдіруі оқытудың ажырамас бөлігі болып табылады. Сонымен қатар оқытушы химиялық пәндерді оқыту кезіндегі орнатылатын кері байланыс үш деңгейдің біреуіне – тапсырма, үдеріс немесе өзін-өзі реттеу дағдыларына бағытталуы және студенттердің жеке басына қатысты болмауы аса маңызды. Бағалаудың объективтілігін және түсініктеменің анықтығын қамтамасыз ету үшін мұғалімге де, студенттерге де белгілі критерийлер мен тапсырма дескрипторларын қолдану қажет. Химиялық пәндердің оқыту барысында кері байланыс аясындағы түсініктемелер студенттердің өз қателіктерін түзетуіне, оқу іс-әрекеттерін және өзінің оқуын бақылау қабілетін дамытуға немесе жетілдіруге түрткі болуы тиіс. [3]

Химиялық пәндерді оқыту кезінде синхронды және асинхронды оқытуда кері байланыс пікірлерін ұсыну үшін Google файлдарындағы «Пікірлер» қызметін пайдалануға болады. Студенттер мен оқытушы қолдануы үшін ашып берген бір құжатта бірлесіп жұмыс істей алады. Немесе студенттердің әрқайсысы оқытушы ұсынған құжатты өзінің Google Дискісіне көшіріп алады (бұл үшін міндетті түрде Googleде есептік жазбасы (электронды пошта мекен жайы) болуы керек және өз курстастары мен оқытушыға оның сілтемесін жіберіп, басқалардың түзетулер енгізуі және өз пікірлерін білдіруі үшін ашып береді. Синхронды және асинхронды оқытуда өзін-өзі бағалау мен өзара бағалауды ұйымдастыру

үшін жұмысқа қатысты нұсқаулар мен ережелерді ойластырып, студенттерге ұсыну аса маңызды [5].

Химиялық пәндерді оқыту барысында оқытушының студенттерге кері байланысты қамтамасыз ету жолдары:

1. Студенттерге кері байланыс оны сынау үшін емес, өз жетістіктерін одан әрі жетілдіруіне көмектесу үшін ұсынылатынын түсіндіру.

2. Сипаттамалық кері байланыс берілуі, себебі бұл анағұрлым ықпалды болады. Ол үш сұраққа жауап береді:

«*Не жақсы орындалды?*» – Орындалған жұмыстың сапасы қандай болғанына қарамастан, студентке қолдану көрсетіп, мақтайтындай жетістігін таба білу.

«*Нені әлі де жақсартуға болады?*» – Не нәрсені жетілдіруге болатыны туралы өз пікірі айту.

«*Мұны қалай жетілдіруге болады?*» – Студенттің тапсырма жөнінде ойлануына ықпал ететін сұрақ қойып, қажетті ресурстарды, нұсқаулықтарды ұсыну.

3. Кері байланысты нақты оқу мақсаттарына, күтілетін нәтижелерге немесе бағалау критерийлеріне бағдарлай отырып, оның тиімділігін қамтамасыз етілуі.

4. Кері байланысты тұрақты түрде және уақтылы ұсыну арқылы студенттерге өзінің іс-әрекетін түзетуге мүмкіндік берілуі, ал оқытушыда студенттің кері байланысты қолданғаннан кейін тапсырманы қалай орындағанын бағалауға мүмкіндік туғызу.

5. Кері байланыс ұсынуда «Еске салу», «Кезең-кезеңмен көмек беру», «Үлгілер ұсыну» сияқты тәсілдерді қолдану. Ескерту студенттің назарын оқу мақсатына шоғырландырады. Кезең-кезеңмен көмек беру оқу әрекетінің нақты аспектілеріне назар аударуға мүмкіндік береді. Бұл үшін сұрақтарды, тапсырманың немесе әрекеттің сипаттамасын, аяқталмаған сөйлемдерді қолдануға болады. Оқытушы бұрын ұсынылған құралдарын кері байланысты орнату үшін пайдалануға болады. Сонымен қатар Padlet, Jamboard, Trello интерактивті тақталарын пайдалану барысында студенттер де, оқытушылар да орналастырылған материалдарға немесе жауаптарға өз пікірін білдіруге және жұлдызша, лайк және т.б. жіберуге мүмкіндік алады [2].

Көрсетілген сабақ жоспары белгілі бір таңдалған тақырып бойынша алынған және онда кері байланыс түрлері топтық және жекеше түрде жүргізіледі (кесте 3)

Кесте 3 – Сабақ жоспары «Тұздар гидролизі»

Сабақ мақсаты	Тұздар гидролизі туралы білімдерін пысықтау, әр түрлі тұздар ерітіндісінің ортасын анықтай отырып проблемалық жағдайларды шешеуге үйрену. Студенттің өз бетімен жұмыс істей білуге, топта өзін және өзгені сыйлай білу сезімін қалыптастыру.
Басы	Қашықтықтан ұйымдастырылған сабаққа студенттердің онлайн арқылы қатысуын қадағалап, студенттерді онлайн сабаққа дайындау. Сабақ өткізу ресурстары Презентация тұздар гидролизіне бейнеленген слайд. (Classroom арқылы жіберу)
Ортасы	Сұрақ-жауап. 1. Тұздардың гидролизі дегеніміз не? 2. Кейбір тұз ерітінділерінде нәліктен индикаторлар түсін өзгертеді? 3. Қандай тұздар : а) сілтілік; б) бейтарап орта көрсетеді? 4. Қандай тұздар гидролизге ұшырамайды? 5. Атаулары келтірілген тұздардың а) аммоний карбонаты; ә) аммоний ацетаты; б) алюминий сульфиді гидролиздену реакциялардың теңдеулерін жазып, ерітінділерінің ортасын анықтаңдар.
Соңы	Кері байланыс «Инсерт әдісі» арқылы қорытынды жасалды. 1. Сіз бүгін нені білдіңіз? 2. Сіз үшін не құнды болды? 3. Қандай тапсырманы орындау қиынға соқты? Кері байланыс жазбаша тәсілде алынады WhatsApp мессенджердегі смайликтер арқылы кері байланыс беріледі.

Қорыта келгенде, қашықтықта оқытуда кері байланысты орнатудың тиімді жолдарын таба отырып студенттер ізденушілік қабілеттерін оятуы мен қатар, өзінің оқудағы кемшіліктерін түсінуге көмектесетін мәліметтер мен алға жылжуға нақты нұсқаулар алады. Оқытушы оқытудағы жіберілген олқылықтар және өзінің әрекетіне, қызметіне (жаңа әдіс-

тәсілдер, оқыту технологиялары, сабақта уақытты тиімді пайдалану т.б) өзгерістер енгізуге көмектесетін мәліметтер алады.

Әдебиеттер

1. Ахметова Г.К., Караев Ж.А., Мухамбетжанова С.Т. Білім беру ұйымдарына электрондық оқыту жүйесін енгізу жағдайында педагогтардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыру әдістемесі // Алматы: АҚ «ҰБАО «Өрлеу». – 2013.
2. Акулова О.В., Ахаян А.А., Глубокова Е.Н., Бахмутский А.Е., Даутова О.Б., Крылова О.Н., Писарева С.А., Пискунова Е.В., Тряпицына А.П. «ЖОО-ғы гуманитарлық білім беру технологиялары» кітабы // СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена. – 2007. – 174 с. Хакимиова Н. Критериальное оценивание как педагогическая технология URL: <https://colligu.ucoz.ru> (қаралған күні: 02.11.2020) Сапарова А.Ж., Жұпболова У.Т. САБАҚТАҒЫ КЕРІ БАЙЛАНЫСТЫҢ ТИІМДІ ТҰСТАРЫ URL: <http://zkoipk.kz/2016smart1/2500-conf.html>
3. Әмірхан Д қашықтықтан оқыту жүйесі URL: <https://www.referat911.ru/Teoriya-gosudarstva-i-prava/zhaa-blm-beru-zhjes/195900-2339837-place1.html>(қаралған күні: 06.11.2020)
4. Ерулекова А.Б Қашықтықтан оқыту ОНЛАЙН КҮРС. URL: https://ust.kz/word/qasyqtyqtan_oqyty-217550.html (қаралған күні: 11.11.20).
5. Самеков М.Н, Избасаров Е.Х оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа формасының бірі қашықтықтан оқу технологиясы. (қаралған күні: 04.11.2020) URL: <http://zkoipk.kz/2016smart1/2543-conf.html>

МЕТОДЫ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОЙ ОБРАТНОЙ СВЯЗИ ПРИ ДИСТАНЦИОННОМ ИЗУЧЕНИИ ХИМИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

Т.Б. Белялова, А.К. Сапакова

В данной статье рассматривается технология дистанционного обучения в повышении уровня знаний преподавателей путем создания единой информационной системы образования. Отмечены эффективные моменты в дистанционном обучении. Сформированы представления о строениях системы дистанционного обучения. Определены пути в системе дистанционного обучения. При этом отмечаются достоинства и недостатки между синхронными и асинхронными системами обучения и важность установления обратной связи, используемой в процессе обучения. Также было представлено, как обеспечить обратную связь преподавателя со студентами в процессе обучения на дистанции. Предложены отзывы об обратной связи в синхронном и асинхронном обучении. Изложено, что при правильно проведенной обратной связи можно узнать собственное мнение обучающихся и что преподаватель химии критически относится к своему делу, создавая обратную связь.

Ключевые слова: дистанционное обучение, синхронное, асинхронное, обратная связь, учебная программа.

METHODS FOR EFFECTIVE FEEDBACK IN REMOTE STUDY OF CHEMICAL DISCIPLINES

T. Belyalova, A. Sapakova

This article discusses the technology of distance learning in improving the level of knowledge of teachers by creating a unified information system of education. Effective points in distance learning are noted. Ideas about the structures of the distance learning system are formed. The ways in the distance learning system are defined. The advantages and disadvantages between synchronous and asynchronous learning systems and the importance of establishing feedback used in the learning process are noted. It was also presented how to provide feedback from the teacher and students in the course of distance learning. Reviews of feedback in synchronous and asynchronous learning are offered. It is stated that with the correct feedback, you can find out your own opinion of students and that the chemistry teacher is critical of his work, creating feedback.

Key words: distance learning, synchronous, asynchronous, feedback, training program.

Ж.С. Малгеждарова, Г.Б. Брасилова, А.С. Сапарова, А.С. Ходжаева
Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті

БОЛАШАҚ ҰСТАЗДАРДЫҢ ДАЯРЛЫҒЫН ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

***Аңдатпа:** Мақалада болашақ ұстаздардың даярлығын жаңа технологиялар арқылы қалыптастыру қарастырылған. Жаңа технологияларды меңгеру болашақ мамандардың интеллектуалдық, рухани деңгейдегі азаматтық және басқа көптеген тұлғалық келбетінің қалыптастыруына жалпы әсерін тигізеді. Жаңа технология құралдарын жан жақты қолдау мамандарымыздың әртүрлі саласында, соның ішінде білім беруде көптеген өзекті маңыздылыққа қол жеткізіп отырғаны белгілі. Жаңа технологиялардың болашақ ұрпақтың жан-жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тигізер пайдасы аса мол.*

Жаңа технологиялық дамуға және оның қарқынына қоғамды ақпараттандыру болатын жаңа кезеңіне еніп кетті. Қоғамды ақпараттандыру – экономиканың, ғылымның, мәдениеттің дамуының негізгі шарттарының бірі. Сондықтан да осы ұсынып отырған мақала өте қажетті деп есептейміз.

***Түйін сөздер:** білім алушы, технология, мұғалім, болашақ маман, ақпарат.*

Болашақ мұғалімдер дайындауда оқу-тәрбие жүйесіндегі үдерісін жоғары деңгейде жаңғырту білім саласына елеулі әсер ете бастады. Мысалы, қазіргі таңда білім алушылардың академиялық еркіндікті арттыру білім беру жүйесін түбегейлі өзгертті деп айтуға болады. Білім алушының физика пәні бойынша, мамандығына байланысты сабақтарды игеруі – академиялық еркіндіктің негізгі қағидаты болып табылады. Таңдау курстары еліміздің сұраныстары негізінде оқытылады. Оқыту үдерісін жан жақты жаңғырту бағыты негізінде сұранысқа ие, болашағы бар бағыттарды дамытудың маңызы ерекше. Сонымен қоса, теория мен практиканы меңгеруге, электронды түрде оқытуға, шағын кешенді мектеп мәселелері, орта жалпы білім беретін мектепке арналған болашақ маман дайындауға аса мән берілуі өзекті. Жоғары жан жақты интеллектуалды түрдегі әлеуеті үнемі қалыптасқан, инновациялық бүгінгі технологияларды еркін түрде меңгерген, ғылыми-зерттеушілік ізденіске бағытталған болашақ мұғалімдерді даярлау, оларды қайта даярлауды да қоса айта кету қажет. Мектептің физика мұғалімдері, ғалым-оқытушыларды еліміздегі немесе шетелдегі біліктілікті арттыру орталықтарында үнемі жүйелі негізде оқыту басты қолға алынуда.

Білім беру жүйесі қызметтерінің оңтайлылығы мен қолжетімділігін кеңейтуде инновациялық жаңа технологияларды, компьютердің мүмкіндіктерін қолдану, интерактивті белсенді білім беру, қашықтықтан оқыту жүйесі, виртуальды түрдегі педагогика тағысын тағы тәжірибеге қолайлы ендіруге ерекше көңіл аудару керек. Ғалым-оқытушылар, зерттеушілер жалпы орта білім беретін мектептің жаңашыл мұғалімдерімен бірлесе отырып мектеп саласында инновациялық жаңа технологияларды енгізу негізінде білім алушылардың интеллектуалдық түрдегі қабілеттерін қалыптастыруды көздейді. Біздің еліміздегі жоғары білім беру мекемелері әлемдік түрдегі білім беру жүйесіне ене бастады. Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін арттыра түсетін білікті де білімді мамандарды дайындау үшін жоғарғы оқу орындары да көптеген инновациялық жаңа әдістемелерді қолдана бастады. «Академиялық ұтқырлық» бағдарламасы көптеген жоғары оқу орындарында жүзеге асып жатыр. Жоғары білім саласына жоғары сатылы оқу гранттары жүйесін әзірлеу, қос диплом алу, қолданбалы білім берудің өңірлік мамандықтарды ескеретін мамандандырылған жоғары оқу орындары жүйесін құру, оқытудың жаңа әдістемелерін жаңғырту, оқытудың онлайн жүйелерін дамыту сынды жоғарыдағы бағыттың маңызды тетігі түрінде жан жақты қарастырылуда [1].

Білім беру жүйесі реформасын жүзеге асырудағы маңызды тұлға мұғалім болып табылады. Мемлекеттің болашақ мамандарға бағдарланған әлеуметтік тапсырысы ең алдымен, жоғары оқу орнын, балабақша, орта мектеп таңдау жағдайында өз бетімен

жауапты шешім қабылдай алатын, ынтымақтастыққа икемді, ел тағдырына жанашырлықпен қарайтын жоғары құзіретті мамандарды қалыптастыруды көздейді. Болашақ мұғалімдерді дайындау, соның ішінде физика мұғалімдерін дайындауда үлкен ізденістер қажет. Себебі, білім алушыларға бағыт бағдар беретін мұғалімдер екеніне баса назар аударуымыз керек. Алайда білім берудің сапасы мен оңтайлылығын қалыптастыруды жүзеге асыруда бүгінгі ұстаз мамандардың қолынан келер мүмкіндіктерінің арасындағы қарама-қайшылықтың сақталып отырғанын атап айту керек. Осындай қайшылықтарды жоюда білім беру саясатындағы басым бағыттардың бірі – білім беру үдерісін құзіретті тәсілге бағдарлай отырып, оны жүзеге асырудың жолдарын қамтамасыз ететін мынандай негізгі міндеттерді шешу керек:

- мұғалімдерді білім берудің жаңа технологияларын меңгеруден, кәсіби рөлдерді (кеңесші, топтық талдауды ұйымдастырушы, тьютор) сәйкесінше меңгеруден тұратын құзіретті тәсілдері аясындағы жұмыстарға даярлау;

- мұғалімдерді жеке тұлғаның және өзінің денсаулығын сақтау технологиясымен қамтамасыз ету;

- білім беру үдерісін барынша дараландыру жағдайындағы іс-әрекетке даярлығын қалыптастыру;

Келешек мамандардың маңызды құзіреттіліктерінің жан жақты қалыптасу жоғары деңгейін өзара бағалау көрсетілген міндеттерді жүзеге асыра білуімен тікелей байланысты. Мұғалімдердің кәсіби түрдегі құзіреттілігін оңтайлы қалыптастыру бүгінгі білім беру стандартының мынандай талаптарына әрине сәйкес келуі шарт:

- жаңаша білім беру стандартының мазмұны мен әдістемесін қабылдауға;
- білім беру жоғары үдерісін бағдарламалық және әдістемелік негізінде өзгертуге;
- мұғалім қызметінің мақсаттары мен әдістерінің өзгеруіне;
- білім берудің дәстүрлі және оңтайлы нәтижелерін өзара бағалауға мүмкіндік беретін бағалау әрекетінің жаңаша әдістерін пайдалануға дайындауы қажет. Яғни, білім беру жүйесін ақпараттандыру түрдегі мәселесіне аса көңіл бөлу де келешек мамандардың кәсіби құзіреттілігін жан жақты қалыптастыруға әсер етеді. Ақпараттық-коммуникативтік жаңа технологияның білім беру үдерісінің тиімді ресурсына айналуы келешек мұғалімдердің өзіндік жұмысқа бағытталған тапсырмалардың жүйесін қолдануына және көптеген педагогикалық әдістер арқылы ақпараттық-коммуникативтік технологияның (АКТ) мүмкіндіктерін пайдалануға бағыттау іскерліктеріне, қабілеттеріне міндетті түрде байланысты. Ал, АКТ үздік қолданыс деңгейінде меңгеруін және қоршаған ортада келешек мамандардың өзіндік жұмыстарын жан жақты ұйымдастыру тәсілдері мен дидактикалық әдістерін қалыптастыруы маңызды [2].

Болашақ ұстаздардың даярлығын жаңа технологиялар арқылы қалыптастырудағы ресурстарға байланысты қойылатын көптеген талаптарды ажыратуға әбден болады:

- құзіреттілік-бағдарлы бойынша білім беруге көшу маңызды кәсіби құзіреттіліктерді белсендіру;

- кәсіби жағынан білім беру мен әлем нарығы арасындағы мейлінше байланысты арттыру.

Білім берудің жаңа жүйесін кеңейту жағдайында оларға кәсіби қызметтің көптеген жаңа әдістерін, педагогикалық тиімді үдеріске нақты қатысушылар арасындағы ынталы қатынас құрылымын меңгерген білікті маман дайындауы керек. Кәсіби мамандардың білім беруді жан жақты ақпараттандыруға қатысты маңызды талаптарға байланысты сәйкестігі – педагогтар даярлайтын оқу орындарының түлектері кейінгі уақыттарда пайдалану дағдыларын меңгергенін көрсетіп келеді. Біліктілікті жетілдіру жүйесі мен бірнеше, жалпы алғанда қызметкерлердің орта мектепте компьютерлік сауаттылығын жан жақты қамтамасыздандыруда бастапқы міндеттерін орындауда, келешек мамандар өзіндік ақпараттық кең ортадағы берілген жұмысты тиімді ұйымдастыруға қажетті деңгейде болуы қажет [3].

Сондықтан, білім беру жүйесін жан жақты жаңғыртуда болашақ ұстаздардың даярлығын жаңа технологиялар арқылы қалыптастыруда білім алушылардың игеруге қажетті мынандай кәсіби тұрғыдағы құзіреттіліктеріне тоқталуға болады.

Жалпы айтқанда, ғылыми тұрғыдағы құзіреттілік:

- өзіндік жалпы түрдегі болашақ ұстаздардың даярлығын жаңа технологиялар арқылы қалыптастыру және кеңейте білуі;

- өзіндік кәсіби түрдегі қызметінде дамуы үшін ғылыми түрдегі бағытын таңдауы зерттеудің жолдарын тереңінен игере алуы;

- кәсіби түрдегі қарым-қатынас құралы арқылы жаңа технологияларды пайдалана білуі;

- зерттеудің көптеген іс-әрекетінде жаңа технологияларын оңтайлы қолдана білуі;

- өзіндік жеке ғылыми-зерттеушілік арқылы іс-әрекеті танымдық қабілеттері мен іскерліктерін жетілдіре алуы;

- нақтыланған бағытта жаңа технологияларды тиімді қолдана алуы.

Жалпы айтқанда, кәсіби тұрғыдағы құзіреттілік:

- Жоғары оқу орындарында кең көлемде педагогикалық үдерісті айқын ұйымдастыруға немесе іске асыруға аса қабілетті болуы;

- кәсіби түрдегі педагогикалық қызмет аясында психологиялық-педагогикалық заңдылықтар және жеке тұлғалық түрдегі қарым-қатынас қолдана білуі;

- кәсіби-педагогикалық қызметте жаңа технологияларды қолдана алу қабілетінің болуы;

- кәсіби негізде өзіндік тұрғыда даму мен қалыптасу қабілеттерін игеруі.

Осындай құзіреттіліктерді меңгеру келешек мамандардың біліммен қарулануына жағдайларға бағытталған кеңінен педагогикалық қызметтің үлкен көлемін биік деңгейде алмастыруға мүмкіндік береді. Сонымен қоса, келешек мамандардың педагогикалық іс әрекеттеріне сәйкес кәсіби түрдегі құзіреттіліктерін жетілдіру мынандай бағыттарда жалпы қарастырылды:

Ұйымдастыру-басқарушылық:

- келешек мамандар жалпы білім беру мекемелерімен кәсіби түрде және жеке тұлғалық қатынас орнату;

- білім алушылардың білім нәрімен қарулануы үшін қолайлы, жағымды, тиімді ортаны тудыру мүмкіндігін туғызу;

- аналитикалық немесе видеобейне әрекетті түрде іске асыру (орта мен тұлға қажеттілігі әсерінен тестілеу, сауалнама түрде жүргізу; ғылыми-әдістемелік журналдар, жәрмеңкелер немесе қажетті сайттар ашу т.б.).

Білімге бағыттаушылық:

- болашақ ұстаздардың даярлығын жаңа технологиялар арқылы қалыптастыру келешек ұрпақтың көзқарастарын түсіну;

- жоғары мектепте білім алушылардың білім нәрімен сусындауына бағытталған оқу жүйесін инновациялық жаңа тұрғыда іске асыру;

- жаңа технология мен тәсілдердің бірнеше нұсқаларын қолдану;

- келешек мамандарды кәсіби түрдегі құзіреттілігіне нақты бағытталған әдістерді игеру мен оларды өмірде тәжірибеде пайдалана білу;

- оқытудың жаңа инновациялық технологияларын қолдану, сонымен бірге, оның тоңтайлылығын анықтау;

- психологиялық-педагогикалық түрдегі іс әрекеттің бірнеше формалары мен әдістерін ұйымдастыру;

- рефлексия және кері байланыс қабілеттерінің икемді әрекетіне игере білу;

Ғылыми-зерттеушілік:

- өзіндік іс әрекет саласындағы физика пәніне қатысты кәсіптік дамуына бағдарлама құрай білу және жаңа инновациялық түрдегі бағыттарға нақты зерттеулер жасау;

- педагогикалық, психологиялық және әдістемелік мұғалім мамандықтарына бағытталған оқу іскерліктеріне айқын бағдарланған ортақ зерттеулер өткізу;

- болашақ ұстаздардың даярлығын жаңа технологиялар арқылы қалыптастыруға бағытталған ғылыми-әдістемелік негіздегі мақалалар, әдістемелер дайындау [4]. Біз, жоғары мектепте келешек мамандардың кәсіби түрдегі құзіреттіліктерін қалыптасыруды орта білім беру мекемелерінде педагогикалық түрдегі үдерісті құру негізінде пайда болатын, көптеген нақты шешімге мүмкіндік беретін, олардың білімі мен іскерліктері кәсіби түрдегі шеберлігінің дәрежесі ретінде көре аламыз. Кәсіби құзіреттіліктер келешек мамандардың педагогикалық қызметтері мен мәселелерді шешуге мүмкіндік беретін кәсіптік бағдарын көрсетеді.

Кәсіби түрдегі құзіреттіліктерді игеруде келешек мамандардың айқын теориялық түрдегі білімдерін тереңдетумен бірге шеберліктің нақты жиынтығын, басқаша айтқанда, кәсіби түрдегі қызметті қалыптастыру әдістеріне тоқталу өте маңызды. Келешек мамандардың қажетті кәсіби түрдегі құзіреттілігін қарастыруда мынандай мәселелерге: жалпы кәсіби түрдегі құзіреттілікті айқын қалыптастырудың оңтайлы жолдарын зерделей алуға, іскерліктерді, іс-әрекеттерді ұйымдастыруға басты қызығушылықтарының болуына; әрекеттері, белсенділіктері, ынталанулары, ізденістері және білім берудің жолдары мен әдістерін нақты меңгеруі; білім, іскерлік, білік, дағдылардың деңгейлеріне сәйкес жағдайларын қадағалай алуы; жалпы орта білім беретін мектепте физикадан білім мазмұнын толықтай жаңарту, жаңғырту мәселелеріне байланысты теориялық, практикалық, әдістемелік, ғылыми дайындығының қажетті дәрежеде болуы; айқын мақсатқа бағытталына байланысты оңтайлы жолдарды өзара таңдай білуі; ұсыныс жасалған жаңа технологияларды білім мен оқудың мазмұнын меңгеруі және оларды эмоционалдық түрде қабылдауы; білім алушылармен болашақ ұстаздардың даярлығын жаңа технологиялар арқылы қалыптастыруда жүргізілетін оқу-тәрбие жүйесінің мақсаттарын іске асыра білуі, анализ жасауы, кері байланыс жұмыстарын атқара білуге әсер ете білуі; ізденіспен болашаққа болжай білуі және нәтижеге бағытталуға ұмтылысының бар болуына аса көңіл аударуы керек.

Кәсіби физикалық білімнің бүгінгі жүйесі келешек мамандар міндетті педагогикалық қызметін терең түсінумен ғана болмай, сонымен қатар, болашақ ұстаздардың даярлығын жаңа технологиялар арқылы қалыптастыруда басқа да әріптестерімен, мектеп басшыларымен «байланыстыратын» ізденістік қасиеттерді біліктілігінің кері байланыс немесе рефлексивті бөлігін жүзеге асырады. Осылай жүзеге асыру оңтайлылығы мұғалімнің сыни тұрғыдан ойлау, ізденіс пен анализ жасау, ерекше өзінің жоғары ұстанымын нақты дәлелдей білуі, ақпаратты қалауынша қабылдауы тұрғыда қасиеттерге мән беруімен байланысты.

Әдебиеттер

1. Шалғынбаева Т.А. «Мұғалімнің іскерлік әлеуетін, біліктілік деңгейін дамыту: теория және тәжірибе». – Алматы, 2006.
2. Кавен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация: пер. с англ. – М.: «КогитоЦентр», 2002. – 385 с.
3. Жаканов А.Д. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя. – М., 2006.
4. Алексеев Л.А. Введение в профессию «Педагог»: уч. пос. – М.: Гардарики, 2007. – 193 с.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ С ПОМОЩЬЮ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Ж.С. Малгеждарова, Г.Б. Брасилова, А.С. Сапарова, А.С. Ходжаева

В статье предусмотрено формирование подготовки будущих учителей с помощью новых технологий. Освоение новых технологий в целом влияет на формирование интеллектуальных, духовных, гражданских и многих других личностей будущих профессионалов. Как известно, всесторонняя поддержка новых технологий имеет большое значение для наших специалистов в различных сферах, в том числе в образовании. Новые технологии также очень полезны для создания педагогической и психологической среды, которая позволяет будущим поколениям получить всестороннее образование, бизнес и талант, творчество и свободное развитие.

Он вступил в новый этап технологического развития и его темпов, который заключается в информировании общественности. Информатизация общества - одно из главных условий развития экономики, науки и культуры. Поэтому мы считаем эту статью очень важной.

Ключевые слова: обучающихся, технология, учитель, будущий специалист, информация.

FORMATION OF TRAINING OF FUTURE TEACHERS WITH THE HELP OF NEW TECHNOLOGIES

Zh. Malgezhdarova, G. Brasilova, A. Saparova, A. Khodzhaeva

The article provides for the formation of training of future teachers using new technologies. The assimilation of new technologies as a whole influences the formation of intellectual, spiritual, civil and many other personalities of future professionals. As you know, comprehensive support for new technologies is of great importance for our specialists in various fields, including education. New technologies are also very useful for creating a pedagogical and psychological environment that allows future generations to receive a comprehensive education, business and talent, creativity and free development.

He entered a new stage of technological development and its pace, which is to inform the public. Informatization of society is one of the main conditions for the development of the economy, science and culture. Therefore, we consider this article very important.

Key words: *students, technology, teacher, future specialist, information.*

FTAXP: 14.01.11

Г.К. Исмаилова, Л.О. Түсіпқанова

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

ШЕТЕЛ ТІЛІ САБАҒЫНДА КОММУНИКАТИВТІ ЖАТТЫҒУЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа: *Мақалада шетел тілі сабағында коммуникативті жаттығуларды қолдану қарастырылады. Әр түрлі коммуникативті жаттығуларды қолдану тұжырымның ситуациялық сипатын, берілген нақты жағдайға сәйкес мәлімдеме нұсқасын және коммуникативті үлгілерді пайдалану мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Шетел тілін оқытудың басты мақсаттары – студенттердің дұрыс сөйлеу, сауатты жазу дағдыларын қалыптастырып, шетел тілін әр түрлі жаңа технологиялар арқылы игерту. Шетел тілі мұғалімінің негізгі міндеті – шетел тілі сабақтарын мазмұны мен форма жағынан қызықты, тиімді етіп өткізу. Шетел тілі сабақтарын тиімді өткізу мақсатында коммуникативтік жаттығулар технологиясын қолдану.*

Коммуникативті жаттығулар – өз ойларын тұжырымдау және оларды ағылшын тілінде білдіру қабілетін қалыптастырады, студенттерді еркін сөйлеуге ынталандырады. Қарым-қатынас құзыреттілігі – тілдік білім берудегі маңызды аспектілердің бірі. Ағылшын тілін оқытудың коммуникативті әдісін енгізу оқытылатын тілдік дағдыларды өз қажеттіліктері, қызығушылықтары мен мүмкіндіктері негізінде өз елінен тыс жерлерде де қолдануға болатындығына ықпал етеді.

Түйін сөздер: *коммуникативті жаттығулар, коммуникативті дағдылар мен қабілеттер, жаттығу жүйелері, сөйлеу шеберлігі.*

Қазіргі кезде ағылшын тілін оқытуда грамматика мен лексиканы жан-жақты үйренумен қатар, ағылшын тілінде еркін сөйлеуге де үйрету маңызды болып отыр. Еркін сөйлеуге үйрету коммуникативті жеке тұлғаны дамытуға мүмкіндік береді. Ол үшін филолог-мұғалім ағылшын тілін оқыту әдістемесінде де, қазіргі ағылшын әдеби тілі теориясында да терең және ауқымды білімге ие болуы керек.

Сонымен, шет тілін оқытудың маңызды компоненттерінің бірі – студенттен коммуникативті тұлғаны қалыптастыру. Ағылшын тілі сабағында осы мәселені шешу үшін негізгі рөлдердің бірі коммуникативті жаттығуларға жүктелген, олар өз кезегінде сабақтың маңызды компоненті болып табылады.

Сөйлеу шеберлігі – бұл күрделі құбылыс, оны қалыптастыруда оның барлық ерекшеліктерін ескеру өте маңызды. Осы дағдыларды тиімді қалыптастыра отырып, оқушылар әр коммуникативті жаттығуларды мақсатты түрде орындауы керек. Әр коммуникативті жаттығулардың белгілі бір мақсаты бар. Сонымен, жаттығудың мақсатын елестете отырып, студенттер бұл іс-әрекеттің жалпы жетекші рөлі мен орнын, яғни тілдік

ережені біледі, оған сәйкес коммуникативті жаттығулар орындалады және өзіндік іс-қимыл бағдарламасының жоспары құрылады [1].

Сөйлеу дағдысын қалыптастыру кезінде жаттығулардың уақыт бойынша дұрыс бөлінуін ескеру қажет. Мысалы, И.А.Зимняяның айтуы бойынша, жаттығулардың ең көп саны сабақтың басында берілуі керек, содан кейін жаттығу уақыты көбейген сайын жаттығулар арасындағы уақыт артуы керек. Мұндай дайындық жаттығулар сабақтың басынан аяғына дейін сақталуы керек [2].

Коммуникативті жаттығуларының белгілі типологиялық ерекшеліктері бар:

- сөйлеушінің стратегиясы мен тактикасының болуын қамтамасыз ету;
- қатысушылардың өзара қарым-қатынасын дамытады;
- тұжырымның өнімділігін қамтамасыз ету үшін әрдайым жаңа жағдай беріледі;
- сөйлеу белсенділігі мен дербестігін дамытады.

Коммуникативті жаттығудың мақсаты – сабаққа деген бетбұрыс туғызу. Тілдік жаттығу барысындағы мұғалімнің жылы дауысы, сұрақтардың алдын ала ойластырылып тапсырмалардың дұрыс жоспарлануы мұғалім мен студент арасындағы жақсы қарым-қатынас туғызып, алдағы сабақтың нәтижесін жоғарлата түседі. Әдетте оқып болғаннан соң түсінік айтылады және жаттығулар жасалады. Сөйлей алудың әдістерімен қорытындыланады. Әңгімелесу студенттердің логикалық ойлауын, тілдің қалыптасуына, қорытынды жасауға көмектеседі.

Студенттердің ағылшынша сөйлеу дағдысын қалыптастыру үшін сөйлеудің дұрыс үлгісін көрсету керек. Студенттердің сөйлеу дағдысын қалыптастыру үшін: сөзді, сөз тіркестерін дұрыс айтуға үйрету, мәтінді, өлең сөздерді айтқанда дауыстың анық болуын қадағалау, сұрақтарға жауап беру, дұрыс сөйлеуге үйрету, сұрақ қоя білу мен әңгімені бастау, жалғастыру, аяқтай білу қабілетін қалыптастыру сияқты жұмыстар қатар жүргізіледі. Сондай-ақ берілген мәтіннің мазмұнын айту мен сөйлеу үлгілерін сауатты түрде құрастыра білуге, диалог арқылы сұхбаттасу сияқты жұмыстар кеңінен жүргізіледі. Осындай жұмыс кең түрде жүрген тұста студенттің сөйлеу ерекшелігі күннен күнге дамып, жан-жақты артып отырады. Студенттің сөйлеу дағдысын қалыптастыру үшін: студент меңгерген лексикалық материалдар бойынша талқылауға қатысып, мәтін бойынша түсінгенін еркін жеткізе білуге дағдыланады. Қойылған сұрақтарға тез және нақты жауап беру және сурет бойынша әңгіме құрастыру, әр түрлі жағдаяттарға байланысты сұрақ қоя білу мен схема бойынша сөйлемдер құрастырып айту жұмыстары басты рөл атқарады [3].

Е.И. Пассов коммуникативті жаттығуларды екі топқа бөледі: дағдыларды қалыптастыруға арналған жаттығулар және сөйлеу дағдыларын дамыту жаттығулары [4]. Бірақ осы жаттығулар топтарының кешенін ғана қолдана отырып, сөйлеу дағдыларының барлық қырларын қалыптастыруға болады.

Мысалы төмендегідей жаттығуларды қолдануға болады:

– берілген тақырыпта 30 секунд –1 минут ішінде ауызша сөйлеу. Егер мұғалім студенттің өз ойын білдіруде қандай да бір қиындықтарға тап болғанын байқаса, онда алдын-ала дайындалған жетекші сұрақтар тізімін қолдану қажет. Бұл жаттығу сөйлеу еркіндігін дамытуға бағытталған және ағылшын тілінде тез ойлаудың қабілетін қалыптастырады.

– байланыс құруға арналған жаттығу. Жаттығудың бұл түрі үздіксіз ойлау процесін және берілген тақырыптарға, құбылыстарға немесе объектілерге логикалық ауысуды қалыптастырады.

– ассоциация жаттығуы. Мұнда студенттердің берілген сөзбен байланысты ассоциацияларды табу қабілеті қалыптасады;

– синонимдік қатарларды құруға арналған жаттығу. Ағылшын тілі - әлемдегі ең бай тілдердің бірі. Көркем мәтінді оқып-үйрету барысында сіз синонимдердің бай молшылығын таба аласыз. Бұл жаттығу жаңа сөздерді тез игеруге ынталандырады.

Білім беру процесінде тікелей қарым-қатынас өте маңызды, өйткені ол еркін қарым-қатынасқа дайындалады. Сондықтан, ағылшын тілі сабағында нақты қарым-қатынас жағдайларын құру қажет. Нақты қарым-қатынастың бұл түрі коммуникативті құзыреттілікті дамыту бойынша жұмыстың бастауы бола алады.

Әр түрлі коммуникативті жаттығуларды қолдану тұжырымның ситуациялық сипатын, берілген нақты жағдайға сәйкес мәлімдеме нұсқасын және коммуникативті үлгілерді пайдалану мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Студенттер қатарластарымен диалог жүргізу

арқылы түрлі ұсыныстарды зерттейді және сыни тұрғыдан ойластырады, тәжірибелерін игереді және өздерін дамытуға ұмтылады.

Студенттерге сабақ бергенде көбінесе диалогтік және монологтық формаларды қолдану тиімді. Диалогтік формада жасалған коммуникативтік жаттығулар оқушылардың лексикалық дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Олар сұрақтарға жауап бере алады және өздері де сұрақ қоя білуді үйренеді. Шетел тілі сабағында коммуникативті жаттығуды қолдану студенттердің ауызекі сөйлеу коммуникациясын арттыруға көмектеседі. Коммуникативті жаттығу арқылы біздің елімізде және шетелде болып жатқан әртүрлі тақырыптарды талқылауға болады. Коммуникативті жаттығу кезінде бірдей диалогтық бірліктердің қайталануы шет тілдік сөйлеуді, сөйлеу құрылымдарын көбейтудегі автоматизмді күшейтуді қамтамасыз етеді. Коммуникативтік жаттығуларында, әр түрлі сөйлеу жаттығуларын қолдану айтылымның ситуациялық сипатын, айтылымның берілген жағдайға сәйкес нұсқасын, яғни сөйлеу үлгілерін саналы түрде қолдана білуін қамтамасыз етеді.

Диалог барысында жасалған коммуникативті жаттығуларда әңгімелесушілер өз мәлімдемелерінде серіктесі айтқан ойды жалғастыра отырып, бір-бірімен байланысты деп болжайды. Диалогқа қосылу мүмкіндігін шағын топтарда (триадаларда) үйретуге болады. Оқытушы студенттерге талқылау тақырыптарының нұсқаларын ұсынады. Әр топқа үш рөлдік карта беріледі. Қатысушылардың бірі тезисті тұжырымдайды. Екі серіктес тақырыпты дамытудың әртүрлі нұсқаларын қолдана отырып, талқылауға қосылуы керек:

Тезис:

- келісімді білдіру, дәлелдеу;
- мысалдар келтіру;
- күмән келтіру;
- ықтимал салдарын сипаттау;
- қарсы тезисті тұжырымдау;
- қарсы сұрақтар қою;
- қорытындылау.

Оқу жағдайын ұйымдастыру кезінде оның өмірден алынуы керек екенін ескеру қажет. Бұл жағдайда ағылшын тілін оқыту практикалық және ауызша қарым-қатынастың табиғи жағдайларына жақын болады. Сөйлеуді үйрету кезінде көбінесе коммуникативті жаттығулар дайындықсыз, жылдым жауап беруге бағытталады. Дайындықсыз сөйлеу дағдылары мен қабілеттері, оның жылдамдығы, тақырыпты аша алу – диалогта дамиды; дайындалған сөйлеу дағдылары мен қабілеттері, оның бастамашылығымен, логикасымен, реттілігімен – монологта дамиды.

Сонымен қатар рөлдік ойындарды да сабақ барысында жиі қолдану керек. Рөлдік ойындар – қарым-қатынастың нақты мәселелерін шешуге ең жақын. Олар ойын барысында әр түрлі тұлғааралық қатынастарды ескеруге, студент рөлі «ойнайтын» кейіпкердің көзқарасын қорғауға, оның әлеуметтік-рөлдік мінез-құлқын ескере отырып, әңгімелесушіге ауызша әсер ету тәсілдерін іздеуге мүмкіндік береді [5].

Сонымен, коммуникативті жаттығулар – өз ойларын тұжырымдау және оларды ағылшын тілінде білдіру қабілетін қалыптастырады, студенттерді еркін сөйлеуге ынталандырады.

Қорытындылай келе, жоғарыда келтірілген ұсыныстар негізінде мұғалімдер студенттердің шет тілінде еркін сөйлеуін қалыптастыру процесін сауатты ұйымдастыра алады, яғни коммуникативті жеке тұлғаны дамыта алады, бұл студенттердің шетел тілінде еркін және сауатты сөйлеуді дамыту мотивациясының жоғарылауына ықпал етеді деп қорытынды жасай аламыз.

Әдебиеттер

1. Ахмедова М.Х. Студенттердің шет тілінде сөйлеуін дамытудағы ситуациялық-коммуникативті жаттығулардың рөлі. – Т: EtremumPress баспасы, 2014 ж.
2. Зимняя, И.А. Сөйлеу әрекетінің лингвopsихологиясы/ И.А. Зимняя // М.: Модэк, 2001
3. Стародубцева, О.Г. Ауызша сөйлеуде лексикалық дағдыларды қалыптастыруға арналған жаттығулар түрлері / О.Г. Стародубцева // Ғылыми-педагогикалық шолу. – 2003.2 (2) б .45-48
4. Пассов, Е.И. Шетел тілін оқытудың коммуникативті әдістері. – Мәскеу, Білім, 2014. - б. 97
5. Березина Н.А., Фоминых М.В. Шетел тілі сабағында рөлдік ойынды қолданудың әдістемелік артықшылықтары / Жас ғалым. – 2014. – No 5.2 (64.2)

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ УПРАЖНЕНИЙ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Г.К. Исмаилова, Л.О. Тусипканова

В статье рассматривается использование коммуникативных упражнений на уроках иностранного языка. Использование различных коммуникативных упражнений обеспечивает ситуативный характер вывода, вариант высказывания в соответствии с данной ситуацией и возможность использования коммуникативных моделей. Основные цели обучения иностранному языку – формирование у студентов навыков правильной речи, грамотного письма, овладение иностранным языком посредством различных новых технологий. Основная задача учителя иностранного языка-сделать уроки иностранного языка интересными и эффективными по содержанию и форме. Использование технологии коммуникативных упражнений с целью эффективного проведения уроков иностранного языка.

Коммуникативные упражнения – развивают способность формулировать свои мысли и выражать их на английском языке, мотивируют учащихся говорить свободно. Коммуникативная компетентность является одним из наиболее важных аспектов в языковом образовании. Внедрение коммуникативного подхода в преподавание английского языка способствует тому, что обучаемые языковые навыки могут использоваться за пределами своей страны на основе собственных потребностей, интересов и возможностей.

***Ключевые слова:** коммуникативные упражнения, коммуникативные навыки и умения, система упражнений, разговорные навыки.*

APPLICATION OF COMMUNICATIVE EXERCISES IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS

G. Ismailova, L. Tussipkanova

The article considers the use of communicative exercises in the lessons of a foreign language. The use of different communicative exercises provides a situational character output, the option of expressing in relation to the given situation and the possibility of using communicative models. The main goals of teaching a foreign language are the formation of students' skills of correct speech, competent writing, mastering a foreign language through various new technologies. The main task of a foreign language teacher is to make foreign language lessons interesting and effective in content and form. Using the technology of communication exercises in order to effectively conduct foreign language lessons.

Communicative exercises - develop the ability to formulate their thoughts and express them in English, motivate students to speak fluently. Communication competence is one of the most important aspects in language education. The introduction of a communicative approach to teaching English contributes to the fact that the language skills being taught can be used outside their country based on their own needs, interests and capabilities.

***Key words:** communicative exercises, communicative skills and ability, exercise system, conversational skills.*

МРНТИ: 77.29.99

Б.О. Ерменова, М.К. Кайрат, А.М. Махметов
Университет имени Шакарима города Семей

МЕТОДИКИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНИЧЕСКИХ СРЕДСТВ ДЛЯ РАЗВИТИЯ СКОРОСТНЫХ КАЧЕСТВ У СПОРТСМЕНОВ – ДЗЮДОИСТОВ

***Аннотация:** В статье приведены результаты исследования развития скоростных качеств при использовании технических средств обучения и тренажеров для развития физических качеств у спортсменов – дзюдоистов. Самым существенным является то, какие биомеханические структуры движений он позволяет моделировать и насколько заложенный в нем принцип моделирования соответствует объективной реальности двигательной активности в данном виде деятельности, насколько вообще*

его применение отвечает поставленным задачам обучения или двигательного совершенствования. Применение тренажерных устройств в практике спортивных единоборств связано, прежде всего, с развитием силовых и скоростно-силовых качеств. Их использование в развитии скоростных качеств пока мало изучено, практически отсутствуют исследования в этой области в разных видах единоборств, что определяет актуальность избранной темы.

Ключевые слова: технические средства, тренажеры, скоростные качества, спортсмены – дзюдоисты.

Технические средства, применяемые в ходе подготовки спортсменов, в соответствии с решаемыми задачами можно разделить на две большие группы: 1) технические средство обучения; 2) тренажеры для развития физических качеств.

Для обеспечения оптимальных условий формирования двигательных и многих других навыков при обучении спортивным движениям в педагогическом процессе широко применяются разнообразные технические средства первой группы. Они позволяют тренеру – педагогу программировать и контролировать двигательные задания различной целевой направленности. Понятие «технические средства обучения» объединяет разнородную группу инструментов, устройств, приспособлений и приборов, которыми пользуются педагоги и спортсмены для повышения эффективности тренировочного процесса [3].

Технические средства обучения, моделирующие разнообразные факторы и явления внешней среды, взаимодействия различных объектов, в том числе и тело человека, при обучении, могут быть конструктивно выполнены на базе механических, электрических, логических, информационных и других элементов и процессов. Однако, самым существенным является то, какие биомеханические структуры движений он позволяет моделировать и насколько заложенный в нем принцип моделирования соответствует объективной реальности двигательной активности в данном виде деятельности, насколько вообще его применение отвечает поставленным задачам обучения или двигательного совершенствования [4].

Технические средства второй группы (тренажеры) находят широкое применение и в таком аспекте тренировочной деятельности как развитие физических качеств. Особенно это заметно в тех видах спорт, где успех в соревнованиях зависит от максимально возможного проявления физических качеств (лёгкая и тяжелая атлетика, лыжные и велосипедные гонки и т.п.).

Применение тренажерных устройств в практике спортивных единоборств связано, прежде всего, с развитием силовых и скоростно – силовых качеств. Их использование в развитии скоростных качеств пока мало изучено, практически отсутствуют исследования в этой области в разных видах единоборств, что определяет актуальность избранной темы.

Цель работы – экспериментальное обоснование методики использования технических средств для развития быстроты реакции выбора у спортсменов – дзюдоистов.

Задачи: 1) исследование динамики изменения быстроты реакции выбора в соревновательном упражнении;

2) выявление корреляционных взаимосвязей между быстротой простой реакции и реакции выбора в соревновательном упражнении.

Методы исследования: педагогический эксперимент, рефлексометрия, методы математической статистики (в компьютерной обработке).

Организация исследования: эксперимент проводили на базе КГУ ВКО СДСШОР имени Кажымукана города Усть Касеногорск, кафедры физической культуры и спорта ГУ имени Шакарима города Семей. Начало эксперимента – сентябрь 2018 г., окончание – май 2019 г. (на протяжении учебного год). Созданы экспериментальная (n=41) и контрольная (n=46) группы, в экспериментальной группе в занятия включили упражнения для развития быстроты реагирования по специальной методике с использованием технических средств. В начале эксперимента провели комплексное исследование физических качеств, которое подтвердило однородность групп. Контрольное тестирование быстроты реакции проводили один раз в два месяца, при этом измеряли быстроту простой реакции, быстроту реакции выбора в специальном соревновательном упражнении.

Итоговые результаты эксперимента по указанным показателям приведены в таблице

1.

Таблица 1 – Показатели быстроты реакции экспериментальной и контрольной группы

Группы	Исходные данные						Конечные данные					
	Быстрота простой реакции			Быстрота реакции выбора			Быстрота простой реакции			Быстрота реакции выбора		
	\bar{x}	\bar{x}	S	\bar{x}	\bar{x}	S	\bar{x}	\bar{x}	S	\bar{x}	\bar{x}	S
Экспериментальная	21,20	1,31	2,25	37,68	2,96	9,16	20,91	1,22	2,13	25,49	2,54	7,68
Контрольная	20,82	1,58	2,30	39,32	3,55	10,21	20,76	1,27	2,29	29,61	2,61	8,01
Достоверность разницы в приросте	p > 0,05			p > 0,05			p > 0,05			p < 0,01		

Выводы.

1. Экспериментальная методика развития быстроты реакции выбора с использованием технических средств обладает высокой эффективностью по сравнению с традиционными методами (коэффициент достоверности разницы в приросте $p < 0,01$).

2. Влияние экспериментальной методики на быстроту простой реакции не выявлено (коэффициент достоверности разницы в приросте $p > 0,05$).

Литература

1. Братчиков Э.Н. Развитие быстроты и точности распознавания ситуации сигнального значения с формированием адекватных действий посредством технических устройств: Автореф. дисс... канд. пед. наук. – М., 1988. – 22 с.
2. Лапутин А.М. Обучение спортивным движениям. – Киев: Здоровья, 1986. – С. 38 – 56.
3. Орехов Л.И. эксперимент как метод исследования в физическом воспитании и спорте. – Алматы: КазИФК, 1995. – 56 с.
4. Поляков В.Г. Методика обучения основным ударам в боксе на базе применения специальных устройств: Автореф. дисс... канд. пед. наук. М., 1987. – 4 с.
5. Талызина Н.Ф. Методика составления обучающих программ. – М.: изд – во МГУ, 1980. – С. – 50 – 52.

ДЗЮДО-СПОРТШЫЛАРДА ЖЫЛДАМДЫҚ САПАЛАРДЫ ДАМУҒА ҮШІН ТЕХНИКАЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ ӘДІСТЕРІ

Б.О. Ерменова, М.Қ. Қайрат, А.М. Махметов

Бұл мақалада спортшылар – дзюдошылар арасында физикалық қасиеттерді дамыту үшін техникалық оқу құралдары мен тренажерларды пайдалану кезінде жылдамдық сапаларының дамуын зерттеу нәтижелері келтірілген. Ең бастысы, ол қозғалыстардың қандай биомеханикалық құрылымдарын модельдеуге мүмкіндік береді және оған тән модельдеу принципі бұл қызметтің осы түріндегі қозғалыс белсенділігінің объективті шындыққа қаншалықты сәйкес келеді, оны қолдану жалпы оқытудың немесе моторды жетілдірудің қойылған мақсаттарына қаншалықты сәйкес келеді. бәрі, қуаттылық пен жылдамдықтың дамуымен – қуат қасиеттері. Оларды жылдамдық қасиеттерін дамытуда қолдану әлі де аз зерттелген, жекпе-жек өнерінің әр түрінде бұл салада іс жүзінде зерттеулер жоқ, бұл таңдалған тақырыптың өзектілігін анықтайды.

Түйін сөздер: техникалық құралдар, тренажерлар, жылдамдық сапалары, спортшылар – дзюдошылар.

METHODS OF USE OF TECHNICAL MEANS FOR THE DEVELOPMENT OF SPEED QUALITIES IN ATHLETES – JUDO

B. Ermenova, M. Kairat, A. Makhmetov

The article presents the results of the study of the development of speed qualities when using technical training aids and simulators for the development of physical qualities among athletes – judokas. The most important thing is what biomechanical structures of movements it

allows to model and to what extent the principle of modeling inherent in it corresponds to the objective reality of motor activity in this type of activity, to what extent its application generally meets the set objectives of training or motor improvement. everything, with the development of power and speed - power qualities. Their use in the development of speed qualities is still little studied, there are practically no studies in this area in different types of martial arts, which determines the relevance of the chosen topic.

Key words: *technical means, simulators, speed qualities, sportsmen - judokas.*

FTAXP: 77.03.05

Б.О. Ерменова, Н. Жакашев, А. Жеңсеханов
Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті

ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ БОЙЫНША СЫНЫПТАН ТЫС ЖҰМЫСТАР АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТӨЗІМДІЛІКТЕРІН ЖЕТІЛДІРУ

Аңдатпа: *Мақалада авторлар мектепте дене тәрбиесі бойынша сыныптан тыс жұмыстардың мақсаттары мен міндеттерін аша отырып, инновациялық әдістерді қолдану, атап айтқанда, грэпплинг элементтерін пайдалана отырып жекпе-жекпен секциялық сабақтар арқылы оқушылардың төзімділіктерін жетілдіруге көңіл бөлінеді. Сонымен қатар авторлар замануи мектептерде дене тәрбиесі бойынша сабақ және сыныптан тыс сабақ әдістерін жетілдіру білім берудің жаңа үлгісінің қалыптасуының бір бөлігі ретінде қарастырды. Дене тәрбиесі мұғалімдері спорт түрлері бойынша, соның ішінде жекпе-жек күрес бойынша жаттықтырушылар қозғалту әрекетін оқытудың нәтижелілігіне қол жеткізу мақсатында белсенді және интерактивті әдістерді кеңінен қолданады.*

Мақалада оқытудың инновациялық әдісі мектептегі секция жұмыстарында балалардың спортқа танымдық қызығушылығын дамытуға ықпал етуі, қимыл-қозғалыстарын есептеуге, спорттық әрекет техникалары мен тактикаларын жақсы меңгеруге үйретуі туралы айтылған.

Түйін сөздер: *Сыныптан тыс жұмыс, секция, дене тәрбиесі, грэпплинг, инновация, күрес.*

Қазіргі уақытта мектеп жасындағы балалардың денсаулықтары мен дене дайындықтарының мәселесі өзекті болып отыр. Балалар мен жасөспірімдердің денсаулығы деңгейі, өсіп-өнуінің сәйкестігі мен шынайы дамуы, жұмыс жасау қабілетінің деңгейі және адамның әлеуметтік мүмкіндіктері дене тәрбиесінің басты тиімді көрсеткіштері болып табылады [1].

Денсаулық – адам баласының сөзсіз байлығы. Өкінішкеорай, технологияның дамыған ғасырында алдыңғы қатардағы жетекші салауатты өмірсалты саны күннен-күнге азайып бара жатыр [2].

Сондықтан бұл процесті ретке келтіруде дене тәрбиесі мұғалімінің ролі басты мәнде екенін аңғаруға болады. Салауатты өмір салты күрделі құрылымнан тұрады. Жоғары сатыдағы салауатты өмір салтының құрылымдарына дене белсенділігі, психологиялық тәрбие, жағымсыз әдеттерден аулақ болу, жеке гигиена және шынығу жатады [3].

Сыныптан тыс жұмыстарда дене тәрбиесі мен бірдей міндеттер қойылады, оның ішінде денсаулығын нығайтуға жәрдемдесу, ағзаны шынықтыру, жан-жақты дене дамуын қалыптастыру, дене тәрбиесі бойынша оқу бағдарламасын табысты орындау, сондай-ақ үнемі дене шынықтыру және спортпен айналысу дағдыларын ұйымдастыруға тәрбиелеу [4].

Сыныптан тыс жұмыстардың негізгі мақсаты – сауықтыру нәтижелерін беретін оқушылардың бос уақыттарын тиімді ұйымдастыру. Дене тәрбиесінің сабақтан тыс түрлеріне:

– мектептің оқу күні тәртібіндегі дене шынықтыру-сауықтыру іс-шаралары (сабаққа дейінгі гимнастика, дене шынықтыру сәттері, ұйымдастырылған үзілістер);

– сыныптан тыс сабақтар (секциялар, үйірмелер, көпшілік дене шынықтыру шаралары, спорттық мерекелер, туристік саяхаттар);

– мектептен тыс сабақтар (БЖСМ, спорттық-сауықтыру лагерлері) жатады.

Спорт секцияларындағы сабақтар сауықтыру-тәрбиелік бағытта жүреді. Сабақ барысында дене тәрбиесі құралдары, әдістемелік принциптер мен дене тәрбиесі әдістері қолданылады. Заманауи мектептердегі маңызды міндет педагогикалық үдерістің барлық қатысушыларының әлеуметін ашу, оқушыларға шығармашылық қабілеттіліктерін көрсетуге, соның ішінде спорттық әрекеті барысында мүмкіндік беру болып табылады. Инновация жекелеген мұғалімдер мен тұтас бір ұжымның озық педагогикалық тәжірибелерінің, ғылыми ізденістерінің нәтижелері болып табылады. Мектепте түрлі пән мұғалімдері, соның ішінде дене тәрбиесі мұғалімі де төмендегідей инновациялық технологияларды кеңінен қолданады:

1. Пәнді оқытудағы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ);

2. Пәнді оқытудағы тұлғаға бағытталған технология. Тұлғаға бағытталған технология барлық мектепбілім беру жүйесінде баланың жеке тұлғасын, оның дамуының қолайлы, дау тудырмайтын және қауіпсіз шарттарын қамтамасыз етуді, оның табиғи әлеуметін жүзеге асыруды ортаңғы орынға қояды. Баланың жеке тұлғасы бұл технологияда басымды субъект болып табылады;

3. Оқу үдерісін ақпараттық-талдауды қамтамасыз ету және оқушылардың білім сапасын басқару. Оқу сапасын басқарудың ақпараттық-талдау әдістемесі әр баланы жекелей алғанда, сыныпта, сонымен қатар жалпы мектепте объективті, екі жақты дамуын қадағалауға мүмкіндік береді.

4. Оқушылардың дене дамуын және дене дайындықтарының мониторингі. Тестілеу және сабақ үлгерімі қозғалысы кестесін құру арқылы әрбір оқушының оқу сапасын талдау және диагностика жүргізу.

5. Заманауи оқушыны қалыптастырудың жетекші механизмі ретіндегі тәрбие технологиялары. Оқушыларды тұлғаны дамытудың қосымшаны сандарына тарту түрінде жүзеге асырылады: театр, балалар шығармашылығы орталықтары, спорттық секциялар және т.б. ұлттық дәстүрлер бойынша мәдени көпшілік-шараларға қатысу.

6. Білім беру орындарында оқу үдерісін дамытудың шарты ретіндегі дидактикалық технологиялар.

Оқу және оқудан тыс нысандағы жұмыстарда пайдаланылатын инновациялық технологиялар оқу үдерісін оңтайландырады, сол арқылы оқушылардың дене тәрбиесіне және спортқа қызығушылықтарын арттырады. Заманауи ақпараттық коммуникациялық технологияларды пайдалану дене тәрбиесі мұғаліміне де, сонымен бірге жекпе-жек бойынша жаттықтырушыға да, сондай-ақ шұғылданушыларға да интернет, мультимедиялық құралдар, электронды оқулықтар секілді ақпараттың электронды көздерін пайдалануға мүмкіндік береді, бұл оқу-жаттығу үдерісін ұйымдастыру және өткізуде шығармашылық тәсілдерге және осының негізінде сабақ сапасының артуына мүмкіндік береді. Бұл ретте, осы технологияларды пайдалану ақпараттың аса ауқымды ресурстарына қол жеткізу мүмкіндігін береді, бұл оқушылардың спорт сабақтарына бейімделуіне ықпал етуі тиіс.

Заманауи мектептерде дене тәрбиесі бойынша сабақ және сыныптан тыс сабақ әдістерін жетілдіру білім берудің жаңа үлгісінің қалыптасуының бір бөлігі болып табылады. Дене тәрбиесі мұғалімдері спорт түрлері бойынша, соның ішінде жекпе-жек күрес бойынша жаттықтырушылар қозғалту әрекетін оқытудың нәтижелілігіне қол жеткізу мақсатында белсенді және интерактивті әдістерді кеңінен қолданады.

Бұл әдістер оқытудың ұжымдық нысанына жатады, бұл кезде оқытылып жатқан материалмен, мысалы, дене жаттығуларын орындау техникасы мен спортшылар тобы айналысады, бұл ретте олардың әрқайсысы атқарылған жұмыс үшін жауапкершілік алады. Интерактивтік әдістер жаңа материалды сапалы меңгеруге ықпал етеді. Оларға:

– шығармашылық сипаттағы жаттығулар;

– жекелеген дене жаттығуларын орындау бойынша топтық тапсырмалар;

– іскер ойындар, қимылды білдіру;

– танымал спортшылармен, спорт түрлері бойынша жаттықтырушылар және мамандармен кездесу сабақтары;

– бейнематериалдар, интернет, көрнекі құралдарды пайдалану;

– түрлі әдістемелердің көмегімен күрделі мәселелерді және проблемаларды шешу, мысалы: «миға шабуыл» әдісі жатады.

Оқытудың инновациялық әдісі мектептегі секция жұмыстарында балалардың спортқа танымдық қызығушылығын дамытуға ықпал етеді, қимыл-қозғалыстарын есептеуге, спорттық

әрекет техникалары мен тактикаларын жақсы меңгеруге үйретеді. Спорт дамуының жаңашыл инновациялық беталыстары, әсіресе мектеп оқушылары арасында зор қызығушылыққа ие болып келе жатқан, ондағы кәсіпқойлық пен коммерциялау құбылыстарының кең таралуымен сипатталады. Бағдарламаның міндеттерінің бірі – шұғылданушылардың жекпе-жек күресі арқылы дене тәрбиесі сабақтары мен спортқа деген қызығушылығын арттыру, олардың жан-жақты техникалық, тактикалық, жарыстық әрекеті мен психологиялық дайындығын дамытуға ықпал ететін жаңашыл бағыттағы күрестің әмбебап түрін игеру болып табылады.

Бүгінгі таңда жаңашыл бағыттағы грэпплинг күрестің техникасына қазақ балалары қатты қызығып отыр. Грэпплинг өнері қарсыласты буындарға ауырлық ықпал техникасын, сонымен қатар, әртүрлі булықпа амалдарды қолдану көмегімен берілуге мәжбүр ету тәсілдерінен тұрады. Спорттың жалпы философиясына сәйкес, грэпплингпен айналысатын спортшылар спорттық және адал ойынның мәнін құрметтеуі тиіс және олар жарыста қарсыласқа қасақана зиян келтірмеуі қажет. Грэпплинг спорттық жекпе-жектің біртүрі, ал сонымен қатар өзіндік қорғаныстың кешенді жүйесі. Грэпплингтегі техникалық дайындық – жоғары спорттық нәтижелерге жету мақсатымен палуанның қозғалыс жүйесін (жан-жақты күрес техникасын) меңгеру процесі. Грэпплингпен айналысушының тактикалық дайындығы – жарыс жағдайында спорттық тактиканың тәсілдерімен, оның түрлерімен, формаларымен және оларды жүзеге асыру құралдарымен меңгеру процесі. Бірақ та жаттықтырудың қазіргі заманғы әдістемесінің тиімділігін әрі қарай жоғарлатудың мәнді резервтерінің бірі болып жаттықтыру процесімен басқару сапасын жақсарту табылады [5].

Басқару проблемалардың алуан түрлілігінің ішінен ең маңыздысы болып спортшы жағдайын бағалау проблемасы табылады. Осы міндетті жүзеге асырудың қажетті алғышарттары спортшының жалпы жан-жақты дайындығын, соның ішінде жалпытехникалық дайындығын қамтамасыз етеді, олар ең алдымен спорттық жекпе-жектерде техникалық дағдыларды қалыптастырудың алғышарттары болып табылатын жылжымалы шеберліктер мен дағдылар қорларын толтыруға негізделеді. Онда кеңінен дағдыларды тиімді көшіру нәтижесі олданылады: жалпыдайындық процесінде қалыптасатын дағдылар жатады әдетте қайта құрылған түрде – олардың ерекше дағдылардың негізінде пайда болған құрамына олардың жетілдіруіне ықпал етеді. Одан басқа, жылжымалы шеберлік пен дағдылардың қорларын кеңейту экстраполяцияның пайда болуына әрекет етеді – алдын ала дайындаусыз «беттен» қозғалысты орындау мүмкіндігі. Спортшының жалпытехникалық дайындығы сонымен қатар дене дайындығының қосымша құралы ретінде таңдалатын жаттығу техникасына үйретуді кірістіреді (әрине, дене сапасын тәрбиелеу құралы ретінде сол немесе басқа жаттығуды пайдалануға қарағанда оны техникалық тұрғыдан дұрыс үйрену қажет). Дайындықтың бұл бөлімінің мәнді жағынан дағдыларды қалыптастырудан басқа координациялық қабілеттіліктерді тәрбиелеу қажет, олардан маңызды мағынада техникалық жетілдіру дәрежесіне байланысты [6].

Осылай, спортшыны тактикалық дайындығының процесінде, сонымен бірге дайындықтың басқа да бөлімдерінде жақын және келешекті, білім беру мен тәрбиелеу, жалпы дайындық және арнайы дайындық міндеттері сәйкес келеді. Оларды шешу спортшының зияткерлік дайындығының негізгі жақтарының бірін құрайды және олармен бірге спорттық жаттығудың тәжірибелік мазмұнына кіреді. Тактикалық дайындығының тәжірибелік формасымен жоғары болып жарыс табылады [7]. Тактикалық дайындықтың маңызды бөлімі болып спорттық тактиканы тәжірибелік элементтерімен меңгеру табылады:

- жарыстық күрестің тиімділігін ескертетін жарыстық әрекеттердің сәйкес құралдарымен және тәсілдермен;
- жарыс процесінде күштерді тиімді тарату тәсілдерімен;
- қарсыласына психологиялық әсер ету және жеке мақсатты алдау жасау тәсілдерімен.

Спорттық жекпе-жекте спорттық күресті күшейтудің барлық мүмкін болатын нұсқаларын болжауға болмайды. Сондықтан тактикалық дайындықтың процесінде тактикалық әрекеттердің бірнеше моделін дайындау қажет, олар нақты жарыста қалыптасқан жағдайына байланысты жүзеге асырылуы мүмкін. Бір уақытта жарыс жағдайының теңбе-тең талаптарына дайындалған моделдерін жедел түзету мүмкіндігін қарастыру қажет, ол қолданылатын моделдердің құбылмалылығын, вариативтілігін және ақырында, тиімділігін ескертеді.

Жекпе-жектің қиын және вариативтілігі жағдайында дұрыс шешімдерді жүзеге асыру мен табу қабілеттілігі спортшының шығармашылық мүмкіндіктерімен, оның ойлау қабілеттіліктерімен, ерекше дарынымен байланысты. Оқушылар тарапынан сыныптан тыс уақытта және өзбеттерімен спорт сабақтарына қызығушылықтары маңызды мәнге ие болды. Біздің тәжірибімізде қолданған мектепте сыныптан тыс дзюдо секциясында жекпе-жек күресінің жаңашыл бағыты грэпплинг күресін қолдану негізінде ұсынылған бағдарлама бойынша келесідей тұжырымдар жасауға болады:

1. Секцияда күреспен айналысатын оқушылар жаңашыл бағыттағы бірнеше күрестүрінен біріктірілген инновациялық бағыттағы жаңа грэпплинг күресінің ұстанымдарын игереді;

2. Айналысушылардың күреске деген қызығушылықтары жоғарлаумен қатар, олардың жекпе-жек бойынша жан-жақты техникалық, тактикалық, жарыстық әрекеті мен психологиялық дайындығын дамытуға мүмкіндік алады;

3. Сыныптан тыс секцияда жекпе-жектің дамуының қазіргі жаңашыл беталысын есепке ала отырып, соның ішінде секцияда жаңашыл инновациялық бағыт ретінде грэпплинг күресін кірістіру, айналысушылардың спорттық жаттығу үрдісін оңтайландыруды қамтамасыз етуге ықпал етті;

4. Грэпплинг кешенді күрес түрлерінен құралған әмбебеп болғандықтан, дзюдо, самбо, грек-рим, еркін күрес жекпе-жек түрлерімен айналысушылардың барлық спорттық жаттығуында қолдану мүмкіндігін есептігін тигізуі.

Осыған орай, біздің тұжырымдарымыздан қазіргі таңдағы оқу-тәрбие үдерісінде сыныптан тыс жұмыстар бойынша инновациялық тұрғыда жаңашыл бағыттағы әдістерді қолдануда біздің тәжірибіміздің барынша тиімді болғандығын байқауға болады.

Әдебиеттер

1. Адамбеков К., Кульназаров А, Касымбекова С. Формирование основ физической культуры учащейся молодежи. – Алматы, 2004. – 128 с.
2. Бережков Л.П. Берегите здоровье смолоду. – М.: Медицина, 1979. – 30 с.
3. Салов В.Ю. Теоретико-методологические основы здорового образа жизни учащейся молодежи: монография. – СПб.: «Петрополис», 2001. – 100 с.
4. Дяблова Т.О. Внеклассная работа по физическому воспитанию в общеобразовательной школе. – www.openclass.ru/node/350409. Датаобращения: 02.03.2016 г.
5. Geoff Thompson. Real Grappling. – Great Britain, 1998. – 96 p.
6. Захаров Е.Н., Карасев А.В., Сафонов А.А. Энциклопедия физической подготовки (Методические основы развития физических качеств). – М., 2004. – 308 с.
7. Шашурин А.В. Физическая подготовка. – М., 2005. – 317 с.

ПОВЫШЕНИЕ ВЫНОСЛИВОСТИ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ВНЕКЛАСНУЮ РАБОТУ ПО ВОСПИТАНИЮ ДЕТЕЙ

Б.О. Ерменова, Н. Жакашев, А. Женсеханов

В статье авторы акцентируют внимание на повышении сопротивляемости учащихся за счет использования инновационных методов, в частности, использования элементов грэпплинга в боевых искусствах, раскрывая цели и задачи внеклассных занятий по физическому воспитанию в школе. Также авторы рассмотрели совершенствование физического воспитания и внеучебной методики в современных школах как часть формирования новой модели обучения. Педагоги физкультуры широко используют активные и интерактивные методы для достижения эффективности тренеров по двигательной подготовке в спорте, в том числе боевых искусствах.

В статье говорится, что инновационная методика обучения способствует развитию познавательного интереса детей к спорту в работе секций школы, учит их просчитывать движения, овладевать приемами и тактикой занятий спортом.

Ключевые слова: внеклассная деятельность, секция, физическое воспитание, грэпплинг, нововведение, борьба.

INCREASE STAMINA OF STUDENTS THROUGH EXTRA-CURRICULAR ACTIVITIES IN THE EDUCATION OF CHILDREN

B. Ermenova, N. Zhakashev, A. Zhenishanov

In the article, the authors focus on increasing the resistance of students through the use of innovative methods, in particular, the use of grappling elements in martial arts, revealing the goals and objectives of extracurricular physical education classes at school. The authors also considered the improvement of physical education and extracurricular methods in modern schools as part of the formation of a new learning model. Physical education teachers widely use active and interactive methods to achieve the effectiveness of motor training coaches in sports, including martial arts.

The article says that the innovative teaching method contributes to the development of children's cognitive interest in sports in the work of school sections, teaches them to calculate movements, master techniques and tactics of sports.

Key words: *extracurricular activities, section, physical education, grappling, innovation, wrestling.*

FTAXP: 77.03.07

Е.А. Абылкасымов, Б.О. Ерменова, Р. Идришев

Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті

ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРЫН ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа: *Мақалада авторлар қазақтың ұлттық ойындарының бала өміріндегі ролін көрсете отырып, білім беретін мекемелердің оқу үрдісінде пайдаланудың жолдары мен ерекшеліктерін айқындаған. Демек, кезінде ұлттық ойындарды көп ойнап, жүгіріп, далада, таза ауада жүру – жас ағзаның дұрыста серге көсуінің көзі болған және де балалар ойын ойнаған кезде көпшіл, Отанның болашақ азаматы болуға, халқына адал қызмет етуге бағытталған. Авторлар мақалада қазақтың ұлттық ойындары тақырыпқа өте бай және әр алуан болып келетінін айтып кеткен. Дегенмен халық ойынның неше алуан түрлерін туғызып қана қоймай, соны іс жүзінде қолданып, оның тәрбиелік, білімділік жақтарын да көре біледі. Төзімділік, шыдамдылықпен ұстамдылық өзін-өзі тежеу сияқты қасиеттердің қажеттілігін алғаш сезіну осы ұлттық ойындардан басталады. Ойындарды өткізу арқылы мұғалім балаларды қазақ халқының дәстүрімен әдет-ғұрпын жоғалтпай, оны әрі қарай дамытуға, өз ұлтына деген сүйіспеншілікке жастайынан баулып, оны құрметтеуге тәрбиелейді.*

Сонымен қатар мақалада мектеп бағдарламасының пәндерін жаңа технологиялық әдіспен оқушылардың жас ерекшеліктеріне, денсаулықтарына байланысты, ұлттық ойындарды спорттық ойын түрлеріне, сабақтың мазмұнына қарай іріктеп алып пайдалануға кез-келген оқытушының мүмкіндігі қарастырылған.

Түйін сөздер: *ұлттық ойындар, ұлттық құндылықтар, тәрбие, оқу үрдісі, жаттығу.*

Дене тәрбиесіндегі сүбелі де күрделі қабаттарының бірі – ұлттық ойындардың оқу үрдісіндегі жағымды әсерлері. Бұл сала дене тәрбиесінде бұрын-соңды толығымен зерттелмеген, тың сала болып табылады. Бірақта филологтар қазіргі кезде бұл саланың көзін тарихи ескерткіштер мен ертедегі жазулар арқылы, сонымен қатар түркі тілінің салыстырмалы-салғастырмалы принциптері арқылы дәлелдеп, барынша зерттеу үстінде. Әр түрлі әдістердің жетекшілігімен күңгірттенген, ұлттық насихаттағы спорттық ойындарда қолданылатын сөздердің мағынасын ашып, бүгінгі ұрпаққа жеткізуде.

Елбасы, Қазақстанның тұңғыш президенті Н. Назарбаевтың Ұлт жоспары «100 нақты қадам» бағдарламасында (20 мамыр, 2015 жыл) атап өткеніндей, «Қазақстанның тәуелсіздігі қазақтарға тартқан тағдырдың сыйы емес, өзінің ежелгі жерінде қилы кезеңді бастан кешу арқылы қол жеткен өз мемлекеттілігін құруға деген заңды құқығы, бұл даусыз және саяси

фактіге ешкім күмән келтірмеуі тиіс». Қиын-қыстау заманның қиығына төзіп, талай күрестің жеңіс шыңына жеткен, азап-қорлықтың ел арасында белең алуының белін кескен ұлы, батыл, үрейдің көзіне тіке қараған, өжет, ерлікті бойына сіңдірген бабаларымыздың бізге ғасырлардан жеткізген егемендіктің дәмін біз татып отырмыз. Осы жолдан тайынбай, еңселі елімізді одан әрі көркейту үшін біз ең алдымен рухы таза, салауатты, жүрегі елім-жұртым деп соғатын жастарды тәрбилеу керекпіз [1].

Яғни қазақ халқының ұлттық құндылықтарын, салт-дәстүрлерін, әдет-ғұрыптарын өскелең ұрпақтың ой-санасына сіңіріп бойынан табылуына із салуымыз керек. Осы жерде, дербес алғанда, қазақтың ұлттық ойындарының ерекше ролін атап өткеніміз жөн. Ол дегеніміз, ұлттық ойындарды тікелей оқу-тәрбие үрдісінде қарқынды пайдалану жолдарын кеңінен қарастыруды қолға алу керек.

Баланың таным түсінігі, іс-әрекеті ойыннан басталады, оның негізі болашақ өмірінде жалғасын табады. Қазақтың ұлттық ойындары туралы арнайы еңбек жазған Базарбек Төтенаев «Ұлттық ойындардың қалыптасуы тек балаларға керектігімен дамып қойған жоқ, ересектердің күнделікті тіршілігіндегі қозғалысы мен көңіл көтеріп, демалыс уақытын өткізудегі еңбектің бір түрі ретінде де дамыды», – деген пайымдау жасады [2].

Халық мұраларының бірі – ұлт ойындары. Ойынға тек ойын деп қарамай, халықтың ғасырлар бойы жасаған асыл қазынасы, бір жүйеге келтіретін тамаша тәрбие құралы деп қараған орынды. Қазақтың белгілі ғалым ағартушылары Абай Құнанбаев, Шоқан Уалиханов, Ыбырай Алтынсарин халық ойындарын балаларға білім берудегі тәрбиелік мәнін жоғары бағалап, өткен ұрпақтың дәстүрімен салтын құрметтеп, адамдардың ойы мен іс-әрекетін танып түсінуде жастардың эстетикалық адамгершілік ой талабының өсуінде оның атқаратын қызметін жоғары бағалады. Қазақтың ұлттық дене шынықтыру мәдениеті жеке тұлғаның жалпы мәдениетінің құрамдас бір бөлігі ретінде мектептегі кезеңнен қалыптаса бастайды [3]. Сондықтан оны пайдалану тек қозғалғалмалы біліктілік, дағдыларды дамытып қана қоймайды, сонымен қатар мектеп оқушыларынан қазақтың ұлттық спорт түрлеріне деген көзқарасын қалыптастырып, дене жаттығулары мен ойындарын өзбеттерінше дамытуға тәрбиелеп, оқу-ойын материалдарын бір жүйе ретінде олардың руханилығын, адамгершілігін, дене тәрбиесін тәрбиелеуге баулуды қарастырады.

Ұлттық ойындарды мазмұнымен күрделілігіне байланысты және балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, төменгі, орта және жоғарғы сынып оқушылары және жоғарғы оқу орындарының студенттері ойнайтын, сонымен қатар жекелей мүмкіншілігі шектеулі жандарға арналған ойындар деп бөлуге болады. Қажетті ойындарды өтілетін сабақ не жаттығудың алдында тұрған педагогикалық міндеттеріне байланысты таңдап алу қажет. Дене тәрбиесі сабағында және жаттықтыру кезінде қозғалыс ойындарын, оның ішінде ұлттық ойындарын қолдану арнайы үйрену міндеттерін шешуге көмектеседі. Ұлттық және эстафеталық қозғалыс ойындарын ұйымдастыра отырып оқушылар мен студенттердің қызығушылығын арттыру, ұйымшылдыққа, батылдыққа және салауатты өмірге тәрбиелеу. Ұлттық ойындарды спорттық ойын сабақтарында, жеңіл атлетика, гимнастика сабақтарында, жалпы дене қуаты дайындығы және жаттықтыру сабақтарында кеңінен қолдануға болады. Ұлттық ойындардың дене тәрбиесі сабағын жоғары әдістемелік деңгейде сапалы өткізудегі пайдасы мол. Жалпы ойындарды жүйелі түрде пайдалану, қиыншылықтарды жеңуге, еңбексүйгіш субъект ретінде тәрбиелеуге ықпал етеді.

Ұлттық ойындар жаттығулар көмегімен оқушылар мен студенттерді жаттығуға керек психикалық күйге түсіреді. Көңіл күйді көтеру, көңілдену, тактикалық ойлауды дамыту, сыртқы қоршаған ортаны тез сезіну, келешек істелетін жұмыстарға дайындалу, жинақталу қасиеттерін қамтамасыз етеді.

Оқу үрдісінде ұлттық ойын элементтерін пайдалану сабақтың тақырыбы мен мазмұнына сай алынады. Сонда ғана оның танымдық, тәрбиелік маңызы арта түседі. Ойынның тәрбиелік маңызы мынада: ол үйренушіні зеректікке, білгірлікке баулиды. Бабаларымыздың асыл қазыналарына деген көзқарасын құрметтеуге сөз әсемдігін сезінуге үйретеді. Батылдыққа, өжеттікке тәрбиелейді. Ендеше еңбекке баулу сабағын ұлттық ойындар арқылы сабақтасытырып түсіндіру пән тақырыптарын тез, жылдам меңгеруге ықпал етеді. Оқушының сөздік қорын байыта түседі. Ұлттық спорт түрлері менхалық ойындары жеткіншек ұрпақты үйлесімді тәрбиелеудің ажырамас бөлігі болып табылады.

Қазіргі дене шынықтыру практикасында ғасырлар бойы сомдалған және сыннан өткен халық ойындары мен ұлттық спорт түрлері құралдары арқылы жеткіншек ұрпақты тәрбиелеудің бай тәжірибесін пайдалану қажет. Ойын баланың барлық қабілетінің дамуына, айналасындағы дүние жайлы түсініктерінің кеңейуіне көмектеседі. Халқымыз ойындарғы тек балаларды алдандыру, ойнату әдісі деп қарамай, олардың мінез-құлқының қалыптасу құралы деп ерекше бағалаған. Ойын балалардың негізгі іс-әрекетіретінде психологиялық, анатомиялық-физиологиялық, педагогикалық маңызы зор қызметтер атқарады. Ойын баланың даму құралы, таным көзі, білімділік, тәрбиелік, дамытушылық мәнге ие бола отырып, адамның жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Ойынды әрбір адам ойнап өседі, ойынды көп ойнаған адамның дүниетанымы кең, жаны таза, жүрегі нәзік, нағыз сезімтал тұлға болмақ. Ал кей балалар ойында шынайы өмірді бейнелесе, кей балалар ішкі сезімін білдіреді. Ойынның дамуына және баланың ойынға араласуына әсерететін қызықты ойынның түрлері өте көп. Халық арасында «Денсаулық - зорбайлық» деп тегін айтылмаған.

Демек, кезінде ұлттық ойындарды көп ойнап, жүгіріп, далада, таза ауада жүру – жас ағзаның дұрыста серге көсуінің көзі болған және де балалар ойын ойнаған кезде көпшіл, Отанның болашақ азаматы болуға, халқына адал қызмет етуге бағытталған.

Қазақтың ұлттық ойындары тақырыпқа өте бай және әр алуан болып келеді. Дегенмен халық ойынның неше алуан түрлерін туғызып қана қоймай, соны іс жүзінде қолданып, оның тәрбиелік, білімділік жақтарын да көре біледі.

Уақыт мұғалімдерге жастарды жаңа заман талаптарына сай, әрі озық ұлттық дәстүр рухында тәрбиелеп, өмірге әзірлену секілді жауапты міндеттер жүктеп отыр. Бүгінгі күннің ұрпақ тәрбиесіне деген өз талабы, өз ерекшелігі бар. Халқымыз терең мағыналы дана сөзін «Тауына қарай аңы, заманына қарай заңы» деп тауып айтқан. Еңселі ел болып, ана тілін, ата салтын, дәстүрін қайта түлетуде. Жаңарған елге жаңа тіл заңы және тұжырымдамалар мен бағдарламалар тәрбие жүйесіне жаңаша көзқарасты ұрпақ тәрбиелеуді талап етуде. Оқушыларды жаңа заманға сай тәрбиелеу үшін ұстаздар қауымы оқу-тәрбие жұмысына шығармашылықпен қарап, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін қолдануы керек. Сондай оқу-тәрбие негіздерінің бірі, әрине, ұлттық ойындарымыз.

Ұлттық ойындардың тағы бір ерекшелігі, әр ойын жас ұрпақты салиқалы да салмақты, шебер әрі епті болуға баулиды. Өйткені әрбір адам өзінен өрбіген ұрпақтың ынжық, бойкүйез болып қалмай, жан-жақты, білікті де күшті болып өсуін өмірдің мәңгі мәні ретінде қабылдаған. Ойын да халық педагогикасының құрамды бір бөлігі. Жалпы, қазақтың ұлттық ойындарының қай-қайсысының да қоғамдық және әлеуметтік мәні зор. Бұған қоса, ұлттық ойындар қазақ халқының о бастан ерекше мәдениетті болғанын айқындайды. Ата-бабаларымыз ұлттық ойындар арқылы ұрпақтың береке-бірлігі мен ынтымағын жарастырып отырған. Шындығына келсек, адамның өмір сүруінде қазақтың ұлттық ойындарының атқаратын маңызы ерекше. Басқаны былай қойғанда, әр ұлттық ойын оған қатысушыны өмір сүруге бейімдеп ғана қоймай, қиындықтан қорықпай, қарсы тұра білуге үйретеді. Мысалы, бір ойын шеберлік пен ептілікке, енді бір ойын талғампаздыққа, ал енді бір ойын қиын-қыстау кезеңде тез шешім қабылдап, оңтайлы жол таба білуге баулиды. Оның үстіне ұлттық ойындардан спорт пен патриоттық тәрбие айқын аңғарылады. Мұның өзі қазақтың ұлттық ойындарының тәрбие берудің таптырмас құралы екендігін дәлелдейді. Жастарды жаңа заманға сай тәрбиелеу үшін, ұстаздар қауымы оқу-тәрбие жұмысына шығармашылықпен қарап, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін қолдану керек. Сондай-ақ оқу-тәрбие негіздерінің бірі - ұлттық ойындарымыз.

Әрбір оқушы өз денесін жан-жақты жетілдіру үшін қажетті қимыл-қозғалыста болуы керек. Ол үшін әрбір тұлға бос уақытында дене шынықтырумен айналысу қажет екенін өмір көрсетіп отыр. Дене тәрбиесі арқылы қажетті қимыл-қозғалыс түрлерін жасау тәсілдерін үйреніп, оларды сабақтан тыс уақытта өз беттерімен орындай алатын дәрежеге жету үшін үнемі спорт жаттығуларымен таныс болуы керек. Дене тәрбиесі оқушыларды жанжақты жетілдіріп денсаулығын нығайтып, дене мүсінінің сұлулығын қалыптастыруға, оларды өмірде белсенді болуға, елін қорғауға дайындайды. Дене шынықтыру тәрбиесі сабағының алдына қоятын мынадай міндеттері бар:

- денсаулықтарын нығайтып, денесін шынықтыру;
- жаттығулар мен ойындар туралы түсінік алып, олармен шұғылдану үшін керекті гигиеналық талаптарды білу;

- негізгі қимылдарды жасау техникасының дұрыс негізін қалап, балалардың жалпы икемділігін арттыру;
- қимыл сапаларын жетілдіріп, дене құрлысын дұрыс қалыптастыру.

Бұл мақсаттарға жетуде жеке дене тәрбиесі жүйесінің барлық түрлері қолданылады. Олардың ең негізгісі дене шынықтыру сабақтары және сабақтан тыс уақытта ойындарды қолдану болып табылады. Денсаулық сақтау, білім беру, тәрбиелеу сабақтан тыс уақытта да ұлттық ойындар ойнату барысында да іске асырылады [4]. Сабақтан тыс уақытта ойнатылатын ойын түрлері оқушылардың қимыл-қозғалысқа деген икемділігін арттырып, шығармашылық қабілетін кеңейтеді. Қазақтың ұлттық ойындары тек денені ғана емес, ойды жаттықтырушы болып табылады. Халық өзін қоршаған дүниенің қыры мен сырын егжей-тегжейлі білуді баланың санасына ойын арқылы жастайынан сіңіре беруді көздеген. Ойын бала табиғатымен егіз. Өйткені бала ойынсыз өспек емес, жан-жақты дамымақ емес. Бұл жерде атап айтатын бір нәрсе, қазақтың ұлттық ойындарын бүгінгі педагогикалық білім талаптарына сай іріктеп, ретті қолдана білсек, онда ол сабақтың сапасын көтеріп, тиімділігін арттырады, сабақтан тыс уақытта жүргізілетін тәрбие жұмыстарын жандандыра түседі. Дене шынықтыру сабағында ұлттық ойындарын пайдалану мұғалімнің күнбе-күнгі сабағына әзірлену кезінде белгіленіп, сабақ жоспарында көрсетіледі. Сабақтан тыс уақытта ойнайтын ұлттық ойын барысында оқушы тынығады, өмір танымын кеңейтеді, бірлеседі, ұйымшылдыққа үйренеді [5].

Төзімділік, шыдамдылықпен ұстамдылық өзін-өзі тежеу сияқты қасиеттердің қажеттілігін алғаш сезіну осы ұлттық ойындардан басталады. Ойындарды өткізу арқылы мұғалім балаларды қазақ халқының дәстүрімен әдет-ғұрпын жоғалтпай, оны әрі қарай дамытуға, өз ұлтына деген сүйіспеншілікке жастайынан баулып, оны құрметтеуге тәрбиелейді. Қазақтың ұлттық ойындарын сабақта үзбей өткізу балалардың қозғалыс белсенділігін арттырады, денсаулығын нығайтып, шыңдайды. Бұл ақыл-ойдың, мидың қабылдау процесіне де әсер етеді.

Қортындылай келе, мектеп бағдарламасының пәндерін жаңа технологиялық әдіспен оқушылардың жас ерекшеліктеріне, денсаулықтарына байланысты, ұлттық ойындарды спорттық ойын түрлеріне, сабақтың мазмұнына қарай іріктеп алып пайдалануға кез-келген оқытушының мүмкіндігі бар деуге әбден болады.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев Ұлт жоспары «100 нақты қадам» бағдарламасы (20 мамыр, 2015 жыл)
2. Төтенаев Б. Организация и методика проведения урока. – Алматы, 1992
3. Төлтаева Г. Ұлттық ойындарды пайдалану. // Бастауыш мектеп. – 2009. – № 9. – Б. 24-30
4. Қожахметова К.Ж. Этнопедагогика: әдіснама, теория, тәжірибе. – Алматы: «Қазақ университеті», 2013
5. Сағындықов Е. Қазақтың ұлттық ойындары. – Алматы: Рауан, 1991. – 176 б.

СПОСОБЫ И ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КАЗАХСКИХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИГР В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Е.А. Абылкасымов, Б.О. Ерменова, Р. Идришев

В статье авторы освещают роль казахских национальных игр в жизни детей, выявляют пути и особенности их использования в образовательном процессе образовательных учреждений. Поэтому в прошлом много национальных игр, бег, прогулки по полю, на свежем воздухе – были источником крепкого здоровья для юного организма, а когда дети играют в игры, они ориентированы на то, чтобы стать будущими гражданами страны, служить людям. Авторы статьи отмечают, что казахские национальные игры очень богаты и разнообразны по тематике. Однако люди могут не только создавать разнообразные игры, но и использовать их на практике и видеть их образовательные аспекты. Первое осознание потребности в таких качествах, как выносливость, терпение и сдержанность, начинается с этих национальных игр. Педагог через игры учит детей не терять традиций и обычаев казахского народа, развивать их, прививать с малых лет любовь и уважение к своему народу.

В статье также рассматривается возможность любого учителя использовать предметы школьной программы по-новому, в зависимости от возраста, состояния здоровья учащихся, выбора национальных игр по видам спорта, содержания уроков.

Ключевые слова: национальные игры, национальные ценности, образование, образовательный процесс, обучение.

WAYS AND FEATURES OF USING KAZAKH NATIONAL GAMES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

E. Abylkasymov, B. Ermenova, R. Idrishev

In the article, the authors highlight the role of kazakh national games in the lives of children, identify ways and features of their use in the educational process of educational institutions. Therefore, in the past, many national games, running, walking on the field, in the fresh air-were a source of good health for the young body, and when children play games, they are focused on becoming future citizens of the country, serving people. The authors of the article note that the Kazakh national games are very rich and diverse in subject matter. However, people can not only create a variety of games, but also use them in practice and see their educational aspects. The first awareness of the need for such qualities as endurance, patience and restraint begins with these national games. Through games, the teacher teaches children not to lose the traditions and customs of the Kazakh people, to develop them, to instill love and respect for their people from an early age.

The article also discusses the possibility of any teacher to use school curriculum subjects in a new way, depending on the age, health status of students, the choice of national games for sports, and the content of lessons.

Key words: national games, national values, education, educational process, training.

MPHTI: 16.21.61

G.A. Kurebayeva, A. Kudaibergen
Shakarim University of Semey

LANGUAGE INTERFERENCE IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE

Annotation: *The study of language contacts is one of the most important tasks of modern linguistics. Since people and states enter into direct or mediated communication – military, economic, political, cultural or other relations, and the languages of the contacting people do not function in isolation, such contacts lead to the interaction of people and their languages and to the emergence of a process of bilingualism. Linguists identify the following factors that affect the appearance of interference:*

- 1. Structural differences between the native and studied languages. (For example, English is inflectional, and Kazakh is agglutinative).*
- 2. The program of using the native language that has developed in the mind of a bilingual.*
- 3. Insufficient knowledge of the lexical and grammatical material of the English language and lack of solid skills and application of the acquired knowledge.*
- 4. Psychological barrier (fear of contact).*

Key words: interference, differences, native, languages, barrier.

The study of language contacts is one of the most important tasks of modern linguistics. Since people and states enter into direct or mediated communication – military, economic, political, cultural or other relations, and the languages of the contacting people do not function in isolation, such contacts lead to the interaction of people and their languages and to the emergence of a process of bilingualism. The stages of mastering a second language are reflected in the interference. Interference is defined as cases of deviations from the norms of a given language that occur in the speech of bilingual speakers as a result of their familiarity with two or more languages. Interference has been used by many linguists to explain language evolution most directly in the

field of vocabulary development, but also to explain phonological and morphological innovations. Interference in a language is defined as the use of past linguistic experience, i.e. the experience of speech in the native language, regardless of the speaker's will; language phenomena that occur in speech periodically, do not become widespread, do not become the norm, and belong to the area of interference. In the methodology, interference is considered as a negative result of the transfer of previous linguistic experience, i.e. it is an involuntary assumption of various inaccuracies in speech in a non-native language under the influence of the native language. Linguistic dictionaries also give different definitions of this phenomenon. The young philologist's encyclopedic dictionary defines «interference» as errors in a foreign language caused by the native language. Interference can also occur in vocabulary, i.e. in the use of words, and in morphology and syntax. When interference appears in phonetics, it is usually called an accent and is spoken of as a German, French, English, Russian accent in Kazakh, or a Kazakh accent in speech in these languages. The dictionary of linguistic terms considers interference as the transfer of features of the native language to the studied language. The modern dictionary of foreign words defines "interference" as the linguistic interaction of two language systems in the context of bilingualism. The most complete definition of the interference phenomenon gives a big encyclopedic dictionary «interference is the interaction of language systems in a bilingual, emerging either in the contact language or when an individual learn a foreign language; expressed in deviations of the rules and systems of a second language influenced the native. Interference is considered as a foreign language accent in the speech of a person who speaks two languages, it can be stable (as a characteristic of speech) and transient (as a feature of someone's dialect). Interference can cover all levels of the language, but is especially noticeable in phonetics (emphasis in the narrow sense of the word)». The main source of discrepancies in the system of interacting languages: different phonemic composition, different rules for implementing phonemes, different compositions of grammatical categories and (or) different ways of expressing them, different intonations, different ratios of differential and integral features. The term interference is also used to refer to its result. Interference that occurred in the past can leave traces in the language system in the form of a substrate. There are many reasons for interference. Interference is the result of bilingualism. Linguist A.A.Reformatsky said that the reason for interference «is not the acquisition of a foreign language, but the struggle with one's own language» [1].

Linguists identify the following factors that affect the appearance of interference:

1. Structural differences between the native and studied languages. (For example, English is inflectional, and Kazakh is agglutinative).
2. The program of using the native language that has developed in the mind of a bilingual.
3. Insufficient knowledge of the lexical and grammatical material of the English language and lack of solid skills and application of the acquired knowledge.
4. Psychological barrier (fear of contact).

Thus, there are many reasons for the appearance of interference, each reason affects the appearance of interference in one way or another.

By origin, interference is internal (within the native language) and external (to another language). Character transfer their native language skills in the target language distinguish direct (transfer rules of your language to another language) and indirect (errors observed in the use of such language phenomena that do not exist in their native language). By the nature of its manifestation, interference can be explicit (elements of its own language are introduced) and hidden (simplification, impoverishment of the expressive capabilities of the language: it is excluded that can lead to errors), which is difficult to notice and deal with it.

By its linguistic nature, interference is observed at various levels:

a) phonetic interference is associated with various deviations from pronunciation norms. At this level, the differential features are compared, as well as the rules for the distribution of phonemes. Interference at the phonological level can be caused not only by the erroneous establishment of phonological correspondences, as Haugen correctly notes: «... even semantic considerations can prevent unambiguous reproduction of S phonemes using P phonemes».

b) grammatical interference occurs when the rules of arrangement, agreement, selection, or mandatory change of grammatical units included in the S language system are applied to approximately the same chains of elements of the C language, which leads to a violation of the C language, or when the rules that are mandatory from the point of view of the C language grammar do not work due to their absence in the S language grammar. Failures to distinguish between

grammatical categories of the C language that have a semantic meaning are very often observed in situations of language contact.

c) lexical interference is also common. Due to the ease of distribution of lexical units (compared to phonological and grammatical rules), minimal contact between languages is sufficient for borrowing words. With mass bilingualism, the lexical influence of one language on another can reach huge proportions. Under certain socio-cultural conditions, bilingual speakers have something like merging the vocabulary of two languages into a single fund of lexical innovations.

Lexical borrowings can be studied from the point of view of phonological, grammatical, semantic, and stylistic growth of new words into the borrowing language.

From a phonological point of view, the transferred lexemes may either undergo changes aimed at bringing them into line with the syntagmatic and paradigmatic rules of the C language sound system, or, on the contrary, an attempt may be made to preserve their sound envelope intact and treat them as a kind of phonological quotations from the S language.

From a grammatical point of view, lexical borrowings are also subject to assimilation within the C language system.

From the point of view of semantics and stylistics, the borrowed vocabulary may initially be in a position of free variation with the old vocabulary, but in the future, if both the native and borrowed words survive, there is usually a specialization of meanings. Thus, bilingualism is understood by most linguists as the possession of two languages and the regular switching from one to the other depending on the communication situation. There seems to be no absolute ownership (duplication). The distinction is made depending on the person to whom it is addressed in one of the languages of the circumstances under which that must be expressed.

Bilingualism and multilingualism are characteristic features of the modern world linguistic process, since in modern society, in conditions of intensive interstate and personal contacts, «without the presence of bilingualism in a certain part of the population, it would be impossible to organize normal cooperation of nations and nationalities in political, economic and cultural life» [4].

In the modern era, the emergence of mass bilingualism is associated not only with direct language contacts, but also with the acquisition of a second language outside of such contacts with native speakers of a second language through independent (individual) and collective and purposeful study in such organized areas of human activity as education, as well as through the media, the Internet. The result of purposeful study of a foreign language in conditions that are as close as possible to the situation of communication, and these are classroom classes in higher education, in variety of special language courses.

Recently, the influence of the English language as a means of communication, as well as the language of modern computer technologies and mass media, has especially increased. International cooperation is expanding, business contacts in the field of economic and cultural relations are intensifying, and the opportunity to communicate with the population of other countries is increasing. In the modern era, the number of information texts in a foreign language, foreign literature, newspapers and technical documentation has increased. However, translated literature, especially in the scientific and technical field, does not keep up with the information explosion, so interest in information directly from the source language increases. The need and motivation to know foreign languages is becoming more and more necessary to get all the information accurately and quickly.

Many linguists have dealt with problems such as phonetic interference in Russian, English, and German in the article «studying phonetic interference for methodological purposes in an artificial trilingualism» by K.K.Dugasheva [2]. As a result of studying the German pronunciation of Russian students of the faculty of English, the linguist concludes that “the main source of interlanguage transfer at the phonetic level in paradigmatic, syntagmatic and prosodic terms is the native language, and in sound-letter terms - the first foreign language” [2].

Problems of interference in the English speech of students of different nationalities in the conditions of artificial, non-contact bilingualism have been studied by many linguists. For example, the issues of teaching English intonation and pronunciation are considered in the works of G.M.Vishnevskaya [3].

The article by M.K.Isaev «Accent structure of the English word in interfered speech» examines the features of prosodic interference in the English speech of Kazakh students during five-year English language training in non-contact bilingualism.

Problems of interference at other levels of English speech were considered in the works of A.I.Shapovalov, I.S.Nevmerzhitsky, A.K.Grigorieva, A.E.Karlinsky, and others.

For modern methods of teaching a second (non-native) language, the issue of distinguishing between language and speech interference is very relevant. Scientists approach this issue from different points of view.

From our point of view, such an approach to the distinction between language and speech interference, which is consistent with the Saussure dichotomy of language and speech, is more acceptable. Language is potency, and speech is reality. In line with this, we must distinguish between the potential (the language) and the actual (verbal) interference. Actual interference manifests itself in two ways: 1) informants emphasize non-normative combinations in texts; 2) informants do not emphasize normative combinations in the text.

List of references

1. Leontiev A. A. the Principle of communicative and psychological bases of intensification of teaching foreign languages // Russian language abroad, 1982, No. 4. – P. 48-54.
2. Kiseleva N. A. About the pronunciation of the second language IAS, Vol.6 – M., 1971. – P. 25-30.
3. Passov E. I. the Foundations of the communicative approach of teaching foreign language communication. – M., 1989.
4. Sorokina S. S. Ways to overcome and prevent grammatical interference of syntactic subtypes in the german speech of first-year students, language faculties (based on the control subtype)... candidate of sciences-l., 1974. – 26 p.

ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ТІЛДІК ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ

Г.А. Куребаева, А. Кудайберген

Тілдік байланыстарды зерттеу қазіргі лингвистиканың маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Адамдар мен мемлекеттер тікелей немесе жанама байланысқа-әскери, экономикалық, саяси, мәдени немесе басқа қатынастарға түсетіндіктен және байланысатын халықтардың тілдері оқшау жұмыс істемейтіндіктен, мұндай байланыстар адамдар мен олардың тілдерінің өзара әрекеттесуіне және екі тілділік процесінің пайда болуына әкеледі. Лингвистер кедергінің пайда болуына әсер ететін келесі факторларды анықтайды:

1. Ана тілі мен оқытылатын тілдер арасындағы құрылымдық айырмашылықтар. (Мысалы, ағылшын тілі флективті, ал қазақ тілі агглютинативті).
 2. Билингва санасында қалыптасқан ана тілін қолдану бағдарламасы.
 3. Ағылшын тілінің лексика-грамматикалық материалын жеткіліксіз білу және алған білімдерін қолдану мен дағдылардың болмауы.
 4. Психологиялық кедергі (байланыс қорқынышы).
- Түйін сөздер:** кедергі, айырмашылықтар, Ана тілі, тілдер, кедергі.

ЯЗЫКОВАЯ ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Г.А. Куребаева, А. Кудайберген

Изучение языковых контактов является одной из важнейших задач современной лингвистики. Поскольку люди и государства вступают в прямое или опосредованное общение-военные, экономические, политические, культурные или иные отношения, а языки контактирующих народов не функционируют изолированно, такие контакты приводят к взаимодействию людей и их языков и к возникновению процесса двуязычия. Лингвисты выделяют следующие факторы, влияющие на появление интерференции:

1. структурные различия между родным и изучаемым языками (например, английский язык является флективным, а казахский-агглютинативным).
2. программа использования родного языка, сложившаяся в сознании билингва.
3. недостаточное знание лексико-грамматического материала английского языка и отсутствие твердых навыков и применения полученных знаний.
4. Психологического барьера (страха соприкосновения).

Ключевые слова: интерференция, различия, родной язык, языки, барьер.

G.A. Kurebayeva, N.B. Takeeva
Shakarim University of Semey

NATIONAL STEREOTYPES IN INTERCULTURAL COMMUNICATION

Annotation: *The growth of dynamic socio-psychological processes in the modern world makes higher education necessary to create a qualitatively new educational system aimed at educating a person of the world who is attuned to personal growth and spiritual enrichment through the dialogue of cultures, capable of tolerance and respect for other cultures and at the same time preserving their cultural identity. It is impossible to prepare students for effective cross-cultural communication without touching the problem of stereotypes. National stereotypes have existed and still exist in every culture and are integral elements in the structure of the mechanisms of interaction between cultures and socialization of the individual developed by mankind within a particular national culture. The problem of national stereotypes has remained for a long time outside the framework of pedagogical science and practice of teaching foreign languages and has not received proper theoretical understanding and applied solutions.*

Key words: *dialogue of cultures, cultural identity, students, cross-cultural communication, stereotypes.*

The problem of interethnic and intercultural interaction in the modern world is particularly acute and complex. Due to the development of globalization, integration, migration, and information processes, cultures increasingly collide with each other and influence each other more and more. In all these processes, national (ethnic) stereotypes as stable representations of one people about others and about themselves play a significant role [7].

Globalization, which erases cultural boundaries, provokes an increased desire to preserve and defend the national and cultural specifics of their group. As G. U. Soldatova notes: «The Unification of cultures at the technological level generates reverse processes at the psychological level. It is no accident that distinctiveness is becoming one of the most important values of the modern world. The lack of cultural distinctiveness activates the system of ethnic stereotype» [6]. Therefore, the role of national (ethnic) stereotypes in modern society and, along with it, the danger of their use for manipulating public consciousness is increasing, which makes the study of stereotypes an extremely relevant scientific problem of great applied importance.

The growth of dynamic socio-psychological processes in the modern world makes higher education necessary to create a qualitatively new educational system aimed at educating a person of the world who is attuned to personal growth and spiritual enrichment through the dialogue of cultures, capable of tolerance and respect for other cultures and at the same time preserving their cultural identity. Such a moral Foundation should become a platform for the formation of various professional competencies that ensure effective interaction of specialists in a multicultural world.

It is impossible to prepare students for effective cross-cultural communication without touching the problem of stereotypes. National stereotypes have existed and still exist in every culture and are integral elements in the structure of the mechanisms of interaction between cultures and socialization of the individual developed by mankind within a particular national culture. However, despite the key role of stereotypes in intercultural communication, the problem of national stereotypes has remained for a long time outside the framework of pedagogical science and practice of teaching foreign languages and has not received proper theoretical understanding and applied solutions [8].

In the theory and methodology of teaching foreign languages, the problem of national stereotypes began to be studied only in the 90s of the XX century with the beginning of the development of an intercultural approach. The efforts of scientists were mainly aimed at studying the functions of stereotypes, their connection with the categories of "own" and "alien", the degree of influence on the process of intercultural communication, possible ways to include stereotypes in the content of intercultural teaching of foreign languages, on the development of a category of learning objectives in relation to stereotypes and methods of their implementation [9].

An analytical review of the existing definitions of the concept of stereotype as a stereotype of thinking allows us to single out several concepts that define the stereotype: 1) through the image / representation; 2) through opinion / judgment; 3) through knowledge; 4) through setting.

There are two components in the stereotype structure: cognitive (rational) and affective (evaluative, emotional) components. The cognitive component of a stereotype implies the content and structure of the information about the object of stereotyping. The cognitive component of national stereotypes includes the information about the qualities inherent to the stereotyped group (for example, The British are conservative, the Americans are arrogant). The affective component contains a positive or negative assessment of these qualities, a feeling of sympathy or antipathy towards this group.

The stereotype phenomenon is characterized by a large number of its various types. They reflect the diversity of points of view which scientists apply to consider stereotype phenomenon.

National stereotypes have all the properties of social stereotypes, the most essential of which are schematization, emotional and evaluative character, stability, consistency, and uniformity. We will briefly reveal the essence of these properties. The schematization (standardization, simplicity) of the stereotype is caused by the fact that it does not include complete, detailed information about this object as an image of social object, but only some part of it, and not necessarily the most important one. In the case of national stereotypes the image of a certain nation is presented in the form of a limited number of characteristics attributed to it, sometimes only one or two, for example: "The Spaniards are temperamental and impulsive", "The Finns are slow and taciturn." But even if a stereotype has a larger number of features, the image of the nation reflected in it, remains very schematic [2].

Another property almost unanimously attributed to a stereotype by scientists is its emotional and evaluative character.

Emotionality and evaluation of a stereotype are linked together. The characteristics of a group contained in a stereotype carry a positive or negative assessment of these qualities and, accordingly, either positive or negative emotions associated with them. National auto stereotypes, i.e. images-ideas of nations about themselves, as a rule, are more positive than heterostereotypes (images of other nations) [1].

The next property of stereotypes, which, according to its importance for understanding the nature of a stereotype, could be put in the first place, is stability (strength, rigidity, resistance). Nowadays, a whole complex of mechanisms and features of stereotypes that "work" on this property has been identified. These include: a high degree of repetition of a stereotype in the process of its formation, a rather long period of its formation, the conditionality of national stereotypes by a stable system of national and cultural values of a certain nation, the mobility of the affective component of the stereotype, its ambivalence, the possibility of "completing" the stereotype, a person's desire to avoid cognitive dissonance, selective attention to relevant information about stereotypes [3].

The next property of a stereotype, which is one of its key features, is consistency, "i.e. a high degree of unity of ideas among the members of the stereotyping group". Consistency is sometimes denoted by other terms, for example, unambiguity ("the degree of agreement of "one's own" regarding the characteristics of "others"); separability; prevalence, high rate of prevalence.

Another important property of stereotypes is their uniformity, i.e. "a high degree of transfer of ideas about the group to its individual members". Yu.S. Metelkina calls this property an obligatory character of the stereotype and describes this feature as follows: "The concept of a social group, regardless of its size and the availability of real contacts with its members is transferred to all its representatives without exception, that is expressed in their particular assessment and in expectation of the appropriate pattern of behavior or appearance" [4].

In real communication situations, various options for actualizing a specific stereotype are possible, including the assessment of a group representative as atypical, as an exception to the rule, for example, "he is often late, he is not a typical German", or sub-categorization, for example, "Germans are generally punctual, but young people are not always". However, a more common tendency is a high degree of stereotype uniformity.

The properties considered above – schematization, emotional and evaluative character, stability, consistency and unification are the main, mandatory properties of a stereotype. Only the image of a social group with these properties can be called a stereotype.

The stereotypes that have been formed in society and in a particular individual in a situation of intercultural interaction may turn out to be both true and false to varying degrees. At the socio-psychological level, the following parameters can be used as truth criteria of stereotypes: the coincidence of auto- and heterostereotype; the presence of deep and long-term contacts between nations; the unity of the heterostereotypes of the two nations about the third; uniformity / consistency; the performance by the stereotyped group of the role assigned to it; the absence of conflicts between nations at the present time, the depth of the stereotype (its stability for decades). To verify national stereotypes, it is advisable to use the results of research on the national character and mentality of a given nation.

Stereotypes perform a variety of functions at the psychological, socio-psychological and social levels. The leading functions are the following: functions of simplification and systematization of information; functions of preserving and protecting individual values; intergroup differentiation and maintenance of a positive group identity (socio-psychological functions, first identified by G. Tajfel); functions of explanation, justification and preservation of relations existing between groups (social functions, Stefanenko). All these functions are important for the effective functioning of both the individual and the group as a whole, and are implemented primarily in a monocultural context [5].

It is possible to single out a number of functions that are of particular importance for cross-cultural communication- these are adaptive, protective, orienting, compensatory, generalizing, predictive, interpretive and regulatory functions. Stereotypes prepare the individual for this kind of communication, give the person the impression that he has already known something about a new culture and its native speakers and reduce anxiety before entering into communication. They allow you to clearly distinguish between "one of us" and "strangers" and play the role of a kind of barrier behind which a person feels safe.

In the process of intercultural communication, stereotypes are used to generalize foreign cultural information, predict and interpret the situation, as well as to build their own communicative behavior.

List of references

1. Аксянова, Г.А. Этнические стереотипы и ценностные ориентации московских школьников (на примере русских и армян) / Г.А. Аксянова, С.С. Давыдова. – М., Институт этнологии и антропологии РАН, 2003. – 36 с.
2. Алмазова, Н.И. Когнитивные аспекты формирования межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в неязыковом вузе: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Алмазова Надежда Ивановна. – СПб, 2003. – 446 с.
3. Ананьев, Б.Г. Личность, субъект деятельности, индивидуальность / Б.Г. Ананьев. – М.: Директ-Медиа, 2008. – 134 с.
4. Бабаева, Е.В. Лингвокультурологические характеристики русской и немецкой аксиологических картин мира: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.20 / Бабаева Елена Викторовна. – Волгоград, 2004. – 40 с.
5. Баранчукова, М.С. Реализация стереотипа в устных и письменных текстах французской и русской лингвокультур: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Баранчукова Мария Сергеевна. – Волгоград, 2006. – 16 с.
6. Боголюбова, Н.М. Межкультурная коммуникация и международный культурный обмен / Н.М. Боголюбова, Ю.В. Николаева. – СПб: Изд-во «СПБКО», 2009. – 416 с.
7. Бондырева, С.К. Толерантность (введение в проблему) / С.К. Бондырева, Д.В. Колесов. - 2-е изд., стер. – М.: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2011. – 240 с.
8. Бузоева, М. Изучение темы «Стереотипы и предрассудки»: Материалы для уроков немецкого языка в старших классах / М. Бузоева. – М.: Чистые пруды, 2009. – 32 с.
9. Вежбицкая, А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая / Пер. с англ. отв. ред. М.А. Кронгауз, вступ. ст. Е.В. Падучевой. – М.: Русские словари, 1996. – 416 с.

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯДАҒЫ ҰЛТТЫҚ СТЕРЕОТИПТЕР

Г.А. Куребаева, Н.Б. Такеева

Қазіргі әлемдегі динамикалық әлеуметтік-психологиялық процестердің өсуі жоғары білімді мәдениеттер диалогы арқылы жеке өсуге және рухани байытуға бейім, басқа

мәдениеттерге төзімділік пен құрметпен қарауға қабілетті және сонымен бірге өзінің мәдени ерекшелігін сақтайтын адамды тәрбиелеуге бағытталған сапалы жаңа білім беру жүйесін құру үшін қажет етеді. Стереотиптер проблемаларына әсер етпестен студенттерді тиімді мәдениаралық қарым-қатынасқа дайындау мүмкін емес. Ұлттық стереотиптер әр мәдениетте бұрыннан бар және бар және адамзат белгілі бір ұлттық мәдениет аясында дамыған Мәдениеттер мен жеке тұлғаны әлеуметтендіру механизмдерінің құрылымында ажырамас элементтер болып табылады. Ұлттық стереотиптер мәселесі ұзақ уақыт бойы педагогикалық ғылым мен шет тілдерін оқыту тәжірибесінен тыс қалды және тиісті теориялық түсінік пен қолданбалы шешім алған жоқ.

Түйін сөздер: мәдениеттер диалогы, мәдени сәйкестілік, студенттер, мәдениетаралық коммуникация, стереотиптер.

НАЦИОНАЛЬНЫЕ СТЕРЕОТИПЫ В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Г.А. Куребаева, Н.Б. Такеева

Рост динамичных социально-психологических процессов в современном мире делает высшее образование необходимым для создания качественно новой образовательной системы, направленной на воспитание человека мира, настроенного на личностный рост и духовное обогащение через диалог культур, способного к толерантности и уважению к другим культурам и при этом сохраняющего свою культурную идентичность. Невозможно подготовить студентов к эффективному межкультурному общению, не затрагивая проблемы стереотипов. Национальные стереотипы существовали и существуют до сих пор в каждой культуре и являются неотъемлемыми элементами в структуре механизмов взаимодействия культур и социализации личности, выработанных человечеством в рамках той или иной национальной культуры. Проблема национальных стереотипов долгое время оставалась вне рамок педагогической науки и практики преподавания иностранных языков и не получила должного теоретического осмысления и прикладного решения.

Ключевые слова: диалог культур, культурная идентичность, студенты, межкультурная коммуникация, стереотипы.

МРНТИ: 16.31.51

G.A. Kurebayeva, R.A. Baishokenova
Shakarim University of Semey

PECULIARITIES OF USING THE TANDEM METHOD IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE

Annotation: *Tandem is one of the modern methods of teaching a foreign language, and this method is gaining more and more popularity in the world. The tandem method is a way of self-study of a non-native language by two partners with different mother tongues working in pairs. The advantages of tandem as a language teaching method are obvious: 1. One of the most important advantages of the tandem is its flexibility. 2. The choice of how the tandem will be held is up to the participants. 3. The speed and efficiency of learning foreign languages.*

Thanks to these advantages, the tandem method has been accepted in academia as it allows participants to practice and apply their knowledge in real-life situations with native speakers or linguistically more competent interlocutors.

Key words: *tandem, modern, method, teaching, foreign language.*

The current socio-economic and geopolitical situation forces us to learn to co-exist in a global world, to conduct a constructive, mutually beneficial dialogue with representatives of the common living space, to communicate with people from other countries, belonging to other cultures and confessions. Language, especially English, plays a very important role in this process. This is due to the fact that the world has entered the era of global bilingualism, when English as the language of science and technology, economy and production, including the entertainment industry

(music, cinema, etc.) is used in everyday life along with the native language. One of the most controversial issues in the problem of learning foreign languages is the control of language competencies and skills. In order to make learning foreign languages more effective and efficient, it is necessary to develop new methods and educational strategies, as well as to change traditional educational strategies [4].

At present, the methodology of teaching foreign languages has a huge number of methods, forms and ways of learning. In higher education institutions teachers are constantly being retrained, also new modern technologies and teaching methods are being studied. In particular, the use of the tandem method is becoming more popular for integration into the European system of education, as well as for expanding international contacts, and for more effective language learning in higher education classes.

Tandem is one of the modern methods of teaching a foreign language, and this method is becoming increasingly popular in the world. The tandem method is a way for self-study of a non-native language by two partners with different native languages working in pairs. During classes, each partner in turn acts as a student learning a foreign language, or as a teacher who is an expert in their native language. The idea of learning foreign languages in tandem appeared in Germany in the late 1960s from projects on German-French youth exchanges. In the 1980s, the tandem became widespread in many European universities. Many European Union projects have conducted research on this teaching method since 1994, and it has been successfully applied in more than 30 European universities, schools and other educational institutions. In the period from 1992 to 1994 *The International E-mail Network* tandem began to create a remote tandem (especially written learning in tandem, using e-mail and other Internet resources), which contributed to the creation of new didactic materials for students and teachers of foreign languages [5].

Today, tandem is an alternative form of learning a foreign language, widely used in many European and non-European countries, in schools, in language courses and even in universities. Above all, the goals of the tandem are:

1. Increasing the level of language competence, improving the spoken language.
2. Development of cross-cultural competence. Acquaintance with native speakers from other countries, with the culture of the country of the target language as well as getting information on areas of interest.
3. Development of autonomy and responsibility for learning. The participants of the tandem are responsible for their own learning, define learning tasks, decide when, where and how they want to learn languages, and for how long.
4. Overcoming the fear of mistakes and the language barrier. The reasons for the emergence of a language barrier are lack of confidence in their knowledge, fear that the interlocutor will notice mistakes, lack of vocabulary. Communicating with native speakers in an informal and friendly atmosphere helps to get rid of these fears [6].

The features of the tandem are that this method provides:

1. Peer education in real communication with a native speaker.
2. The lack of adaptation of the original material. Adaptation is possible only in case of misunderstanding on the part of the partner.
3. Individual approach. In tandem, the curriculum is created based on the needs and interests of partners, so it is personally oriented.
4. The independence of the partners. Partners are free to choose the material and types of training activities. The most common and popular type of interaction is free conversation (partners talk about any topic). They can also perform grammar, vocabulary, and other types of tasks.
5. Assessments of not the learning process, but the result, that is, live communication in the language.

The advantages of tandem as a method of teaching languages:

1. One of the most important advantages of a tandem is its flexibility. It can be implemented independently, or integrated into a language course, for a short or long time. It can be carried out by electronic means of communication, such as e-mail, skype, Facebook, video conferencing, etc. between groups of students from two different language schools located in different countries, or between two individuals.
2. The opportunity to choose a convenient schedule. The choice of how the tandem will be held is left to the participants, especially in individual tandems.

3. Rate and efficiency of learning foreign languages. Constant speech practice with a native speaker helps you master live conversational speech in a short time.

Due to these advantages, the tandem method has been adopted in academic circles, as it allows participants to practice and apply their knowledge in real-world situations with native speakers or linguistically more competent interlocutors. Conditions for the success of the tandem:

1. Languages cannot be mixed. Even if the use of one's own language will simplify communication and understanding between partners, it is necessary to adhere to this condition, as it forces partners to practice foreign languages.

2. Language partners should devote the same amount of time to each language, which usually lasts about an hour.

3. The ability of the partners to adapt to each other is of great importance: the "teacher" partner must adapt to the language proficiency of the "student" partner and help him complete the task at the level available to him. You need to be interested in promoting your partner and responsible for it.

4. The presence of motivation. Each of the partners should be active and maximally involved in the communication process. Otherwise, there will be an imbalance of effort and tension between the participants. If one of the participants does not follow the jointly accepted agreement, the tandem will be doomed to failure, since it is based on complete reciprocity and cooperation [5]. The tandem method can be used at any stage of learning a foreign language. At the initial stage, the tandem can play a leading role in the formation of phonetic skills, in the formulation of pronunciation and perception of a foreign language by ear. At a more advanced stage, the tandem method helps to correct possible mistakes in learning a foreign language, to form a discursive competence – the ability to build holistic, coherent and logical statements of different functional styles in oral and written speech.

At any stage of learning a foreign language, the tandem method is an effective way to form socio-cultural competence – knowledge of the cultural characteristics of a native speaker, their habits and traditions, norms of behavior and etiquette and the ability to understand and use them in the communication process, as well as sociolinguistic competence – the ability to choose and use appropriate language tools depending on the situation and the purpose of communication [2]. As an auxiliary method for learning a foreign language in higher Education, the tandem method helps to fill in the gaps in the components of communicative competence. There is also a process of applying the acquired knowledge in practice. During studying foreign languages in tandem – the method increases the independence of students. The use of this method in the classroom contributes to the formation of social skills as a result of receiving feedback from a representative of the target language; participating in an authentic communication situation; development of language competence and broadening of horizons. Now that this method is becoming more and more popular, there are a large number of tandem centers that use special questionnaires to select tandem participants. Some people prefer to learn the language through movies, literature, and field trips. Others consider it appropriate to attend additional language courses. In the first case, learning is natural and spontaneous, while in the second case it is more systematic and conscious.

In addition, within the framework of using this method, there is a division into real and virtual communication, as a result of which the process of learning free communication is carried out [3]. We believe that the use of the tandem method in the classroom for professional training of undergraduate students is very effective, since free communication is taught, and students often experience the so-called language barrier and fear of mistakes. Tandem language exchange allows students to establish informal relationships with their peers, which is especially valuable. In addition, the communicative context increases motivation, since by interacting with a native speaker, or with a native speaker of another language, the participants of the tandem gain confidence in their abilities and naturally strive to advance in learning a foreign language.

The use of the tandem method as a component of teaching at language faculties allows you to establish cross-cultural interaction between its participants, which is an important component of educational practice, and contributes to the personal development of interaction subjects. The partners participating in the tandem course jointly determine the goals, content, and means of mutual learning. Some members of the tandem prefer to learn the language only during informal communication when visiting excursions, watching TV shows together, etc., while others consider it necessary to attend additional language courses. If language acquisition in an individual tandem is an autonomous, natural and largely spontaneous process, the collective form of the tandem has a

didactically controlled and conscious character. Interpersonal communication is supplemented or included in a monolingual or bilingual language course. Depending on who is a participant in the tandem course, its content is determined and a work strategy is developed. The content and strategy of work is developed depending on who is the participant of the tandem course. The tandem course differs from the traditional learning process in that it takes place in a natural communication environment. The tandem method is implemented due to two main principles: first, the principle of reciprocity; second, the principle of autonomy of the student's personality.

According to the principle of reciprocity, each of the participants in the tandem equally benefits from mutual learning and natural communication with each other. The essence of the principle of autonomy of the student's personality is that each of the participants of the tandem, learning the partner's language, is directly responsible for setting tasks, selecting content and choosing learning tools, as well as for its final result. So, we can confidently say that learning based on the tandem method is one of the most promising areas of informatization of school education, including the use of modern information and communication technologies in teaching foreign languages, due to the following characteristic features of this method [1]:

1) Tandem is both a social and individual way to learn a new language. In comparison with traditional contexts in which this process takes place, the tandem contributes to it, on the one hand, a maximum of socialization, and on the other – a maximum of individualization. Planning of learning in tandem is carried out based on the interests of partners and needs; therefore, it is personality-oriented and individualized. In addition, the tandem provides interaction between partners through cooperation, making the essence of this method the socio-cultural aspect of learning. The organization of educational process in tandem connects social and individual aspects in a special, innovative and consistent way. Interaction of this kind is productive and contributes to the growth of students' motivation, since the fact of communication with a native speaker gives some incentive to the subsequent development of the necessary communication skills and language skills, and the formation of cross-cultural competence. In addition, students gain the opportunity to apply a foreign language in practice and instantly evaluate their own results, monitor the overall dynamics of learning productivity;

2) Roles of tandem participants. In the traditional educational context, it is known that the roles of the teacher and the student are clearly differentiated, but the same cannot be said for learning based on the tandem method, which is characterized by a mixture of roles of its participants. As native speakers, tandem partners know much more about their own language and how to use it than a teacher who does not have a native language. In this regard, this method provides an opportunity for each of the students to periodically act as a teacher for their tandem partner;

3) Specific relationships between the participants of the tandem. An ordinary lesson is characterized by two types of relationships formed in the educational process between its participants. They can be either asymmetric (teacher-student) or symmetrical (student-student). When learning in tandem, the partner who acts as an expert in the language will always assume a less authoritarian position, since they are the learner themselves. This means that compared to other communication contexts, a native speaker will not cause an atmosphere of discomfort for their tandem partner. Moreover, such a change of roles will avoid the negative consequences of asymmetry, which usually occurs between less and more experienced language interlocutors and in real life often provokes a sense of inferiority, fear of mistakes, a sense of shame, etc. It is interesting to note that such a change of roles gets positive moments of asymmetry when there is a need for cognitive or emotional support from a competent partner;

4) Natural motivational mechanism. Along with external and internal motivation, each of the students in tandem feels a self-regulating mechanism of motivation. A student can only get what they are willing to give from communicating with a foreign partner. If the student expects the partner to be the most involved in the joint educational process and actively return from it, he must show no less involvement and willingness to give. Otherwise, there may be an imbalance between the efforts made and the initial aspirations between the participants of the tandem, which can lead to tension in the relationship. When one of the participants of the tandem begins to violate the previously reached agreement with the partner, there is a danger of its (tandem) disintegration, since it can exist and function productively only in conditions of cooperation and mutual understanding;

5) Internal learning autonomy. In the context of a tandem, educational autonomy has certain specificity. It consists in the fact that educational process is carried out in interaction with the partner, and not alone. Learning a new language in tandem implies a willingness to demonstrate independence, take responsibility for their own learning, and the ability to organize it correctly. The tandem method helps to destroy the stereotype that learning is a process of mechanical transfer of knowledge, carried out exclusively from a competent teacher to a student. Teaching a foreign language to each other by tandem participants is a natural process of interaction between them, based on the implementation of the natural communicative intentions of each of them;

6) Affective aspect of learning. This characteristic feature of the tandem method is provided by the opportunity to achieve satisfaction from interacting with a partner in an intercultural context. Thus, one more stereotype that learning is always a monotonous and time-consuming process is breaking down. Educational process based on the tandem method does not fit into this idea of the learning process. This is due to the fact that learning a foreign language in tandem is carried out in direct communication with a foreign partner – a native speaker, provided that both participants are actively involved. Considering a tandem as a form of interpersonal communication, it should be noted such important aspects as showing a sense of humor, reasonable emotions, and demonstrating a willingness to share experience with a partner.

At the same time, in practice, everything is not so simple. In the learning process based on the tandem method, participants may experience some negative emotional moments, such as tension in relationships, unhealthy competition, feelings of guilt or resentment, frustration or futile expectation, irritability, and so on. However, studies by a number of authors (Estevez, Begona, Wolff, Herfurth, Schneider) have shown that such negative phenomena are characteristic of teaching a foreign language based on the tandem method to a much lesser extent than in teaching based on the traditional model.

List of references

1. Apalkov V. G. Questions of distance learning of foreign languages abroad and in Russia // Foreign languages: linguistic and methodological aspects: collection of scientific theories. Edition 2; Tverskoy. state University. Tver, 2005, – p. 5-9.
2. Apalkov V. G. Method of formation of intercultural competence by means of electronic mail group: monograph. – Moscow, 2011. – 139 p.
3. Bim I. L. Personality-oriented approach – the main strategy for school renewal // Foreign languages at school. – 2002. – No. 2. – p. 11-15.
4. Vishnyakov S. A., Dunaeva L. A. Foreign language verbal communication. Teaching, studying, learning in the context of the theory of environmental approach: monograph. Moscow: flint; Science, 2017. – 168 p.
5. Kudryavtseva E. L. Using the tandem (individual and group) to preserve the native language of natural bilinguals // III scientific and methodological readings: collection of scientific articles Edition 3. - Moscow: MSPi publishing House, 2012. – p. 76-89.
6. Tambovkina T. U. The Tandem-method is one of the ways of realization of personality oriented approach in language education // Foreign languages at school. 2003. – no. 5. – p. 13-17
7. Shchukin A. N. Teaching foreign languages: Theory and practice: A textbook for teachers and students. 2nd ed., ISPR. and additional – Moscow: Filomatis, 2006 – p. 56

ШЕТЕЛ ТІЛІН ҮЙРЕНУДЕ ТАНДЕМ ӘДІСІН ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Г.А. Куребаева, Р.А. Байшокенова

Тандем – шет тілін оқытудың заманауи әдістерінің бірі, және бұл әдіс әлемде кеңінен танымал болып келеді. Тандем әдісі дегеніміз – ана тілдерінде екі серіктестің екі-екіден жұмыс жасайтын ана емес тілді өз бетімен үйрену тәсілі. Бүгінгі таңда тандем – көптеген еуропалық және еуропалық емес елдерде, мектептерде, тіл курстарында және тіпті университеттерде кеңінен қолданылатын шет тілін үйренудің балама түрі. Тандемнің тілді оқыту әдісі ретіндегі артықшылықтары айқын: 1. Тандемнің маңызды артықшылықтарының бірі – оның икемділігі. 2. Тандемнің қалай өтетінін таңдау қатысушыларға, әсіресе жеке тандемдерге байланысты. 3. Шет тілдерді үйренудің жылдамдығы мен тиімділігі.

Осы артықшылықтардың арқасында тандем әдісі академиялық ортада қабылданды, өйткені қатысушыларға білімдерін практикада қолдануға және ана тілінде сөйлеушілермен немесе тілдік тұрғыдан сауатты сұхбаттасушылармен өмірлік жағдайларда қолдануға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: тандем, заманауи, әдіс, оқыту, шетел тілі.

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ТАНДЕМ-МЕТОДА В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Г.А. Куребаева, Р.А. Байшоконова

Тандем является одним из современных методов обучения иностранному языку, и этот метод приобретает все большую популярность в мире. Тандем-метод – способ самостоятельного изучения неродного языка двумя партнерами с разными родными языками, работающими в паре. Преимущества тандема как метода обучения языкам очевидна:

1. Одним из самых важных преимуществ тандема является его гибкость. 2. Выбор того, как будет проходить тандем – остается за участниками, особенно в индивидуальных тандемах. 3. Быстрота и эффективность изучения иностранных языков.

Благодаря этим преимуществам метод тандема был принят в академических кругах, так как он позволяет участникам практиковать и применять свои знания в ситуациях реального общения с носителями языка или лингвистически более компетентными собеседниками.

Ключевые слова: тандем, современный, метод, обучение, иностранный язык.

МРНТИ: 16.21.27

G.A. Kurebayeva, B. Akhmetova

Shakarim University of Semey

LINGUOCULTURAL COMPETENCE IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Annotation: *One of the most pressing problems in teaching a foreign language in secondary schools today is the need for a deeper study of the world of native speakers. without an understanding of socio-economic systems, knowledge of social and political cultures, the study of historical and cultural traditions, literary heritage, which have formed the way of thinking of those people with whom you will interact, it is impossible to learn language as a means of communication.*

Foreign language education as a process is, on the one hand, the transfer of the teacher, and on the other – the appropriation of foreign language culture by students. Unlike learning, where the purpose and content of the knowledge and skills of students in education the goal is the spiritual development of the learner as an individual, preparation of an adequate perception of other cultures, and content of culture.

Key words: *teaching a foreign language, secondary schools, native speakers, education, culture.*

Language and culture are the main codes by which communication between people is carried out. Modern civilized people tend to be aware of the interconnection, the integrity of the world and the need for intercultural cooperation of peoples. Various aspects of culture-lifestyle, mentality, national character, value system, beliefs-play an essential role in the field of international communication.

Through the study of language as a reflection of socio-cultural reality, as a phenomenon of culture – national and universal, an idea of the foreign-language picture of the world is formed, the ability to communicate harmoniously in our own society and in other societies is acquired, to prevent and overcome conflicts caused by historical, political and religious differences of cultures. Thus, through language, an effective basis for international and intercultural understanding is created [1].

One of the most pressing problems in teaching a foreign language in secondary schools today is the need for a deeper study of the world of native speakers. Without an understanding of socio-economic systems, knowledge of social and political cultures, the study of historical and cultural traditions, literary heritage, which have formed the way of thinking of those people with whom you will interact, it is impossible to learn language as a means of communication.

From the standpoint of a new methodological approach, a reorientation of purposefulness in learning a foreign language is carried out. The goals are not "teaching a foreign language" as such, but "foreign language education", in which the content is not only pragmatic knowledge, skills and abilities, but also the development of the individual by means of a foreign language in parallel and interrelated learning of language and culture [3].

Foreign language education as a process is, on the one hand, the transfer of the teacher, and on the other – the appropriation of foreign language culture by students. Unlike learning, where the purpose and content of the knowledge and skills of students in education the goal is the spiritual development of the learner as an individual, preparation of an adequate perception of other cultures, and content of culture.

So, one of the goals of foreign language education is to prepare students for such interaction with representatives of other cultures, the result of which should be mutual understanding. A genuine dialogue of cultures involves taking into account three conditions:

1. Knowledge of a foreign culture. It involves perception, analysis, comparison with one's own.

2. Emotional-sensual attitude to the features of another culture, i.e. the student can treat them cautiously, tolerantly, neutrally, take note, express curiosity, show interest, etc. Depending on the level of value of a particular emotion for students, the fact of someone else's culture is experienced either as a fact of personal life, or as something extraneous that does not concern them.

Since the teacher serves as a representative, repeater and interpreter of foreign culture in foreign language education, high moral and professional requirements are imposed on him. It is important for teachers to remember that the subject "foreign language" not only introduces students to the culture of the target language, but also represents universal values through the comparison, emphasizes national culture, i.e. contributes to the education of pupils in the context of dialogue of cultures.

As G. D. Tomakhin writes in his work «Linguistic and cultural studies: what is it?», «getting to know the culture of the country of the target language has been one of the main tasks since antiquity». According to the author, today the teaching of classical languages is impossible without cultural commentary [4].

The term «Linguistic and cultural studies» was first used in the pamphlet «linguistic problem of country studies in teaching Russian to foreigners» by E.M. Vereshchagin and V.G. Kostomarov in 1971. The origin of the term was associated with the publication of the book «Language and Culture» by E.M. Vereshchagin and V.G. Kostomarov [M., 1973], which dealt with the use of country-specific features in the process of language learning, and the object of this discipline was the methods of introducing students to a new culture.

According to the authors, «this term should be understood as an organization of language learning, thanks to which schoolchildren get acquainted with the present and past of the people, with their national culture through the medium of language and in the process of mastering it» [5].

Culture, as defined by V.A. Maslova – is «the combination of all forms of activity of the subject in the world, based on a system of attitudes and prescriptions, values and norms, patterns and ideals, it is the hereditary memory of the group, which lives only in dialogue with other cultures», it is a «set of «game rules» for co-existence..." [4].

Country studies is considered as «an educational discipline, the subject of which is a certain way selected and organized set of economic, socio-political, historical, geographical and other knowledge related to the content and form of speech communication of native speakers of a given language», included in the educational process «in order to ensure the educational and educational goals of learning and related to ensuring the communicative needs of students implemented in the language being studied» [2].

According to G.D. Tomakhin, «the term «linguistic and cultural studies» emphasizes that this direction, on the one hand, combines language teaching, and on the other – gives certain information about the country of the target language» [4]. This idea is also reflected in the

dictionary of methodological terms, where linguistics is interpreted as «an aspect not only in the practical course of a foreign language, but also in the theoretical course of its teaching methodology» [5]. Initially, linguistics was interpreted as «the field of methodology associated with the study of ways and means of familiarizing foreign students with the reality of the country of the language being studied in the process of learning a foreign language and through the medium of this language. In the 90s, the content of linguistic and country studies was clarified, which was interpreted as «a methodological discipline that implements the practice of selecting and presenting information about the national and cultural specifics of speech communication of a language personality in the educational process in order to ensure communicative competence» [3].

If country studies is a social science discipline, in whatever language it is taught, then linguistic and country studies is a philological discipline, to a large extent, taught not separately as a subject, but in classes on the practice of language in the process of working on the semantics of language units [1].

The materials of linguistic and cultural studies include national realities, background and connotative vocabulary, speech usage and non-verbal means of communication. These materials serve as the main object of linguistic and cultural studies in foreign language lessons and requires mandatory inclusion in the content of training already at the initial stage, where the linguistic and cultural basis is laid, in order to expand and deepen it at subsequent stages.

There is a twofold understanding of reality: a) reality is an object, concept, phenomenon characteristic of the history, culture, way of life, way of life of a particular people, country and not found in other peoples; b) reality is a word denoting such an object, concept, phenomenon; also a phrase (usually a phraseology, proverb, proverb, proverb) that includes such words.

Leading linguists distinguish several groups of classifications:

- 1) reality – the names of their own;
- 2) depending on the local historical flavor;
- 3) national realities.

It is through the realities that we learn those traits, character traits that are inherent in this particular country living in this historical era, since the vocabulary reacts to all changes in public life and reflects this in the vocabulary.

In his works, G.D. Tomakhin writes that in comparison with other words of the language, the distinctive feature of reality is the nature of its subject content, i.e. the close connection of the object, concept, phenomenon designated by the realities with the people (country), on the one hand, and the historical period of time, on the other. It follows that the realities have a corresponding national (and sometimes local) and historical flavor. As a linguistic phenomenon that is most closely related to the culture of the country of the target language, realities quickly respond to all changes in the development of society: one can always distinguish realities – neologisms, historicisms, archaisms among them.

Comparing languages and cultures, the following can be distinguished:

- 1) the reality is peculiar only to one language group, and it is absent in another: *american drugstore-аптека-закусочная*, there is no russian equivalent.
- 2) in different societies, similar functions are performed by different realities: *american Sponge- губка-русская- мочалка*, in the bath, in the bathroom;
- 3) in different societies, similar realities differ in shades of their meaning: *cuckoo's call* - in popular beliefs of americans predict how many years a girl has left before the wedding, in russian-how much is left to live.

Toponyms as an object of linguistic and country studies: toponyms (geographical names) reflect the history of settlement and development of the territory.

Anthroponymy as an object of linguistics and area studies (personal names of people): First of all, these are the names of historical figures, state and public figures.

In textbooks we often can find such realities – anthroponymy as *Arthur, king – a legendary king of Britain, he was known as a just ruler who fought many battles; Jefferson, Thomas- the third president of the US* and other.

The realities of everyday life *Levis- a popular and fashionable kind of jeans; trainers – strong shoes for sports* etc.

Food, drinks: *Coca-Cola* (also *Coke*) – a sweet non alcoholic carbonated drink of American origin; *hot – dog* – a cooked frankfurter of other sausage in a long bread roll.

Transport: *double – Decker*

Background vocabulary is words that carry along with international information and information of a specific national nature.

Connotative vocabulary – words that, in addition to the main meaning, serve to express various kinds of expressive-emotional and evaluative shades and can give utterances solemnity, playfulness, ease, familiarity.

Speech usage is the implementation of a language system that is suitable for these communication conditions. *Usus* is the common use of a language unit, as opposed to its occasional use. The usual use of language units is usually recorded in dictionaries. *Usus* is a form of speech that is suitable for this particular situation.

Also, phraseological units with national and cultural specifics, which play a significant role in the act of communication, are particularly difficult to learn. This is primarily due to the idiomaticity of phraseological units, the meaning of which is not deduced from the meaning of their components. In addition, each language has a set of original phraseological units that arose in a peculiar cultural and historical environment. A significant part of the phraseological composition is due to extralinguistic factors, the knowledge of which is necessary for their adequate education, and some of these phraseological units, in addition, act as the only ways to denote certain phenomena and facts. If the meaning of a noun or verb in speech, in the text can be guessed from the context, then the meaning of a phraseological unit with national-cultural semantics and the image underlying it remain for the reader as if encrypted, if he has not previously become acquainted with certain country-specific aspects of the emergence and use of these units. Therefore, the characteristic of the internal form of phraseological units is especially important for representatives of another linguistic and cultural community.

To sum up, *linguo-country studies* is an aspect of the methodology of teaching a foreign language, which examines the methods of familiarizing language learners with a new culture for them through the medium of this language. The reality surrounding a person is given in the form of nature and culture. A rich cultural background contributes both to the development of linguistic skills and abilities (vocabulary enrichment, translation skills, the ability to work with phraseological units), and introduces the student to specific aspects of foreign language culture.

Thus, based on the analysis of the problem, the linguistic and cultural component in teaching a foreign language should include knowledge of national realities, major historical events, major figures of literature and art, science and technology, national vision of the world, as well as skills and abilities related to standard situations characteristic of a given country. As can be seen, in the cultural component, all those components of the content of training that are distinguished in the modern methodology are viewed. The task is to select the relevant knowledge, skills and abilities, then include them in the linguistic and cultural component of the training content at the appropriate stages of learning.

List of references

1. Sorokina N.V. Development of strategies for independent extraction of linguoculturological information from various sources // *Philological education at the university and at school: traditions and prospects. Materials of the regional scientific and practical conference. At 2 o'clock, Part II.* – Chita: ZabGGPU Publishing House, 2004. – pp. 44-46.
2. Furmanova V.P. *Intercultural communication and cultural linguistics theory and practice of teaching foreign languages.* – Saransk: Publishing house of the Mordovian University, 1993. – 124 p.
3. Furmanova V.P. *Ethnocultural status of the subject in intercultural communication // Russia and the West: dialogue of cultures: Materials of a scientific and practical conference. M., – 1995.S. 351-352.*
4. Khaleeva I.I. *Fundamentals of the theory of teaching understanding of foreign language speech (preparation of translators): author. dis. ... doc. ped. sciences.* – M., 1990. – 36 p.
5. Khoruzhenko KM. *Culturology. Encyclopedic var.* – Rostov n / D.: Phoenix, 1997 – 640 p.

ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУДАҒЫ ТІЛДІК МӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК

Г.А. Куребаева, Б. Ахметова

Қазіргі кезде орта мектептерде шет тілін оқытудағы өзекті мәселелердің бірі – ана тілділер әлемін тереңірек зерттеу қажеттілігі. Әлеуметтік-экономикалық жүйелер туралы түсініксіз, әлеуметтік және саяси мәдениеттерді білмей, сіздермен қарым-қатынас жасайтын адамдардың ойлау жүйесін қалыптастырған тарихи және мәдени дәстүрлерді, әдеби мұраларды зерттемей, тілді үйрену мүмкін емес байланыс құралы.

Шетелдік білім беру процесс ретінде, бір жағынан мұғалімнің ауысуы, ал екінші жағынан – студенттердің шет тіл мәдениетін игеруі. Оқушылардың білім берудегі білімдері мен дағдыларының мақсаты мен мазмұны оқушының жеке тұлға ретінде рухани дамуы, басқа мәдениеттер мен мәдениеттің мазмұнын адекватты қабылдауды дайындау болып табылатын оқудан айырмашылығы.

Түйін сөздер: шет тілін оқыту, орта мектептер, ана тілін білушілер, білім, мәдениет.

ЛИНГВОКУЛЬТУРНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Г.А. Куребаева, Б. Ахметова

Одна из самых актуальных проблем в обучении иностранному языку в общеобразовательных школах сегодня – это необходимость более глубокого изучения мира носителей языка. Без понимания социально-экономических систем, знания социальных и политических культур, изучения исторических и культурных традиций, литературного наследия, сформировавших образ мышления тех людей, с которыми вы будете взаимодействовать, невозможно изучать язык как средство общения.

Обучение иностранному языку как процесс – это, с одной стороны, перевод преподавателя, а с другой – присвоение иноязычной культуры учащимися. В отличие от обучения, где целью и содержанием знаний и навыков учащихся в образовании является духовное развитие учащегося как личности, подготовка адекватного восприятия других культур и содержания культуры.

Ключевые слова: обучение иностранному языку, общеобразовательные школы, носители языка, образование, культура.

FTAХР: 03.20

Ә.Ж. Құмаш, К.К. Байсарина

Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті

«ТАРБАҒАТАЙ АУДАНЫ» ТУРАЛЫ МАТЕРИАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРҒА ӨЛКЕ ТУРАЛЫ МӘДЕНИ – АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ

Андатпа: Ұлан байтақ қазақ жері ерте заманнан бері түркі тайпаларының құтты орны, атамекені болды. Қазақстанның әрбір өңірі мыңжылдықтар тарихымен ұштасып келеді. Өзіміздің Шығыс өңіріміздегі Тарбағатай өлкесі де талай сырға толы тарихты таңбалап жатыр. Адамзат дамуының ерте кезеңінен бастап, бүгінгі жаңа ғасырдың іргесі бекігенге дейін бұл өңір адамзат үшін қолайлы аймақ болды. Тарбағатай өлкесі скиф-сақ археологиясының тарихынан, ерте көшпелілер мәдени кешенінің пайда болуымен, қалыптасу орны мен уақытынан сыр шертеді. Сондай-ақ, осы ескерткіштерді қалдырған халықтың этникалық құрамы туралы алдын-ала қорытындылар жасауға мүмкіндік береді. Тарбағатай өлкесінде жиналынған деректер, тарихи-мәдени мұра-ескерткіштер дүние жүзінде де өте жоғары бағаланып отыр. Бұл мақалада Шығыс Қазақстан облысындағы Тарбағатай өлкесі туралы мәліметтерді пайдалана отырып оқушылардың археологиялық мұраларға деген тарихи-мәдени көзқарастарын қалыптастыру мәселелері қарастырылады.

Түйін сөздер: Тарбағатай, ШҚО, қола дәуірі, тарих, мәдени тұрғыдан білім беру.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «Біз – ұлан-ғайыр жері мен аса бай рухани тарихы бар елміз. Ұлы даланың көз жеткізгісіз кең байтақ аумағы тарихта түрлі рол атқарған. Бірақ, осынау рухани географиялық белдеуді мекен еткен халықтың тонның ішкі бауындай байланысы ешқашан үзілмеген» - деп атап көрсеткен еді. Сол себепті сапалы оқыту мен оқушылардың мәдени санасын қалыптастыру бағытында тарих пәнінің алатын орны ерекше [1].

Қазақстан тарихы тарихи сананы этникалық және жалпы мемлекеттік тұрғыда да қалыптастыруға мүмкіндік беретіндік маңызды сала. Ол осынау көне жерде өмір сүрген, қазір де сүріп жатқан барлық халықтардың тарихы ретінде қабылданып, ешқандай кінәратсыз, бұрмалаусыз, толыққанды көрсетілуі керек. Тарихты зерттеуде мәдениет тарихы айрықша орын алуға тиіс. Бұл пән жан-жақты мәдениетті тұлғаны қалыптастыру міндеттеріне өте жоғары дәрежеде сай келеді.

Тарихи сананың теориялық деңгейде қалыптасуы тарихи категорияларда ойлауға, қоғамды диалектикалық дамуда, өзгерістер көруге, тарихи үдерісті динамикада, уақыттың хронологиялық өзара байланысында түсінуге көмектеседі. Тарихи сананың осы деңгейінің жеткізушісі – тарих ғылымы. Қоғам тарихы туралы жүйеленген ғылыми білімдерге ие бола отырып, тарих ғылымы қоғамдық дамудың жетекші тенденцияларын анықтай алады, кейбір болжамдарды тұжырымдай алады.

Қазіргі кезде ерте көшпелілер дәуірінде жүрген тарихи-мәдени үдерістердің қайнаған ортасында болған Тарбағатай өңірінде жаңадан ашылған, ерекше архитектуралық құрылымдары бар ескерткіштер туралы оқушыларға ақпарат берудің маңыздылығын арттыру қажет. Сол себепті, орта ғасырдағы атақты ғалым әл-Фараби жазғандай: «Тарихты білмей өткенді, қазіргі жағдайды білу, болашақты болжау қиын» деген болатын. Сол үшін мұғалімдердің міндеті сабақ барысында оқушыларға ақпарат бере отырып, олардың тарихи объектілерге деген мәдени көзқарастарын қалыптастыру қажет.

Мұғалімдердің міндеті – олардың іс-әрекеттері оқушылардың бойында патриоттық сезімді қалыптастыруға ықпал етуін қамтамасыз ету. Біздің заманымызда Отан сүйгіштікке тәрбиелеу ең өзекті мәселе болып табылады. Себебі өз елінің, өлкесінің тарихи өткені туралы, археологиялық мұралары, аға ұрпақтың басына түскен қиындықтар туралы білім алған жастар кейін өз қызметін оның өркендеуіне бағыттайды.

Қазақстан тарихы пәнін оқу барысында мәдени білім мен дағды ерекше формаға өтеді, бірақ әрбір тақырыпта қосымша мағлұматтар беріп отыру қажет, өйткені мектеп бағдарламасын сараптай келе, онда тарихи-мәдени мәселелерге аз көңіл бөлінетіндігі байқалады. Бұл пәнді толық меңгеру нәтижесінде оқушылар: табиғи құндылықтар ұғымының көп жақтылығын, өз өлкесіндегі археологиялық мәдени мұраларды қорғаудың қажеттілігін түсінеді. Себебі өлке тарихы өзінің табиғаты бойынша көпфункционалды және қоғам алдында тұрған әлеуметтік-экономикалық проблемаларды шешуде нақты ықпалды иеленеді.

Тарих сабағында өлкетану ұғымын жиі қолданамыз. Көптеген авторлар оның белгілі бір территория туралы мағлұмат жинау ғана емес, сонымен қоса бір факторлардың екінші факторларға әсерін анықтау, сол жердегі өмірдің және табиғаттың кешенді көрінісін, тарихи тұлғалардың патриоттық ерлігін насихаттап дәлелдеуге ұмтылуы деп тұжырымдаған болатын [2].

Осы орайда, тарихи-географиялық жағдайы әрқилы болып келетін Шығыс Қазақстан өлкесінде, әрбір тарихи кезеңдерде тұрмыс тіршілігі әртүрлі халықтар өмір сүргендігі белгілі. Олардың көбі дерлік Тарбағатай өлкесінде қоныстанған. Сол себепті де, Шығыс Қазақстан өңіріндегі көне дәуірлерден мәлімет беретін тарихи орындардың бірі – Тарбағатай өлкесі екендігінде күмәніміз жоқ.

Шығыс Қазақстан, оның ішінде Тарбағатай аумағы ежелгі дәуірден бастап әр түрлі тайпалар мен халықтардың этномәдени өзара әрекеттесуінің маңызды орталығы болды, сонымен қатар ежелгі және орта ғасырлардағы тұрғындардың материалдық мәдениеті мен шаруашылық қызметінің өзара байланысты мәлімет береді. Бір жағынан, мұнда ерекше автохтонды мәдениеттер дүниеге келсе, екінші жағынан, мұнда әртүрлі мәдени әлемдердің өзара әрекеттесу құбылыстары өтті. Осы аймақтың ежелгі тарихының мәдени-хронологиясын алу үшін материалдардың ең көп санынан далалық археологиялық объектілерді зерттеулер берді [4].

Тарбағатай ауданының құрылу алғышарттары мен бастапқы даму кезеңінің нақты тарихына байланысты зерттеулер жоқтың қасы. Бұл аудан Патшалық Ресейдің отарлау саясаты негізінде құрылғандықтан, аудан тарихына қатысты деректер, археологиялық зерттеулер көбіне Қазақстан Тәуелсіздігін алғаннан кейін зерттеушілердің, археологтардың еңбектерінде қозғалып, жүйеленген [3].

Тарбағатай құбылысы Алтайға да, Жетісуға да тән табиғи ландшафтық ерекшеліктерді бейнелейтін скиф-сібір континуумының мәдениеттерінің белгілі бір орталығы.

Сонымен қатар Тарбағатай өңірінде адамдардың тұрмыс-тіршілігінен сыр шертетін қоныстар мен тұрақтар да бар. Оларды зерттеу үшін 1989 жылдан 1998 жылға дейін Ақсуат және Тарбағатай аудандарында Қазақ мемлекеттік университетінің А.Т. Төлеубаев және Ғ. Омаров жетекшілік еткен археологиялық экспедициясы жұмыс істеді. Нәтижесінде Тарбағатай ауданынан 40-тан астам қорғандар анықталып, төлқұжаттандырылды, Мәселен, Ескеалмастағы қола дәуірінің қорғандарында қазба жұмыстары жүргізілді. Ғ. Омаров Ақсуат ауданынан, Тарбағатайдың тау беткейлерінен ерте темір дәуіріне жататын екі қорған – Ашылы I және Ақтүбек I обаларын қазды. Қазба жұмыстары олардың біздің дәуіріміздің III ғасырларына жататынын көрсетті. Зерттеушілердің пікірінше, бейіт үстіндегі ғимараттардың сипаты, жерлеу камераларының құрылысы, жерлеу рәсімі бұларды Жетісудағы сақ-үйсін ескерткіштеріне жақындатады [5].

Тарбағатай өлкесі скиф-сақ археологиясының тарихынан, ерте көшпелілер мәдени кешенінің пайда болуымен, қалыптасу орны мен уақытынан сыр шертеді. Сондай-ақ, осы ескерткіштерді қалдырған халықтың этникалық құрамы туралы алдын-ала қорытындылар жасауға мүмкіндік береді. Мәселен, Елеке Сазыдан табылған заттардың Шілікті алқабындағы ерте сақ жерлерінен табылған заттармен ұқсастығы, біздің дәуірге дейінгі 1 мыңжылдықтың басынан бастап, аймақтың саяси және культтік орталығы рөлін атқарды деп ойлауға толық негіз бар. Елек сазыда ежелгі түркі мәдени кешенінің бірегей ескерткіші де ашылды – бұл қағандардың, Еуразия кеңістігіндегі билеушілердің жерленген орындары. Қағандық кешендер, түрік қағанаттарының саяси тарихы, мәдени және экономикалық тарихы туралы маңызды ақпараттарды сақтайды [6].

Ғалымдардың шығармашылық ізденістері арқылы іргелі ғылыми жаңалықтар ашылды. Олардың ғылымға деген қызығушылығы, Қазақстан тарихының құпиясын ашуға деген құлшынысы, ата-бабаларымыз қалдырып кеткен тарихи мұралар туралы ақпарат алуға көмектеседі.

Ертедегі жазба деректерде «Қобықсарыдан Тарбағатай, Барлық тауына дейінгі жасыл жазира, дарқан дала ежелгі көшпенді малшылар қажырлы еңбегі, мол парасаты арқылы малдың асыл тұқымын көптеп жетілдірген» деп жазылған.

Қытай жазба деректері мен тасқа салынған суреттерден Тарбағатай төсіндегі халықтардың көшпелі мал шаруашылығымен айналысқандығын байқауымызға болады. Қытай тарихшылары өз елінің тарихынан басқа, іргелес жатқан көрші елдердің тарихын да зерттеп, жазба деректерді мұра етіп қалдырып кеткен.

Таңбалытастардың мол қоры Еміл өзені маңында орналасқан Тарбағатай, Жайыр тауларынан табылған. Тастарда сиыр, жылқы, түйе, ит т.б аңдар мен жануарлардың бейнесі бейнеленген.

Қытай жазба деректерінде Тарбағатай өлкесі ерте кезеңдерде Еуразия даласында өмір сүрген тайпалардың, халықтардың тарихын еске алады және сыртқы саясатты жақсарту үшін көпір қызметін атқанған өлкенің бірі десе де болады. Осыған орай Ұлы Жібек жолындағы қалаларға тән шаруашылық түрлері бар: көшпелі мал шаруашылығы, ауыл шаруашылығы атап айтқанда: өнер, ғылым-білім, дін мен саяси-әлеуметтік, салт-дәстүр, елшілік қарым-қатынастардың дамуы мен қалыптасуы тән.

Осы өңірдің географиялық жағдайы да мал шаруашылығымен айналысуға да қолайлы. Себебі, Тарбағатай тауы, басқа да көптеген тау сілемдері мен тау өзендері, кең жазық далалар малдың жайылымдық өрісі үшін және көшіп-қонуға қолайлы жағдай туғызды. Демек Тарбағатай өңірінде сонау қола дәуірінен бастап адамдар қоныс тепкен деген тұжырым жасауға болады. Мал жайылымын кеңейту адамдардың жергілікті жердің табиғатына ұқсамайтын ландшафттармен танысуларына мүмкіндік берді. Аталмыш үрдіс аң аулау және жабайы жеміс-жидектерді жинау барысында бірге қалыптасуына септігін тигізген [5].

1989 жылы профессор, тарих ғылымдарының доценті Ө.Т. Төлеубаевтың ұйымдастыруымен құрылған Семей археологиялық экспедициясы, арасындағы сәл үзілістерімен, теріскей Тарбағатайдың тарихи ескерткіштерін зерттеу ісін жүргізіп келеді. Осы зерттеулер барысында Жетісу өлкесінде қалыптасқан үйсін мәдениетінің солтүстік-шығыс шекарасы Тарбағатай өңіріне дейін таралғандығы заттай және қытай жазба деректерімен өзара дәлелденеді.

Сондай-ақ, Ө.Т. Төлеубаевтың Шілікті жазығында 2003 жылдан бастап жүргізіп келе жатқан зерттеулері Еуразия даласында сақтардың мәдени феноменінің қалыптасуы мен ерте темір дәуіріндегі протомемлекеттік құрылымның алғышарттары туралы дискуссиялық мәселелерді жаңаша пайымдауға негіз болатын деректерді айналымға енгізді. 2010 жылдан бастап, Тарбағатай аймағының Ақсуат ауылдық округінің әкімшілік шекарасында орналасқан ерте темір дәуір ескерткіштері Астана қаласындағы Ө.Х. Марғұлан атындағы Археологиялық институт филиалының Шығыс Қазақстан археологиялық экспедициясының Ақсуат археологиялық тобы (жетекшісі Е. Оралбай) тарапынан зерттеліп келеді [7].

2019 жылы Шілікті-Тарбағатай археологиялық экспедициясы Елеке сазы 2 қорымында зерттеу жұмыстарын жүргізді. Аталмыш қорым өлкеде өмір сүрген қола және ерте темір дәуірінің тұрғындарының материалдық мәдениеті туралы ақпарат береді. Қорғаннан табылған ат абзелдері мен тұрмыстық заттар, әшекей бұйымдар ескерткіштердің ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік береді.

Елеке сазы 2 қорымы екі бөлек топтан тұрады. Олар параллель орналасқан және ұзын ось бойымен солтүстік – батыс бағытқа қарай бағытталған. I топтағы Елеке сазы-2 қорымы шығыс бөлікте орналасқан, 108 жеке қорғандарды біріктіреді. II топ сонымен қатар ұзын ось бойымен бағытталған С-О сызығы, шамамен 2,5 км қашықтықта және нысанда үлкен, орташа, ұсақ қорғандар, жерлеу қоршаулары 62 объект бар. 2019 жылы I және II қорымда 1 элитарлы және бірнеше шағын қорғандар зерттелінді [8].

Мұндай заттар ежелгі халықтың материалдық мәдениеті туралы түсініктерін кеңейтіп қана қоймай, сонымен қатар өмір сүру туралы білімімізді едәуір толықтыруға мүмкіндік береді, объектілердің жекелеген санаттарының өзара қатар орналасуы олардың кросс-хронологиясын ашуға негіз болады деп топшылаймыз.

Кейбір зерттеушілердің пікірінше, адамдар адамзат тарихының басынан бері олардың дүниетанымын, ғарыштың құрылысы туралы, осы әлемдегі өзінің орны мен рөлі туралы түсінігін көрсететін кеңістік пен заттарды жасады. Әлем көбінесе қоғаммен теңдестірілген: тайпаның құрылымы ғарышты құрастыруға арналған модель болды, ал алғашқы адам қоныстарының құрылымы - әлемнің азайған моделімен[2].

Сондықтан қорғандар (әсіресе элитарлық ескерткіштер), қабірлер, ежелгі ғибадатханалар және басқа да сәулет-салттық ескерткіштер микрокосмос ретінде түсіндіріліп, оны жоспарлау ғаламның құрылымын миниатюралық жаңғырту ретінде ойластырылған.

Тарих сабақтарында мәдени-археологиялық білім беруге арналған әдістемелік тапсырмалар:

1 – тапсырма. Тарбағатай ауданының қалыптасу тарихы туралы сипаттама беру.

2 – тапсырма. Бейнесін тап ойыны. Оқушыларға Қазақстанның картасынан Тарбағатай өлкесінен табылған тұрақтар, обаларды көрсету тапсырмасы беріледі.

3 – тапсырма. Карточкалар арқылы сұрақтар беру.

№ 1. Тарбағатай өлкесі туралы не білесіз?

№ 2. Тарбағатай өлкесінде археологиялық экспедиция жүргізген ғалымдар?

№ 3. Тарбағатайдың археологиялық мұра ескерткіштері зерттеу мен қорғау үшін мемлекет тарапынан қандай бағдарламалар әзірленді?

4 – тапсырма. Сынып оқушыларын топтарға бөліп, сыни тұрғыдан ойлау технологиясын пайдалана отырып, мәтіндер беру.

1 – топ. Тарбағатай өңірінде жаңадан ашылған, ерекше архитектуралық құрылымдары бар ескерткіштерді қорғаудың маңызымен таныстыру.

2 – топ. Тарбағатай өлкесінің қазіргі күні. Тапсырма: Қазіргі таңда Тарбағатай өлкесінің территориясында қандай шаруашылықпен айналысатындығын анықтау.

3 – топ. Мәдени мұра бағдарламасының негізгі басымдықтары.

Осы тәрізді тапсырмаларды пайдалану арқылы оқушылардың танымдық іс-әрекеттерін дамытып, өлке туралы білімін кеңейтіп, тарих пен мәдени саланың ұштасуына мүмкіндік береміз.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасының жаңа компоненттері ата-бабаларымыздың көп ғасырлық мұрасының қазіргі өркениет жағдайында түсінікті және сұранысқа ие болуын қамтамасыз ете отырып, оны жаңғыртуға мүмкіндік береді. Тұжырымдай келе ерте көшпелілер дәуіріндегі мәдени-тарихи үдерістердің ортасында болған Тарбағатай өңірінде жаңадан ашылған, ерекше архитектуралық құрылымдары бар ескерткіштерді қорғаудың маңыздылығы арта түсуде.

Тарих сабақтарында оқушыларды мәдени білім беру жұмыстарына баулудың маңызы зор. Себебі тарих сабақтарында мәдени білім беру жұмыстарын ұйымдастыру мен жандандыруға мүмкіндіктер көп.

Тарихи жад патриотизмді тікелей қалыптастырады, оны біз Отанымызға деген сүйіспеншілік пен адалдық, оның мүдделеріне қызмет етуге деген ұмтылыс және оны қорғауға дайындық деп түсінеміз. Жеке деңгейде патриотизм оның дүниетанымында, адамгершілік мұраттары мен мінез-құлық нормаларында көрінетін адамның маңызды, тұрақты сипаттамасы ретінде әрекет етеді. Тарихи сананың осы деңгейінде адам өткенді барлық қайшылықтарымен және күрделілігімен нақты тарихи және теориялық деңгейде түсіндіруге тырысулар жасалуда.

Тарихи сананың теориялық деңгейде қалыптасуы тарихи категорияларда ойлауға, қоғамды диалектикалық дамуда, өзгерісте көруге, тарихи үдерісті динамикада, уақыттың хронологиялық өзара байланысында түсінуге көмектеседі. Тарихи сананың осы деңгейінің жеткізушісі – тарих ғылымы. Қоғам тарихы туралы жүйеленген ғылыми білімдерге ие бола отырып, тарих ғылымы қоғамдық дамудың жетекші тенденцияларын анықтай алады, кейбір болжамдарды тұжырымдай алады.

Мәдени білім беру жұмыстары оқушылардың табиғат пен қоғамның үйлесімділігін жете танып сезінуіне, оның заңдылықтарын ой електерінен өткізіп, түйсіне білуіне және оған ғылыми шығармашыл көзқараспен қарап, еңбек сүйгіштік пен ізденімпаздыққа, туған жерін сүйетін азамат болуға баулиды.

Қорытындылай келгенде, археолог ғалымдардың зерттеулерінің нәтижесі бізге өз еліміздің тарихын білуге, дәуірлердің арасындағы байланысты сезінуге және Отанға деген махаббатты арттыра түсуде. Демек, ғасырлар бойы жинақталған ата-бабаларымыздың төл тарихын білетін, бағалайтын және мақтан ететін халықтың болашағы зор болады деп сеніммен айтуға болады. Өткенін мақтан тұтып, бүгінін нақты бағалай білу және болашаққа оң көзқарас таныту – еліміздің табысты болуының кепілі дегеніміз осы.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру., Астана, 2017. – 22 б.
2. Айтубаев М. Өлке тарихы – Отан тарихының бастауы // Қазақстан тарихы: әдістемелік журнал. – № 3. – 2010. – 85-86 б.
3. Төлеубаев А.Т. Раннесакская шиликтинская культура. – Алматы, 2018. – 7-14с
4. Қазақстан тарихы (көне заманнан бүгінге дейін). Төрт томдық. I том.-А:Атамұра,1996,16-544 б
5. Бенкевич В. Киргизское степное скотоводство и меры к его улучшению // Записки Семипалатинского подотдела Западно-Сибирского отдела ИРГО. – Семипалатинск, 1903. – Вып. 1. – С. 45-52
6. Сакральная география Казахстана: реестр объектов природы, археологии, этнографии и культовой архитектуры/ под общей редакцией академика НАН РК Байтанаева Б.А.- Алматы:Институт археологии им.А.Х.Маргулана, 2017 – Вып.1. – 233-264с
7. Грязнов М. П. О монументальном искусстве на заре скифо-сибирских культур в степной Азии // АСГЭ, 1984. – Вып. 25.
8. Оралбай Е.К., Кариев Е.М. Предварительные результаты исследований раннесакских памятников на плато Елеке сазы в Тарбагатайском районе Восточно- Казахстанской области // Саки и савроматы Казахских степей: контакт культур: сб. науч. ст., посвящ. памяти археолога Б. Нурмуханбетова. Алматы: Институт археологии им. А.Х. Маргулана, 2016. С. 161–172.

КУЛЬТУРНО-АРХЕОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ ИСТОРИИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МАТЕРИАЛОВ О ТАРБАГАТАЙСКОМ РАЙОНЕ

Ә.Ж. Құмаш, К.К. Байсарина

Огромная казахская земля издревле была священным местом и родиной тюркских племен. Каждый регион Казахстана связан с тысячелетней историей. Тарбагатайский район нашего Восточного региона также отмечен богатой историей. С самых ранних этапов человеческого развития до начала нового столетия этот регион был благоприятным регионом для человечества. Тарбагатайский район рассказывает об истории скифо-сакской археологии, возникновении культурного комплекса ранних кочевников, месте и времени его формирования.

Это также позволяет сделать предварительные выводы об этническом составе населения, покинувшего эти памятники. Данные, собранные в районе Тарбагатай, историческое и культурное наследие высоко ценятся во всем мире. В данной статье рассматривается формирование историко-культурных взглядов студентов на информацию о Тарбагатайском районе Восточно-Казахстанской области.

Ключевые слова: Тарбагатай, Восточный Казахстан, бронзовый век, история, культурное образование.

CULTURAL AND ARCHAEOLOGICAL EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN IN HISTORY LESSONS USING MATERIALS ABOUT THE "TARBAGATAI REGION"

A. Kumash, K. Baysarina

The vast Kazakh land has been a sacred place and homeland of Turkic tribes since ancient times. Each region of Kazakhstan is associated with a thousand-year history. The Tarbagatai region of our Eastern region is also marked by a rich history. From the earliest stages of human development until the beginning of the new century, this region was a favorable region for humanity. Tarbagatai region tells about the history of Scythian-Saka archeology, the emergence of the cultural complex of early nomads, the place and time of its formation.

This also allows us to draw preliminary conclusions about the ethnic composition of the population who left these sites. The data collected in the Tarbagatai area, the historical and cultural heritage is highly valued all over the world. This article discusses the formation of historical and cultural views of students on information about the Tarbagatai district of the East Kazakhstan region.

Key words: Tarbagatai, East Kazakhstan, Bronze Age, history, cultural education.

FTAХР: 20.01.45

А.С. Маутбекова, О.М. Жолымбаев

Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті

МЕКТЕПТЕ ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖҮЙЕСІН ЖОБАЛАУ ТЕОРИЯСЫНЫҢ КОНЦЕПТІЛІК НЕГІЗІ

Аңдатпа: Мақалада өзекті информатикадағы мәселелердің жаңартылған білім мазмұнына сай әдістемелік, теориялық информатиканы оқытудағы концептілі жүйені құрастыру қарастырылған.

Информатика пәнінен 5-11 сынып бағдарламасы бойынша оқу мақсатын негізге ала отырып, «Компьютерлік жүйелер» бөлімінің «Программалық қамтамасыз ету» бөлімшесі бойынша, концептілік негіз құрастырылды.

Зерттеу нәтижесінде осы тақырып 10-11 сыныптың оқу бағдарламасында қарастырылмаған, яғни 9-сынып оқулығында қарастырылып аяқталған. Концептілік жүйе негізі 5-сынып бойынша, 10 жаңа термин қарастырылған. 6-сынып бойынша төменгі сыныпта қарастырылған 2 термин және 3 жаңа термин қамтылған. 7-сынып бойынша 8 термин қарастырылған барлығы жаңа терминдер. 8-сынып бойынша төменгі сыныпта қарастырылған 6 термин және 6 жаңа термин қамтылған. 9-сынып бойынша төменгі

сыныпта қарастырылған 9 термин және 2 жаңа термин қамтылған. «Программалық қамтамасыз ету» бөлімшесі бойынша, жалпы орта мектепте информатика пәнін оқытуда, жаңартылған білім мазмұнына сай 5-11 сыныптың оқу бағдарламасы негізінде жүргізілген зерттеулер нәтижесі бойынша, 29 термин қарастырылған.

Түйін сөздер: концепт, концептілік жүйе, термин, жаңартылған бағдарлама, программа, программалық қамтамасыз ету.

Информатика пәнін оқытудың ғылымилығын, яғни түсіну аппаратын нақтылау, оқытуда қарастырылатын заңдар мен заңдылықтар сапасын арттыру, оқылатын материалдардың жүйелілігін оның терминдерінің мазмұнын ашу арқылы күшейту және әрбір тақырып арасындағы теориялық байланысты нығайту, олардың концептісін құру. Информатиканы оқыту әдістемесінің дамуының ғылыми парадигмасын қалыптастыруда қазіргі жаңа заман ғалымдарының алдында тұрған мәселелері – ғылыми әдіс-тәсілдерді қарастыру, ғылыми білімнің даму жағдайын көрсету. Оқу материалының мазмұнына оқушылардың бойында зерттеу дағдыларын қалыптастыратын, тәжірибелік жұмыстарды, мән-мағынасын түсіндіру мен алдан-ала болжамды қажет ететін тапсырмалар жиынтығын жазып, оны оқытудағы концептуалды карта құрастыру [1].

Менің қарастыруыммен жаңартылған бағдарлама негізінде мектеп қабырғасындағы информатика оқулықтарында «Компьютерлік жүйелер» бөлімінің «Программалық қамтамасыз ету» бөлімшесі бойынша Джером Брунердің жұмысына негізделген спиральді білім беру бағдарламасы негізінде қарастырсақ, сыныптан сыныпқа, жоғарылаған сайын оқу материалы күрделеніп, толықтырылып отырады. (1 кесте) [2].

Кесте 1 – Оқу мақсаты

5-сынып	5.1.2.1 «Бағдарламалық қамтамасыз ету» ұғымын түсіндіру
6-сынып	6.1.2.1 Операциялық жүйенің негізгі міндеттерін атап өту
7-сынып	7.1.2.1 «Бағдарламалау жүйесі» және «бағдарламалау тілдері» ұғымдарын ажырата білу
8-сынып	8.1.2.1 Жүйелік, қолданбалы бағдарламалық қамтамасыз ету және бағдарламалау жүйесін ажырату
9-сынып	9.1.2.1 Қолданушының қажеттілігіне байланысты бағдарламалық қамтамасыз етуді таңдау

Осы оқу мақсаты бойынша жүргізілген концептілік жүйе 5-сынып бойынша §11-12 «Программалық жабдықтама» тақырыбында 10 жаңа термин қарастырылған.

1. Жүйелік программалық жабдықтама
2. Программа
3. Әмбебап
4. Интерфейс
5. Арнайы программалар [3,4].

6-сынып бойынша §11 «Операциялық жүйелер» тақырыбы бойынша төменгі сыныпта қарастырылған 2 термин

1. Драйвер
2. Интерфейс және 3 жаңа термин қамтылған
3. Графикалық интерфейс
4. Командалық интерфейс
5. Таңбаша [5,6].

7-сынып бойынша 4.1 «Программалау жүйесі», 4.2 «Программалау тілдері» тақырыптары бойынша 8 термин қарастырылған барлығы жаңа терминдер.

1. Программалық интерфейс
2. Тілдер және жүйелік программалау
3. Дистрибутив
4. Процедуралық программалар
5. Процедуралық емес программалар
6. Интерпретатор

7. Компилятор
8. Транслятор [7].

8-сынып бойынша §18 Программалық қамтамасыз етудің жіктелуі» тақырыбы бойынша төменгі сыныпта қарастырылған 6 термин

1. Тілдер және жүйелік программалау
2. Жүйелік программалық жабдықтама
3. Программалық жабдықтама
4. Қолданбалы программалық жабдықтама
5. Утилиттер
6. Драйвер және 6 жаңа термин қамтылған
7. Архивтеу программалары
8. Антивирустық програмалар
9. Сервистік программалар
10. Операциялық қабықшалар
11. Желілік қамтамасыз ету программалары
12. Базалық қамтама [8].

9-сынып бойынша §7 «Бағдарламалық қамтамасыз етуді таңдау» тақырыбы бойынша төменгі сыныпта қарастырылған 9 термин

1. Сервистік программалар
2. Операциялық қабықшалар
3. Желілік қамтамасыз ету программалары
4. Базалық қамтама
5. Арнайы программалар
6. Программалық жабдықтама
7. Қолданбалы программалық жабдықтама
8. Әмбебап
9. Тілдер және жүйелік программалау және 2 жаңа термин қамтылған
10. Интеграцияланған программалау орталары
11. Жобалау құралдары [9].

Зерттеу нәтижесінде бөлім 10-11 сыныптың оқу бағдарламасында қарастырылмаған, яғни 9-сынып оқулығында толықтырылып аяқталған. «Программалық қамтамасыз ету» бөлімшесі бойынша, жалпы орта мектепте информатика пәнін оқытуда, жаңартылған білім мазмұнына сай 5-11 сыныптың оқу бағдарламасы негізінде жүргізілген зерттеулер нәтижесі бойынша, жалпы 29 термин қарастырылған. Информатиканы оқытуда концептілі жүйені құрастыру әр бөлім бойынша жүргізілген тиімді және тақырыпты өту барысында оқушыға ақпаратты жылдам қабылдауға көмектеседі. Мұнда тек бір бөлім бойынша концепт қарастырылған. Дәл осы негізде барлық бөлімдер бойынша концепт құрастыру жоспарланған.

Ұстанып отырған 5-9 сыныптардағы информатика сабақтарындағы зерттеушілік іс-әрекеттің басты ұстанымы шәкірттер мектепте алған білімдері мен дағдыларын нақты өмірлік жағдайда қолдана білуге ұстаз ретінде қол жеткізу болып табылады. Өзіміз сабақ беретін сыныптардағы оқушылардың зерттеушілік қабілетке ие болудың арқасында олар төмендегідей дағды-машыққа ие болады:

- 1) Ауызша және жазбаша коммуникативтік дағды-машық;
- 2) Сыни ойлай білу және проблеманы шешу машығы;
- 3) Кәсібилік пен еңбек этикасы;
- 4) Желілер арасындағы әріптестік;
- 5) Түрлі командалармен жұмыс істей білу қабілеті;
- 6) Ақпараттық технологияны еркін меңгеру;
- 7) Көшбасшылық және жобаларға басшылық ете білу дағдысы.

Оқушылар концептілі оқыту негізінде:

- проблеманы аңғара білу, аңғарымпаздықтың дағдысы;
- эксперимент жасай білушілік дағдысы;

– белгілі бір ұғым-түсініктерге байланысты өзінің жеке пікірінің болуы, жеке қабілетке иелік ете алатын болады.

Осыны ескере отырып, информатика пәнін оқытуда оқушы аталған дағдыларды үйрену үшін ұстаз тарапынан жаңаша концептілік негіздегі педогогикалық ізденістердің керек [10].

Сонымен концепті деген – кең ауқымды, уақыттан тыс, әмбебап идеялардың топтамасы болып табылады. Ұстаз үшін, ең негізгі мақсат – концептілік негізбен топтастырылған, әр сабағын түсінікті, қызықты, тиімді ұйымдастыруға бағыт-бағдар ұстану. Біз қазіргі таңда информатика сабақтарында қолданып жүрген жаңа әдіс-тәсілдердің қатарына, «оқытудың концептілік жүйесін» құрастыруын қарастырамыз. Концептіге құрылған сабақтың бастапқы кезеңдерінде оқушының пәнге қызығушылығын түпкілікті ояту үшін, тізбектелген сабақтарға басынан психологиялық тұрғыдан дайындап алған дұрыс [11].

Информатиканы оқытуда қолданбалы тақырыптарды құрастыруда зерттеу жұмысының концептуалдылығы, алынған нәтижелердің теориялық ақпаратты негізге ала отырып дәлелденуі оның кең ауқымдылығы зерттеу жұмысының жалпы педагогикалық мағыздылығының деңгейін нақтылайды. Бұл бірінші кезекте, қоғам өміріндегі, ғылымдағы, мәдениеттегі және т.б. ағымдағы өзгерістерге сәйкес концептілік карта құрудың мазмұнын динамикалық өзгерту мен толықтыру мүмкіндігіне негізделген.

Әдебиеттер

1. Маутбекова А.С. Қазақстан педагогтар қауымдастығы ұйымдастырған «Жаңарған білім беру жүйесі: бәсекеге қабілетті педагог» I республикалық ғылыми-тәжірибелік журнал, 255-259 беттер.
2. Мұғалімге арналған нұсқаулық Баспаға «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, Педагогикалық шеберлік орталығының Әдістемелік кеңесі ұсынған 2016, 10-11 бет, 12-13 беттер.
3. Г.А.Көпеева, Ү.М.Ділманова //Информатика 5-сынып// Астана:«Арман-ПВ» баспасы 2017. 192 бет.
4. Ж.У. Кобдикова, Г.А. Көпеева, Ә.Ә. Қаптағаева, А.Ф. Юсупова //Информатика 5-сынып// Нұр-Сұлтан:«Арман-ПВ» баспасы 2020. 160 бет.
5. Г.И. Салғараева, Г.Б. Илиясова, А.С. Маханова //Информатика 6-сынып// Астана: «Арман-ПВ» баспасы 2018. 176 бет.
6. Г.И. Салғараева, Г.А. Көпеева, Ә.Ә. Қаптағаева, А.Ф. Юсупова //Информатика 6-сынып// Нұр-Сұлтан:«Арман-ПВ» баспасы 2020. 160 бет.
7. С.Т. Мұхаметжанова, А.С.Тен, Д.Н. Исабаева, В.В. Сербин. , Г.Б. Илиясова, А.С. Маханова // Информатика 7-сынып// Алматы: «Атамұра» баспасы 2017. – 176 бет.
8. Г.И. Салғараева, А.А. Бекежанова, Ж.Б. Базаева //Информатика 8-сынып// Астана: «Арман-ПВ» баспасы 2018. – 192 бет.
9. Г.И. Салғараева, К.А. Калымова, Ж.А. Орынтаева // Информатика 9-сынып // Нұр-Сұлтан: «Арман-ПВ» баспасы 2019. – 176 бет.
10. Маутбекова А.С. Жолымбаев О.М., Тлеубаева А.Б., Жекебаева Г.Қ. "Innovation Management and Technology in the Era of Globalization": Materials of the VII International Scientific-Practical Conference January 8-10, 2020 London, UK, Volume I, pages 288-295
11. Рахилина Е.В. Когнитивная семантика: история, персоналии, идеи, результаты / Е.В. Рахилина // Семиотика и информатика. – Вып. 36. – М., 1998. – С. 274-323.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ТЕОРИИ ПРОЕКТИРОВАНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ИНФОРМАТИКЕ В ШКОЛЕ

А.С. Маутбекова, О.М. Жолымбаев

В статье предусмотрена разработка концептуальной системы преподавания методической, теоретической информатики в соответствии с обновленным содержанием знаний по актуальным вопросам информатики.

Исходя из учебных целей программы 5-11 классов по информатике, была разработана концептуальная основа для раздела «Программное обеспечение» раздела «Компьютерные системы».

В результате исследования данная тема не была освещена в учебной программе 10-11 классов, она была освещена в учебнике для 9 класса. Концептуальная система основана на 5 классе, рассмотрено 10 новых терминов. 6-м классе учитываемых в

младших классах 2 термина и 3 новых термина. В 7-м классе 8 терминов, все новые термины. В 8-м классе учитываемых в младших классах 6 терминов и 6 новых. 9 класс содержит 9 терминов, учитываемых в младших классах и 2 новых термина. По результатам исследования, проведенного на основе учебной программы 5-11 классов в соответствии с обновленным содержанием образования при обучении информатики в общеобразовательной школе, в разделе «Программное обеспечение» учтено 29 терминов.

Ключевые слова: концепция, концептуальная система, термин, обновленная программа, программа, программное обеспечение.

CONCEPTUAL BASES OF THE THEORY OF DESIGN OF METHODOLOGICAL SYSTEM OF TEACHING INFORMATICS IN SCHOOL

A. Mautbekova, O. Jolymbaev.

The article provides for the development of a conceptual system for teaching methodological, theoretical informatics in accordance with the updated content of knowledge on topical issues of informatics.

Based on the educational goals of the 5-11 grades program in computer science, a conceptual framework was developed for the "Software" section of the "Computer systems" section.

As a result of the research, this topic was not covered in the curriculum for grades 10-11, it was covered in the textbook for grade 9. The conceptual system is based on the 5th grade, 10 new terms are considered. In the 6th grade, 2 terms and 3 new terms are counted in the lower grades. There are 8 terms in 7th grade, all new terms. In the 8th grade, 6 terms and 6 new ones are taken into account in the lower grades. Grade 9 contains 9 terms taken into account in the lower grades and 2 new terms. According to the results of a study conducted on the basis of the curriculum of grades 5-11 in accordance with the updated content of education in teaching informatics in a comprehensive school, 29 terms were taken into account in the "Software" section.

Key words: concept, conceptual system, term, updated program, program, software.

АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕ

Журнал мақаланы қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде қабылдайды.
Журналдың шығу жиілігі: жылына – 4 рет.

Журналға мақаланы жариялау құны:

- университет қызметкерлері үшін – 3000 теңге,
- басқа университеттердің авторлары үшін – 5000 теңге.

Мақала мәтініне қойылатын талаптар

1. Журналдың редакциясына ұсынылған мақалалар төмендегідей талаптарға сай болуы керек:

- ФТАХР (ғылыми-техникалық ақпараттың халықаралық рубрикаторы, мақала мәтініне ФТАХР кодын беру үшін grnti.ru сайты пайдалану керек)
- түйін сөздер (4-5);
- автордың аты-жөні, мақаланың атауы, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде аннотация (100-150 сөз)
- негізгі сөздер қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде болуы керек;
- библиографиялық сипаттамаға (ГОСТ 7.1.–2003) стандарттарының талаптарына сәйкес әзірленген библиографиялық тізімдер беріледі. Осы талаптарға сәйкес рәсімделмеген мақала қабылданбайды;
- авторлар туралы ақпарат, онда келесі деректер көрсетілуі керек: ЖОО атауы, ғылыми атағы және дәрежесі, ғылыми қызығушылығының бағыты, автордың жұмыс істейтін ауданы, лауазымы, жұмыс істейтін орны, пошталық мекен-жайы, телефоны, электронды поштасы;
- журналдың редакциялық алқасына кірмейтін, екі тәуелсіз ғалымның немесе осы тақырыпқа сай маманның шолуы (рецензия) және сараптамалық қорытынды болуы керек;

2. Мақала көлемі, ережеге сәйкес, мәтін, сурет және кестені қосқанда 3 беттен, 5 бетке дейін болуы тиіс, (Arial – 11, бір интервал, беттің шетінен шегініс – 2,0 см). Word редакторының нұсқасы, Word-2007 төмен болмауы керек.

3. Бір мақаладағы авторлардың саны 4 адамнан аспауы керек.

4. Барлық суреттер, карталар, фотолар, кестелер, формулаларды компьютерлік техника құралдары арқылы орындау және оларды мақалада көрсетілуі бойынша қолдану ұсынылады.

5. Кескіндері бар материалдарға қойылатын негізгі талаптар: суреттер, фотолар Adobe Illustrator 7.0-10.0, Adobe Photoshop 6.0-8.0 бағдарламаларында дайындалып немесе өңделіп, жинаққа жариялануы үшін (PC):

- TIF, JPG файл форматтарында жіберілуі тиіс;
- фотолар ақ-қара түрде, сапалы, электронды түрде болуы керек;
- барлық кестелер, схемалар және диаграммалар баяндамаға кірістіріліп онымен байланысты болып және бастапқы дайындалған (Excel, Corel Draw 10.0-13.0) бағдарламаға сәйкес болуы тиіс.
- рұқсат етілетін файл – 300 dpi.

6. Барлық қысқартылған сөздер толық жазылуы тиіс.

7. Әдебиеттерді рәсімдеу тәртібі:

- әдебиет алфавиттік тәртіппен орналастырылады (ғылыми мақалалар үшін – қолданылатын материалдың бастапқы және соңғы беттерін көрсету керек);
- мәтін бойынша төртбұрышты жақшаларда сілтеме беріліп отырған әдебиеттің реттік номері көрсетіледі;
- қолданылған әдебиеттер тізімінде библиографиялық мазмұндау ГОСТ 7.1.–2003 стандартына сәйкес рәсімделуі керек;
- ГОСТ тәртібіне сай рәсімделмеген мақала жариялануға жіберілмейді.

8. Мақаланы мұқият редакциялау керек.

9. Мақалалар флэшжазбамен қабылданады немесе rio@semgu.kz электронды мекен-жайына жіберуге болады.

10. Файлдар міндетті түрде автордың тегі және тұратын қаласының атауымен аталуы керек. Мысалы, «Серіков. Караганда». Бір файлға бірнеше мақала қоюға болмайды.

Мақаланы ресімдеу үлгісі

ҒТАХР: 32.61.11

М.А. Смагулов

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

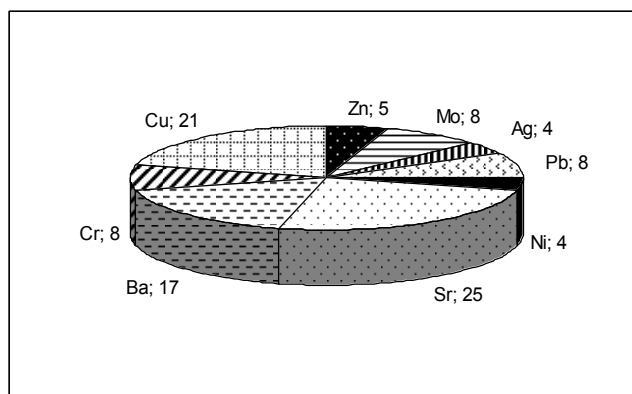
БИОГЕОХИМИЯЛЫҚ МИГРАЦИЯ ЖӘНЕ АУЫР МЕТАЛДАРДЫ ЖИНАҚТАУ

Анықтама: Мақалада зерттеудің нәтижелері келтірілген.....

Түйін сөздер: орта, биолог, табиғат.....

МӨТІН. Ландштафтық компоненттердің биогеохимиялық қасиеттерін қалыптастыруда атмосфералық, сулы және биогенді қоныс аударудың маңызды рөлі бар. Барлық табиғи сулардан ерекше атмосфералық жауын шашын байқалады. Қарда элементтердің шоғырлануы ауа температурасына байланысты, желдің бағыты ластану кезінде, оның қашықтығына және жер бетіне әсер етеді.

Атмосфералық жауын-шашынның химиялық құрамындағы айырмашылықтар ауа массасының күрделі қозғалысына байланысты. 1 суретте мұзды су қоймаларындағы ауыр металдардың мазмұны.

Сурет 1 – Москворецк жүйесі бойынша су қоймаларындағы ауыр металдардың мұздағы жағдайы

Сульфат-гидрокарбонаты және сульфат-хлорид-кальций жаңбыр суының құрамына кіреді. Олардың минералдануы атмосферада шаңның шоғырлануынан жоғары. Қармен салыстырғанда (Sr, Pb, Cr, Zn, Ni) жаңбырлы ландшафтың бірлік ауданында жауын – шашын жағдайында есептелген ауыр металдар басым болады (1 кесте).

1 кесте – Қар мен жаңбырдағы ауыр металдардың мөлшері, кг/га

№	Ауыр металдар	Қар	Жаңбыр
1	Pb	$0,5 \times 10^{-6}$	$0,2 \times 10^{-4}$
2	Cr	$0,4 \times 10^{-6}$	$1,6 \times 10^{-3}$
3	V	$8,5 \times 10^{-5}$	–
4	Zn	$0,4 \times 10^{-5}$	$8,0 \times 10^{-4}$
5	Ni	$9,4 \times 10^{-5}$	$1,6 \times 10^{-4}$

Примечание: *

Әдебиеттер

1 Курмуков А.А. Леуомизиннің ангиопротекторлы және липидті төмендету белсенділігі.- Алматы: Бастау, 2007. – 35-37 б.

БИОГЕОХИМИЯЛЫҚ КӨШІ-ҚОН ЖӘНЕ АККУМУЛЯЦИЯ АУЫР МЕТАЛДАРЫ М.А. Смагулов

Бұл мақалада биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің даму сипаттамасы қаралады. Қоршаған геохимиялық және экологиялық-геохимиялық өзгерістердің әсерлері бөлек және жекеше талданды. Біз биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің дамуының заңдылығын ұсынамыз.

Түйін сөздер:

BIOGEOCHEMICAL MIGRATION AND ACCUMULATION HEAVY METALS

M.A. Ivanov

This article discusses the characteristics of the development of eco-geochemical changes in the biosphere. Analyzed discretely, and in particular the relationship of environmental, geochemical and ekologo-geochemical changes. We present the laws of development of ecological-geochemical changes in the biosphere.

Key words:

1-қосымша

Автор жайлы мағлұматтар
(әр авторға жеке толтырылады)

№	Автордың Т.А.Ә. (осы жерге жазу керек)	3*4 түрлі-түсті фотосурет
1.	Жұмыс орны (толық жазу керек), лауазымы	Мысалы: Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті, стандарттау және сертификаттау кафедрасы, аға оқытушы
2.	Ғылыми атағы және дәрежесі	
3.	Пошталық мекен-жайы	
4.	Телефон: үй., жұм., қалта тел.	
5.	Электронды поштаның мекен-жайы	

2-қосымша

Мақала туралы мәлімет
(журналдағы әрбір мақала автормен толтырылады)

№	Мәлімет (мақала)
1.	ҒТАХР (ғылыми-техникалық ақпараттың халықаралық рубрикаторы)
2.	Негізгі автор
3.	Қосалқы автор
4.	Автордың жұмыс орны (толық атауы)
5.	Мақаланың атауы
6.	Ғылыми бағыты (техникалық, биологиялық, ауылшаруашылық, ветеринарлық, тарихи, экономикалық, педагогикалық)
7.	Түйін сөздер
8.	Орыс тілінде түйіндеме
9.	Қазақ тілінде түйіндеме
10.	Ағылшын тілінде түйіндеме
11.	Әдебиеттер тізімі

Журналдағы мақала материалы мен мақаланың әдебиеттерін рәсімдеу

1. Автордың (авторлардың) ТАӘ әрқайсысының жұмыс орнына сәйкес индекстеледі – А.В. Витавская¹, Н.И. Пономарева², Г.К. Алтынбаева³
Автордың (авторлардың) жұмыс орны – Алматы технологиялық университеті¹, Ұлттық ғылыми-техникалық ақпарат орталығы², Рудный индустриялық институты³
2. Әдебиеттер тізімінде библиографиялық мазмұндау ГОСТ 7.5.-98 стандартына сәйкес рәсімделеді. Мысал ретінде ең жиі кездесетін сипаттама-мақалалар, кітаптар, конференция жұмыстары, патенттер және қолжетімді электронды ресурстар беріледі.

4-қосымша

Мерзімді басылымның мақаласы:

1 Аксартов Р.М., Айзиков М.И., Расулова С.А. Леукомизиннің сандық анықтау әдісі // Вестн. ҚазМУ. Сер. хим. – 2003. – Т.1., № 8. – С. 40-41

Кітап:

2 Курмуков А.А. Леомизиннің ангиопротекторлық және липидті төмендету белсенділігі. – Алматы: Бастау, 2007.-148 б.

Шығармалар жинағы, конференцияларда жарияланған еңбектер (семинар, симпозиум):

3 Абимұльдина С.Т., Сыдыкова Г.Е., Оразбаева Л.А. Қант өндірісінің инфрақұрылымын дамыту және құру // Қазақстанның аграрлық секторындағы инновациясы: Матер. Халықаралық конференция / әл-Фараби атындағы ҚазМУ. Алматы, 2010. – 10-13 Б

Электронды ресурс:

4 Соколовский Д.В. Жетектердің өзін-өзі реттеу механизмдерінің синтездеу теориясы [Электрон. ресурс]. – 2006. – URL: http://bookchamber.kz/stst_2006.htm (ұсынылған мерзімі: 12.03.2009).

Ресми әдебиетті тіркегенде, басылым авторларының толық тізімін беру керек (басқаларсыз).

Мақалаларды өзгеден иемденбегенін тексеру

Журналдың редакциялық алқасы мақаланы өзгеден иемдену жағының болмауын тексереді (лицензияланған бағдарлама қолданылады). Мәтіннің түпнұсқалығы **75%** құрауы керек. Түпнұсқалықтың қажетті пайызын алмаған мақала, қайта қарау үшін авторға жіберіледі. Бірінші және екінші тексеру тегін, үшінші тексеру – 500 теңге. Үшінші тексеру кезінде қанағаттанарлық нәтиже болмаған жағдайда, мақала журналда жарияланбайды.

Төлем қабылдау үшін мекен-жай мен реквизиттер

071410, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Тәңірбергенов көшесі, 1
«Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғам

«Ғылыми кітапхана», 1 бөлме, тел: +7(7222) 56-70-83

E-mail: rio@semgu.kz

071412, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Шәкәрім даңғылы, 42 а

«Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғам
БИН/ИИН 130840007973

БИК HSBKZKX

ИИК KZ126010261000182423

«Қазақстанның Халық Банкі» АҚ

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

В журнал принимаются рукописи на русском, казахском, английском языках.
Периодичность журнала – 4 раза в год.

Стоимость публикаций:

- для сотрудников университета – 3000 тенге,
- для других авторов – 5000 тенге.

Требования к оформлению материалов

1. Статьи, представленные в редколлегию журнала, должны иметь:

- МРНТИ (международный рубрикатор научно-технической информации, для присвоения статье кода МРНТИ необходимо использовать сайт grnti.ru);
- ФИО авторов, название статьи, аннотацию (100-150 слов) на русском, казахском и английском языках;
- ключевые слова на русском, казахском и английском языках (5-6 слов);
- сведения об авторах, где необходимо отразить следующие данные: название вуза, ученая степень и звание, область, в которой работает автор, должность, место работы, почтовый адрес, телефон, электронная почта;
- экспертное заключение, рецензии от двух независимых ученых или специалистов по соответствующей тематике, не входящих в состав редакционной коллегии журнала.

2. Объем материалов, как правило, не должен быть менее 3 страниц и не более 5 страниц, включая текст, рисунки, таблицы (Arial – 11, интервал – одинарный, отступ от края листа – 2,0 см). Редактор Word – версия не ниже Word-2007.

3. Количество авторов одной статьи не должно превышать 4-х человек.

4. Все рисунки, карты, фотографии, таблицы, формулы рекомендуется выполнять с помощью компьютерной техники и размещать в статье по мере их упоминания.

5. Основные требования, предъявляемые к иллюстративным материалам:

- рисунки, фото должны быть изготовлены или обработаны в программах Adobe Illustrator 7.0-10.0, Adobe Photoshop 6.0-8.0 и представлены для публикации в форматах файлов (под PC): TIF, JPG;
- рисунки и фотографии должны быть черно-белыми, качественными, в электронном виде;
- все таблицы, схемы и диаграммы должны быть встроены в текст статьи и иметь связи (быть доступными для редактирования) с программой-исходником, в которой они созданы (Excel, Corel Draw 10.0-13.0);
- разрешение файлов – 300 dpi.

6. Все сокращения должны быть расшифрованы.

7. Порядок оформления литературы:

- литература располагается в алфавитном порядке (с указанием начальных и конечных страниц используемого материала – для научных статей);
- по тексту в квадратных скобках указывается порядковый номер работы, на которую дается ссылка;
- подробное оформление библиографического списка представлено в Стандарте библиографического описания ГОСТ 7.1.-2003;
- статья, в которой литература оформлена не по требованиям ГОСТа, к публикации не принимается.

8. Статья должна быть тщательно отредактирована.

9. Статьи принимаются на флэш-носителе или на электронный адрес rio@semgu.kz

10. Файлы необходимо именовать согласно фамилии первого автора и города. Например, «Сериков. Караганда». Нельзя в одном файле помещать несколько статей.

Образец оформления статьи

МРНТИ: 32.61.11

М.А. Смагулов

Государственный университет имени Шакарима города Семей

БИОГЕОХИМИЧЕСКАЯ МИГРАЦИЯ И АККУМУЛЯЦИЯ ТЯЖЕЛЫХ МЕТАЛЛОВ

Аннотация: В статье приведены результаты исследования.....

Ключевые слова: среда, биолог, природа.....

ТЕКСТ. В формировании биогеохимических свойств компонентов ландшафта важную роль играет атмосферная, водная и биогенная миграция. Из всех природных вод наиболее заметные изменения наблюдаются в атмосферных осадках. Концентрация элементов в снеге зависит от температуры воздуха, направления розы ветров по отношению к источнику загрязнения, удаленности от него, рельефа местности. Различия химического состава атмосферных осадков обусловлены сложными перемещениями воздушных масс. На рисунке 1 отображено содержание тяжелых металлов во льду водохранилищ.

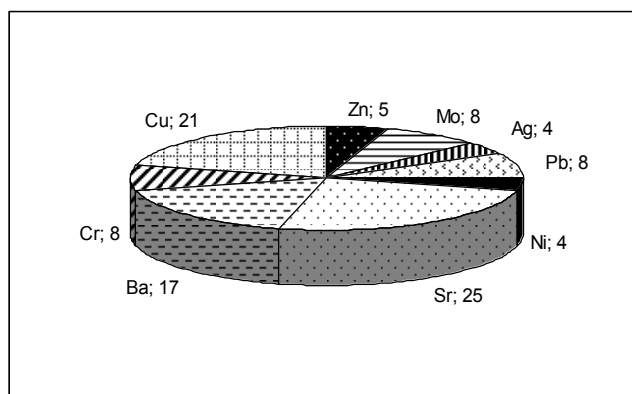

Рисунок 1 – Распределение содержания тяжелых металлов во льду водохранилищ Москворецкой системы

Дождевые воды по составу сульфатно-гидрокарбонатно- и сульфатно-хлоридно-кальциевые. Минерализация их выше за счет концентрации в атмосфере пыли. Выявлено преобладание тяжелых металлов, рассчитанных при выпадении на единицу площади ландшафта, в дожде (Sr, Pb, Cr, Zn, Ni) по сравнению со снегом (табл. 1).

Таблица 1 – Содержание тяжелых металлов в снеге и дожде, кг/га

№	Тяжелые металлы	Снег	Дождь
1	Pb	$0,5 \times 10^{-6}$	$0,2 \times 10^{-4}$
2	Cr	$0,4 \times 10^{-6}$	$1,6 \times 10^{-3}$
3	V	$8,5 \times 10^{-5}$	–
4	Zn	$0,4 \times 10^{-5}$	$8,0 \times 10^{-4}$
5	Ni	$9,4 \times 10^{-5}$	$1,6 \times 10^{-4}$

Примечание: *

Литература

1. Курмуков А.А. Ангиопротекторная и гиполипидемическая активность леуомизина. – Алматы: Бастау, 2007. – С. 35-37

БИОГЕОХИМИЯЛЫҚ КӨШІ-ҚОН ЖӘНЕ АККУМУЛЯЦИЯ АУЫР МЕТАЛДАРДЫҢ М.А. Смагулов

Бұл мақалада биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің даму сипаттамасы қаралады. Қоршаған геохимиялық және экологиялық-геохимиялық өзгерістердің әсерлері бөлек және жекеше талданды. Біз биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің дамуының заңдылығын ұсынамыз.

Түйін сөздер:

BIOGEOCHEMICAL MIGRATION AND ACCUMULATION HEAVY METALS M.A. Smagulov

This article discusses the characteristics of the development of eco-geochemical changes in the biosphere. Analyzed discretely, and in particular the relationship of environmental, geochemical and ekologo-geochemical changes. We present the laws of development of ecological-geochemical changes in the biosphere.

Key words:

Приложение 1

Сведения об авторе (заполняется на каждого автора)

№	Ф.И.О. автора (писать здесь)	Фото цветное 3*4
1.	Место работы (без сокращений), ВУЗ, кафедра, должность	Например: Государственный университет имени Шакарима города Семей, кафедра стандартизации и сертификации, старший преподаватель
2.	Ученая степень и звание	
3.	Почтовый адрес	
4.	Телефон: дом., раб., сотовый	
5.	Адрес электронной почты	

Приложение 2

Сведения о статье (заполняется автором на каждую статью журнала)

№	Сведения (статья)
1.	МРНТИ (международный рубрикатор научно-технической информации)
2.	Основной автор
3.	Соавторы
4.	Место работы автора (полное наименование)
5.	Название, заглавие статьи
6.	Направление науки (технические, биологические, сельскохозяйственные, ветеринарные, исторические, экономические, педагогические)
7.	Ключевые слова
8.	Резюме на русском языке
9.	Резюме на казахском языке
10.	Резюме на английском языке
11.	Список литературы

Оформление материалов статьи и пристатейной литературы в журналах

1. ФИО автора(-ов) индексируется с местом работы каждого – А.В. Витавская¹, Н.И. Пономарева², Г.К. Алтынбаева³
Место работы автора(-ов) – Алматинский технологический университет¹, Национальный центр научно-технической информации², Рудненский индустриальный институт³
2. Библиографические описания в списке литературы оформляются в соответствии с ГОСТ 7.5-98. В качестве примера приводятся наиболее распространенных описания – статьи, книги, материалы конференций, патенты и электронные ресурсы удаленного доступа.

Приложение 4

Статья из периодического издания:

- 1 Аксартон Р.М., Айзиков М.И., Расулова С.А. Метод количественного определения леукомизина // Вестн. КазНУ. Сер. хим. – 2003. – Т.1. № 8. – С. 40-41

Книга:

- 2 Курмуков А.А. Ангиопротекторная и гиполипидемическая активность леуомизина. – Алматы: Бастау, 2007. – 148 с.

Публикация из материалов конференции (семинара, симпозиума), сборников трудов:

- 3 Абимильдина С.Т., Сыдыкова Г.Е., Оразбаева Л.А. Функционирование и развитие инфраструктуры сахарного производства // Инновация в аграрном секторе Казахстана: Матер. Междунар. конф. / КазНУ им. аль-Фараби. – Алматы, 2010. – С. 10-13

Электронный ресурс:

- 4 Соколовский Д.В. Теория синтеза самоустанавливающихся кулачковых механизмов приводов [Электрон. ресурс]. – 2006. – URL: http://bookchamber.kz/stst_2006.htm (дата обращения: 12.03.2009).

При оформлении пристатейной литературы приводить полный перечень авторов издания (без др.).

Проверка статей на наличие заимствований

Редакция журнала осуществляет проверку статьи на наличие заимствований (используется лицензионное программное обеспечение). Оригинальность текста должна составлять **не менее 75%**. Статья, не набравшая необходимый процент оригинальности, направляется автору на доработку. Первая и вторая проверки осуществляются бесплатно, третья проверка – 500 тенге. В случае получения отрицательного результата после третьей проверки, статья не допускается к публикации в журнале.

Адреса и реквизиты для оплаты:

Некоммерческое акционерное общество «Университет имени Шакарима города Семей»
071410, Республика Казахстан, г. Семей, ул. Танирбергенова, 1

«Научная библиотека», каб.1, тел: +7(7222) 56-70-83, rio@semgu.kz
071412, Республика Казахстан, г. Семей, пр. Шакарима 42 а

Некоммерческое акционерное общество «Университет имени Шакарима города Семей»
БИН/ИИН 130840007973
БИК HSBKZKZKX
ИИК KZ126010261000182423
АО "Народный Банк Казахстана"

АВТОР ЖАЙЛЫ МАҒЛҰМАТТАР

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Абылқасимов Е.А. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, «Дене шынықтыру және спорт» оқу кафедрасының доценті, PhD

Байсарина К.К. – д.и.н., профессор кафедрасы тарихи және политология Университеті имені Шакарима қаласы Семей

Беялова Т.Б. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, білімді жалғастыру факультеті, магистранты

Ерменова Б.О. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті «Дене шынықтыру және спорт» оқу кафедрасының меңгерушісі

Женсеханов А.М. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, мамандық «Дене шынықтыру және спорт» магистрант

Идришев Р.Б. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, мамандық «Дене шынықтыру және спорт» магистрант

Исмаилова Г.К. – к.фил.н., профессор кафедрасы полиязычия Университеті имені Шакарима г. Семей

Қалымбекова М.Е. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университетінің Орыс және Шетел филологиясы мамандығының магистранты

Ахметова Б.Н. – магистрант кафедрасы руской және иностранной филология Университеті имені Шакарима қаласы Семей

Байшоқенова Р.А. – магистрант кафедрасы руской және иностранной филология Университеті имені Шакарима қаласы Семей

Брасилова Г.Б. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, Физика-математика ғылымдары және информатика оқу кафедрасының магистранты

Жакашев Н.Б. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, мамандық «Дене шынықтыру және спорт» магистрант

Жолымбаев О.М. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті физика-математика ғылымдары және информатика оқу кафедрасының меңгерушісі, ф.-м.ғ.к., доцент

Исенова М.К. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, білімді жалғастыру факультеті магистранты

Қайрат М.Қ. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, мамандық «Дене шынықтыру және спорт» магистрант

Куребаева Г.А. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университетінің Орыс және Шетел филологиясы кафедрасының меңгерушісі, ф.ғ.к. доцент

Құдайберген А.Ш. – магистрант кафедрасы русской и иностранной филологии Университета имени Шакарима города Семей

Малгеждарова Ж.С. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, Физика-математика ғылымдары және информатика оқу кафедрасының магистранты

Маутбекова А.С. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, «Физика-математика ғылымдары және информатика оқу кафедрасының» магистранты

Сапарова Ә.С. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, Физика-математика ғылымдары және информатика оқу кафедрасының магистранты

Түсіпқанова Л.О. – магистрант кафедрасы русской и иностранной филологии Университета имени Шакарима города Семей

Ә.Ж. Құмаш – магистрант кафедрасы истории и политологии Университета имени Шакарима города Семей

Махметов А.М. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, мамандық «Дене шынықтыру және спорт» магистрант

Сапакова А.К. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті, жаратылыстану-ғылыми пәндер кафедрасының доценті м.а., б.ғ.к.

Такеева Н.Б. – магистрант кафедрасы русской и иностранной филологии Университета имени Шакарима города Семей

Ходжаева А.С. – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті», Физика-математика ғылымдары және информатика оқу кафедрасының магистранты

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Г.А. Куребаева, М.Е. Қалымбекова ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДА ВИРТУАЛДЫ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІН ҚОЛДАНУ	4
М.К. Исенова, А.К. Сапакова ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРНЫНЫҢ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРТЫҚШЫЛЫҒЫ.....	8
Т.Б. Белялова, А.К. Сапакова ХИМИЯЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ҚАШЫҚТЫҚТА ОҚЫТУ КЕЗІНДЕГІ ТИІМДІ КЕРІ БАЙЛАНЫСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ӘДІС ТӘСІЛДЕРІ.....	12
Ж.С. Малгеждарова, Г.Б. Брасилова, А.С. Сапарова, А.С. Ходжаева БОЛАШАҚ ҰСТАЗДАРДЫҢ ДАЯРЛЫҒЫН ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	17
Г.К. Исмаилова, Л.О. Түсіпқанова ШЕТЕЛ ТІЛІ САБАҒЫНДА КОММУНИКАТИВТІ ЖАТТЫҒУЛАРДЫ ҚОЛДАНУ.....	21
Б.О. Ерменова, М.К. Кайрат, А.М. Махметов МЕТОДИКИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНИЧЕСКИХ СРЕДСТВ ДЛЯ РАЗВИТИЯ СКОРОСТНЫХ КАЧЕСТВ У СПОРТСМЕНОВ – ДЗЮДОИСТВОВ.....	24
Б.О. Ерменова, Н. Жакашев, А. Жеңсеханов ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ БОЙЫНША СЫНЫПТАН ТЫС ЖҰМЫСТАР АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТӨЗІМДІЛІКТЕРІН ЖЕТІЛДІРУ.....	27
Е.А. Абылқасымов, Б.О. Ерменова, Р. Идришев ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРЫН ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	31
G.A. Kurebayeva, A. Kudaibergen LANGUAGE INTERFERENCE IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE.....	35
G.A. Kurebayeva, N.B. Takeeva NATIONAL STEREOTYPES IN INTERCULTURAL COMMUNICATION.....	39
G.A. Kurebayeva, R.A. Baishokenova PECULIARITIES OF USING THE TANDEM METHOD IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE.....	42
G.A. Kurebayeva, B. Akhmetova LINGUOCULTURAL COMPETENCE IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES.....	47
Ә.Ж. Құмаш, К.К. Байсарина «ТАРБАҒАТАЙ АУДАНЫ» ТУРАЛЫ МАТЕРИАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРҒА ӨЛКЕ ТУРАЛЫ МӘДЕНИ – АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ....	51
А.С. Маутбекова, О.М. Жолымбаев МЕКТЕПТЕ ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖҮЙЕСІН ЖОБАЛАУ ТЕОРИЯСЫНЫҢ КОНЦЕПТІЛІК НЕГІЗІ.....	56

АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕ.....	61
ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ.....	65
АВТОР ЖАЙЛЫ МАҒЛҰМАТТАР СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ.....	69

Басуға жіберілген күні 25.12.2020 ж. Пішімі 60x84 1/8
Шартты баспа табағы 5
Таралымы 100 дана. Бағасы келісімді.

Техникалық редакторы: Евлампиева Е.П.
Маман: Семейская З.Т.
Безендіруші: Мырзабеков С.Т.

Журнал 15.11.2013 жылдан Қазақстан Республикасының мәдениет және
ақпарат министрлігінде тіркелген.
Куәлік № 13981-Ж
Жылына 4 рет шығады.

Құрылтайшысы: «Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» коммерциялық емес
акционерлік қоғам

Семей қаласының Шәкәрім атындағы университетінің
баспаханасында басылды.

Адрес редакции: 071410, Республика Казахстан, г. Семей, пр. Шакарима, 42 а
НАО «Университет имени Шакарима города Семей»
«Научная библиотека», каб. 1, тел: +7(7222) 56-70-83
E-mail: rio@semgu.kz